

Yngve Carlsson

"Et sted mellom Venezia og Harry-by"

En utredning om stedsidentitet,
stedsimage og steds kvalitet i Drammen
og Drammensregionen

Forord

Denne NIBR-rapporten om stedsidentitet, stedsimage og stedskvaliteter i Drammensregionen er utarbeidet på oppdrag for Buskerud fylkeskommune. Arbeidet er finansiert gjennom EU-programmet Interreg IIc North Sea.

NIBR betrakter denne studien som et pilotprosjekt. Studier av stedskvaliteter og steders tiltrekningskraft har ofte fokusert på arbeidsplasser, tilgjengelige tomter, kommunal service og lignende forhold. Men også andre og mer vanskelig målbare forhold spiller inn – som et steds identitet, omdømme eller image. Forfatteren har valgt en utprøvende måte å studere dette på. Oppdragsgiver hadde på forhånd spesifisert at en ønsket en kvalitativ tilnærming og at informanter skulle være ledende politikere, administrative ledere i kommunene i Drammensregionen, samt enkelte ledere fra næringslivet.

Forfatteren vil spesielt takke de 29 informantene som velvillig stilte opp til intervju. De har bidratt med en mengde med relevante opplysninger, synspunkter og analyseansatser. Uten deres bidrag hadde dette ikke blitt et så spennende og morsomt arbeid å gjennomføre. En takk også til Roar Hind ved Norsk Gallup som velvillig har gitt forfatteren tilgang til viktige ”harddata” om situasjonen i Drammen og nabokommunene, og til Sigurd Fjose i Buskerud fylkeskommune for godt samarbeid i prosjektperioden.

Denne studien er gjennomført av en forsker som er oppvokst i og bosatt i Drammen. Gitt den spesielle problemstillingen, er det aktuelt å spørre om en form for inhabilitet da gjør seg gjeldende? Er det mulig for ham å være nøytral og ha et kritisk blikk på denne tematikken? Nøytral er han nok ikke, men han evner å etablere en viss distanse, og leseren vil se at det ikke mangler på kritiske tilnærminger og analyser. Heller ikke underkommuniserer han negative forhold eller forklaringer. Carlssons inngående kunnskap om drammensere og kjennskap til Drammensregionen representerer et særlig innholdsrikt kildegrunnlag som det ikke ville vært mulig å framskaffe andre steder uten betydelig større ressursbruk.

Forfatteren ønske å takke Tore Bjørge og Tor Kristian Eriksen for gode kommentarer. En helt spesiell takk går til Guri Mette Vestby på NIBR for mange innspill, kommentarer og inspirerende diskusjoner.

NIBR, januar 2001

Arne Tesli
Forskingssjef

Innhold

Forord	1
Tabelloversikt	4
Figuroversikt.....	5
Sammendrag	6
Summary	10
1 Innledning – problemstillinger og metode	15
1.1 Med frykt for regional skyggevirkning og stagnasjon som utgangspunkt	15
1.2 Om regionbegrepet og Drammensregionen	17
1.3 Forholdet til Oslo-regionen – et område hvor veksten ”renner over”	18
1.4 Stedsidentitet og image	19
1.5 Metode.....	20
1.5.1 Et pilotprosjekt	20
1.5.2 Kvalitativ metode	20
1.5.3 Et utredningsarbeid fra en som er både innenfor og utenfor	22
2 Hurum om seg selv og Drammen.....	24
2.1 Hurums kvaliteter og særpreg	24
2.2 Ønske om moderat vekst.....	25
2.3 Forholdet til Drammen, Drammensregionen og Buskerud	26
2.4 Oppfatningen av Drammens kvaliteter.....	29
3 Røyken	31
3.1 Røykens kvaliteter og særpreg	31
3.2 Ønske om sterk vekst	32
3.3 Forholdet til Drammen, Drammensregionen og Buskerud	33
3.4 Oppfatning av Drammens kvaliteter	35
4 Lier	37
4.1 Liers kvaliteter og særpreg	37
4.1.1 Svak Lieridentitet	38
4.2 Ønske om svært begrenset vekst	39
4.3 Forholdet til Drammen, Drammensregionen og Buskerud	40
4.4 Oppfatning av Drammens kvaliteter	41
5 Nedre Eiker	43
5.1 Nedre Eikers kvaliteter og særpreg	43
5.1.1 Svak Nedre Eiker-identitet	45
5.2 Ønske om en begrenset vekst	45
5.2.1 I Drammens boligskygge	46
5.3 Forholdet til Drammen og Drammensregionen.....	46
5.3.1 Drammensvendte innbyggere, men ikke så avhengig av Drammen	46
5.3.2 Lite samarbeid mellom kommuneorganisasjonene	47
5.4 Oppfatning av Drammen og dens kvaliteter.....	48

6	Drammen.....	51
6.1	Et topografisk særpreg som forsterket lokalt skapte miljøproblemer.	51
6.1.1	Fra ”making to moving” – en sementering og forsterking av kjente problemer	52
6.1.2	Et særpreg forårsaket av mange og kompliserte prosesser.....	53
6.2	Den sosialt heterogene og mangfoldige byen.....	54
6.2.1	Sosialt heterogen og usnobbete?	54
6.3	Den store byen med det lave utdanningsnivået?	56
6.3.1	Får eller avgir Drammen mennesker med høyere utdanning?.....	58
6.4	Kriminalitet som opplevd problem.....	59
6.5 en by med mange kvaliteter	61
6.5.1	Nærhet til marka og elva	62
6.5.2	Enkel og kompakt.....	62
6.5.3	Idrettsbyen.....	63
6.5.4	Drammen teater og kulturbyen Drammen.....	63
6.5.5	Oslo – gir ikke bare skygge, men også sol.....	64
6.5.6	En by med historie.....	64
6.5.7	Drammenserne bruker byen sin.....	65
6.6	Optimisme og ønske om vekst	65
6.6.1	Ønske om befolkningsvekst	65
6.6.2	Gode forutsetninger for å få vekst.....	66
6.6.3	Veksten koster	67
7	Betraktninger rundt et dårlig image	69
7.1	Om stedshierarkier	69
7.2	Drammen i en ufortjent lav divisjon.....	70
7.2.1	Drammen sett fra et lite utvalg kommunale ledere i en Finmarkskommune.....	71
7.3	Nærheten til Oslo gir et spesielt lys	72
7.3.1	Si meg hvor du bor og jeg skal si deg hvem du er....	73
7.4	Manglende bypatriotisme eller skap-patriotisme?	74
7.4.1	Et sideblikk på forholdet mellom Norge og Sverige.....	75
7.5	Drammenseren - en sosialt utilnærmelig særing?	75
8	Drammensregionen –oppsummeringer og problemstillinger.....	77
8.1	Ulike forutsetninger og ulike interesser i forhold til det økte befolkningspresset.....	77
8.2	Særpreg ved kommunene rundt Drammen.....	78
8.3	Drammensregionen som identitetsmessig region.....	79
8.3.1	Endringer i kommune- og fylkesgrensene på Hurumhalvøya?	80
8.4	Spenninger mellom bykommunen og omegnskommunene	82
8.5	Kommunesammenslåing?	84
8.6	Drammen – vekst gjennom å tilby boliger til en ønsket middelklasse?	86
8.7	Utdanningsinstitusjoner og studentmiljø – studentbyen Drammen?.....	87
8.8	Å spille på sitt særpreg – den kompakte, mangfoldige og spennende byen..	89
9	Epilog. ”Harry-byen Drammen” og steds-masochismen	92
9.1.1	Stedsmasochismen (SM).....	93
9.1.2	Et sted mellom Venezia og harry-by – som for innbyggerne er langt bedre enn sitt rykte.....	94
	Litteratur	96

Tabelloversikt

Tabell 2.1	<i>Hvor huringene som oftest henter service og opplevelser. I prosent</i>	28
Tabell 3.1	<i>Hvor røykenbøringene som oftest henter service- og opplevelser. I prosent</i>	34
Tabell 4.1	<i>Hvor liungene som oftest henter service- og opplevelser. I prosent</i>	40
Tabell 5.1	<i>Hvor nedre eikerværingene som oftest henter service- og opplevelser. I prosent</i>	47
Tabell 6.1	<i>Prosentandel med høyere utdanning (minst 15 års skolegang) blant de som bodde i Drammen som 15 åringer (ungdomskull) og de som bor i Drammen ved 35-års alder (voksenkull) for aldersgruppen født 1949-1956 og 1957-1962.</i>	58
Tabell 6.2	<i>Høyt utdannede født 1949-1962. Oversikt i absolutte tall hvor de som bodde i Drammen ved 15-års-alder bor ved 35 års alder, og hvor de som bor i Drammen ved 35-års alder vokste opp (hvor de bodde ved 15 års alder).</i>	59
Tabell 6.3	<i>Prosent enig/uenig i påstanden "Drammen er et godt sted å bo"</i>	61
Tabell 6.4	<i>Hvor drammensernes som oftest henter service- og opplevelser. I prosent</i>	65

Figuroversikt

Figur 2.1	<i>Kart over Drammen og nabokommuner</i>	23
Figur 6.1	<i>Kart over Drammen</i>	50
Figur 8.1	<i>Kart over identitetsgrensene mellom Drammen og Oslo</i>	81

Sammendrag

Yngve Carlsson

”Et sted mellom Venezia og Harry-by”

En utredning om stedsidentitet, stedsimage og steds kvaliteter i Drammen og Drammensregionen

NIBR prosjektrapport 2001:3

En sentral utfordring for både kommuner, byer og regioner er hvordan de skal bli attraktive for næringsetablerere og ”de gode innbyggerne”. Spesielt regioner eller byer som ligger i skyggen av en storby står overfor store utfordringer når det gjelder å bedre kvaliteter og omdømme slik at de framstår som konkurransedyktige.

Denne NIBR-rapporten er en utredning om steds kvaliteter, stedsidentitet og image i Drammen og Drammensregionen. Oppdragsgiver er Buskerud fylkeskommune, og arbeidet er finansiert av EU gjennom Interreg II c North Sea Region-program, og utarbeidet som en del av NOORDXXI-prosjektet. Utgangspunktet er en bekymring i fylkeskommunen for at Oslo-skyggen har ført til at Drammen ikke har fått utviklet det kultur-, utdannings- og servicetilbud som andre byer med tilsvarende størrelse har fått. Det er ikke bare Oslo-skyggen som bekymrer, men også at Drammen har et negativt omdømme utad som har forsterket effekten av denne skyggen.

På den annen side – denne utredningen er gjennomført i en tid hvor veksten i Oslo-området er så sterk at Oslo-området ”renner over” av både bolig- og næringsetablerere. Spørsmålet er hvordan Drammen og nabokommunene forholder seg til en slik situasjon. Legger de til rette for økt tilflytting, eller forsøker de å begrense veksten?

Utredningen bygger på informantintervjuer av et utvalg på 29 kommunale ledere, politikere og næringslivsledere i Drammen og nabokommunene. Hva slags steds kvaliteter, stedsidentitet i betydningen særpreg og omdømme mener de at Drammen og omegnskommunene har? Både den kvalitative tilnærming, typen informanter og hvilke omegnskommuner undersøkelsen skulle omfatte, var spesifisert av oppdragsgiver. Drammens kvaliteter og omdømme er derfor studert enten fra drammenserne selv eller fra naboene. Gjennom å anvende en kvalitativ tilnærming var hensikten fra oppdragsgiver å bidra til større forståelse og innsikt i Drammens særpreg, kvaliteter og omdømme/image, og få identifisert og drøftet en del sentrale problemstillinger.

I tillegg er det også anvendt og kommentert noen survey-data fra en undersøkelse som Norsk Gallup gjennomførte samtidig for samme oppdragsgiver om samme tema.

Drammens særpreg

Sentralt i stedsidentitetsbegrepet er folks stedsoppfatning – dvs. de trekk ved stedet som det er en noenlunde allmenn enighet om. Drammen har et tydelig topografisk særpreg med en relativt bred elvedal omkranset av skogkledde åser – der hvor elva møter fjorden.

Elva var inntil for ti år siden en åpen, stinkende kloakk, men den er nå rensert og har blitt en betydelig ressurs for byens innbyggere. Drammen særpreges av en betydelig luftforurensning, en omfattende biltrafikk på et trangt veinett, og av områder og partier som har et slitt og møkkete preg og som slett ikke er pene. Omformingen av Drammen fra en industriby til service-, lager-, transport- og reparasjonsvirksomhet forsterket en del av de miljøproblemene byen hadde. Denne omformingen skjedde mens privatbilbruken økte sterkt. Det er ikke merkelig at Drammen utenfra oppleves som et *veikryss eller trafikkmaskin*. Drammenserne deler dette synet på byen. Det er en viktig del av deres stedsoppfatning.

Drammen har fått mye negativ mediaoppmerksomhet pga. kriminalitet, og da spesielt en type kriminalitet som gir mye oppmerksomhet (jfr. gjengrelatert kriminalitet, Bandidos-bomben). En betydelig andel av drammenserne opplever uttrygghet i sentrum, og da i større grad enn i bykommuner med sammenlignbar størrelse.

Drammens omdømme utad preges trolig av de *ytre kvaliteter* som er synlige for gjennom- eller tilreisende og av de inntrykk utenforstående får om byen via media. Drammenserne er vel klar over at en del ytre forhold er negative, selv om de også legger vekt på at en del ytre egenskaper også er positive. Drammenserne har et nyansert og overveiende positivt syn på byen. Dette fordi de også legger merke til de kvaliteter som lettest kan oppdages når en bor i og bruker byen – de *indre kvalitetene*.

Drammens positive særpreg er at det er en enkel og oversiktlig by å bruke. En har nærhet til et rikt forretningsliv, restauranter, kino, teater og idrettsanlegg, samtidig som en har nærhet til en rensert elv og til marka. Det gjenreiste teateret framstår som en spesielt viktig urban kvalitet. Teateret brukes i stort monn av både drammensere og innbyggere fra nabokommunene. Befolkningen i Drammen oppfattes i det store og det hele som usnobbete og liketil. *Norsk Gallups survey viser da også at drammenserne har et langt mer positivt syn på byen enn respondenter i nabokommunene og næringslivsledere fra nabofylkene.*

Drammenserne bruker byens urbane tilbud. De har sitt sosiale nettverk hovedsakelig i Drammen eller nabokommunene. Oslo brukes kun i beskjeden grad. Oslo er et supplement på noen spissområder hvor Drammen er for liten til å ha et godt tilbud.

Informantene fra Drammen kjennetegnes av et svært positivt syn på byens utviklingsmuligheter. De ønsker en betydelig vekst det neste ti-året på fra 20-30.000 flere innbyggere. En slik vekst forventes å berike Drammen som sivilt samfunn, samt gi et større marked for ulike varer, tjenester og kulturopplevelser. På den annen side er de bekymret over at Drammens negative omdømme kan hemme den ønskede vekst, både i omfang og innretning. Et negativt omdømme kan bidra til at Drammen ikke får sin andel av de attraktive næringsetablerere og de høyt utdannede og ”gode innbyggerne”. Samtidig dokumenterer utredningen at Drammen slett ikke har noe spesielt lavt utdanningsnivå, slik mange nok tror. Drammen befinner seg på det norske gjennomsnitt. Allikevel har Drammen vært utsatt for en ikke ubetydelig ”brain-drain”. En stor andel av de Drammensungdommer som tar seg utdanning, befinner seg som voksne i Asker, Bærum og Oslo, og det er få med høyere utdanning som har beveget seg den andre veien fra Oslo-området til Drammen. Drammen har fram til 1990-tallet definitivt ikke vært noe attraktivt sted for de velutdannede fra Oslo-området.

Negativt omdømme og nasjonal referanseby

Informantene opplever at Drammen befinner seg i en altfor lav divisjon i det nasjonale stedshierarkiet. Et tegn på Drammens plassering var at boligprisene i byen i en lang periode lå langt under steder en ønsket å sammenligne seg med. Noe som skiller

Drammen fra de fleste andre byer i Norge, er at drammenserne i stor grad speiler seg i hvordan andre vurderer byen. Nærheten til Oslo medfører at drammenserne ofte får formidlet hvordan folk i Oslo-området ser på Drammen. De plasserer Drammen godt nede i divisjonssystemet. På samme måte som et individs identitet formes av hvordan andre opplever en, vil et steds identitet bli formet av hvordan andre oppfatter og kommuniserer om stedet.

Nærheten til Oslo stiller Drammen i et spesielt lys. Drammen blir lett en nasjonal referanseby for alt som er stygt, leit og trist. De fleste i Norge har en eller annen gang opplevd Drammen, og de fleste på en overflatisk måte slik at de mest har merket seg byens *ytre kvaliteter*. Drammen egner seg som en referanseby for det som er stygt, forurenset og trafikkbelastet, fordi folk har opplevd det selv. Fagfolk, filmskapere, reklamefolk og humorister trenger ofte et sted med et negativt omdømme for å tydeliggjøre et poeng. Hvis en ønsker at de samme bjeller klinger hos mottakerne, er det bedre å bruke Drammen som referanse enn for eksempel Sarpsborg eller Sandnes som langt færre har noe forhold til. I denne type bruk av Drammen er det de ytre og negative egenskaper som er råstoff, ikke de *indre kvalitetene*, som det tar lenger tid å oppdage, og som færre utenforstående har et forhold til.

Flere av informantene peker på at drammenserne har hørt så mye negativt om sitt sted at de ikke orker å ta argumentasjonsbyrden med å argumentere mot de negative oppfatninger, eller fravær av positive, som andre har av byen. De overflatiske stedsoppfatningene som andre måtte ha, får leve uten å bli korrigert.

På leting etter sitt særpreg

Det pågår en kontinuerlig diskusjon i Drammen om hva som er byens særpreg og hva en kan gjøre for å bedre byens omdømme. Rådet til Drammen er ikke å forsøke å gjøre noen kunstige grep. Det beste vil være å dyrke videre det som er i ferd med å bli byens viktigste særpreg. Det ene er det kompakte preget med en nærhet til flere og bedre urbane opplevelser og betydelige naturkvaliteter. Det andre er det sosiale og etniske mangfold som gjør byen spennende. Mangfold og opplevelsesmuligheter innen rimelig avstand til boligen er nettopp noe av grunnen til å søke det urbane. Hvis Drammen samtidig klarer å håndtere de problemer som byens kompakthet og mangfoldighet fører med seg, som blant annet forurensning og utrygghet, bør Drammen ha store muligheter for å rykke opp i den divisjonen som mange føler at byen bør ligge i.

Avslutningsvis i rapporten drøftes to fallgruber når det gjelder drammensernes fortelling om sin by. Den ene er *stedsmasochismen*, representert ved hARRY-by-begrepet. Hva som ligger i hARRY-begrepet er særdeles uklart, men det brukes om noe en ikke liker, om noe som er treigt, umoderne eller vulgært. Det har blitt en litt morsom karakteristikk som brukes mer i den folkelige omtale om Drammen, men det har også blitt brukt av lokale politikere og fylkeskommunen. Gjentas det ofte nok, er faren stor for at en begynne å tro på det. Drammenserne har startet å piske seg selv med hARRY-begrepet. Det enkelte piskeslag gjør neppe særlig skade, men samlet kan det få en negativ effekt. Ikke minst vil det skade byens omdømme hvis en tar patent på begrepet. Det andre ytterpunktet representeres ved de offisielle forsøk på å konstruere en positiv identitet, som når Drammen kommune på sine nettsider omtaler seg som Norges Venezia. Mens hARRY-by-begrepet kan fortone seg som morsomt og selvironisk, er sammenligningen med Venezia latterlig.

Drammens og drammensernes presentasjon av sitt sted bør ta utgangspunkt i de faktiske særtrekk byen har. Drammen befinner seg et sted mellom Venezia og hARRY-byen.

Drammen er en kompakt, mangfoldig og spennende by – med en del minuskvaliteter som det er mulig å gjøre noe med.

Drammen og omegnskommunene

Drammensregionen er en identitetsmessig region. Drammen er byen for de fleste innbyggere i Lier, Hurum, omtrent alle i Nedre Eiker, og trolig også i Sande, Svelvik og Øvre Eiker, som ikke omfattes av denne utredningen. De regner seg neppe som drammensere, men de føler tilhørighet til byen. Norsk Gallups survey viser da også at innbyggerne i Lier, Hurum og Nedre Eiker i langt større grad bruker Drammen for å hente sine urbane tjenester enn Oslo-området. Røykenbøringene er derimot utvilsomt Oslovendte, med unntak av de som bor på Spikkestad og Hyggen. Befolkningen på Sætre i Hurum er trolig også Oslovendte, og trolig en del av innbyggerne på Lierskogen og på Tranby i Lier. Den økte innflyttingen fra Oslo, Asker og Bærum til disse områdene vil på sikt kunne endre tilhørighetsmønsteret i de østre deler av det som i dag regnes for Drammensregionen. Røykens ”flørting” med Asker for å få til en kommunesammenslåing er en naturlig følge av et slikt endret tilhørighetsmønster.

En endring i Røykens formelle tilknytning mot Asker og Akershus, kan også påvirke Hurums formelle tilknytning. Det kan bli vanskelig å være ei øy i Buskerud mellom Røyken og sjøen. Formelle endringer kan på sikt også endre folks tilhørighet, gjennom at de da tvinges til å bruke offentlige tjenester på et annet sted, de vennes til å bruke et annet sentrum, noe som i sin tur vil kunne endre hvor de henter sine varer og tjenester.

Lier, Røyken og Hurum kjennetegnes av å ha en desentralisert senterstruktur hvor sentrene er for små til å oppbære et variert vare- og tjenestetilbud. Dette gjør dem avhengig av større sentra som Drammen, Oslo og evt. Asker og Sandvika. Sett fra både Drammen og Buskerud bør det å opprettholde Drammen som byen for spesielt de ca. 10000 Drammensvendte innbyggerne som bor i Røyken og Hurum, være viktig for handels- og servicenæringen i Drammen og for Drammen som et levende bysentrum. Hvis hele kommunestrukturen i Norge i fremtiden endres, kan et alternativ være å trekke kommunegrensene på Røyken-Hurum-halvøya etter identitetsmessige skiller. Kanskje noen kommuner bør splittes før de eventuelt slås sammen i nye konstellasjoner?

Drammensregionen utgjør et nesten sammenhengende tettbygd område hvor nærheten mellom kommunene burde tilsi et nært samarbeid. De intervjuede ledere i Drammens nabokommuner (med unntak av Hurum) uttrykker en god del irritasjon når det gjelder den rolle Drammen spiller som regionhovedstad. De mener at Drammen både har manglet evne og vilje til å samarbeide med nabokommunene om de store og viktige sakene. Ikke minst etterlyses et tettere samarbeid på plansiden, hvor regionens utfordringer kan sees under ett.

En del av disse problemene, samt enkelte andre, kunne ha vært løst gjennom en kommunesammenslåing mellom Drammen, Lier og Nedre Eiker, selv om dette ikke foreslås som et løsningsalternativ fra nabokommunenes side. Et ”stor-Drammen” vil kunne få større tyngde i forhold til Storting og regjering når det gjelder viktige statlige satsinger på kultur, utdanning og samferdsel – noe som igjen kan bidra til å heve byens kvaliteter. En skal heller ikke se bort fra at et stor-Drammen med godt over 100.000 innbyggere i seg selv vil kunne bidra til å bedre byens noe negative omdømme. På den annen side har nabokommunene i dag nær sagt en idealstørrelse økonomisk sett. Dessuten vil et selvstendig Lier også kunne være en fordel for Drammen. Liers politikere har en høy bevissthet om Liers rolle som en grønn buffer mellom Drammen og Oslo. Denne bufferen er også til Drammens fordel slik at byen ikke vokser sammen med Oslo-området og framstår som en forstad til Oslo.

Summary

Yngve Carlsson

“Somewhere between Venice and ‘Harry Town’”¹

A report on the city of Drammen: Identity, image, and attributes
NIBR Report 2001:3

A significant challenge facing municipalities, cities and regions is how to make them attractive to business developers and “good citizens”. Some areas and towns that exist in the shadow of a large urban conglomeration often face considerable difficulties in their attempts to improve perceptions and images and stand out as competitive.

This NIBR report recounts an examination of the place qualities of the city of Drammen, and the sense of identity and image prevailing in the city and its environs. It was commissioned by the County Municipality of Buskerud and funded through the EU Interreg IIc North Sea-program and the NOORDXXI-project. The study was commissioned because of concern by the County Municipality that the “shadow of Oslo” was hampering Drammen from developing a cultural, educational and service sector on a par with comparable cities in Norway. But it was not only the shadow cast by Norway’s capital city that caused concern: Drammen’s image is not particularly upbeat outside Drammen itself, a circumstance which reinforces the shadow effect even more.

On the other hand – this study was conducted during a period of strong growth in the Oslo area, so strong in fact that it positively “overflowed” with both housing and business developers. The issue is therefore how Drammen and its neighbouring municipalities tackle this situation. Are they making preparations to receive more residents, or are they trying to plug the hole and restrict growth?

The report is based on interviews made with a sample of 29 municipal managers, politicians and business executives in Drammen and adjacent municipalities. They were asked about their opinions of the peculiar qualities of Drammen and its surroundings and the predominating sense of identity and image. The County Municipality of Buskerud had already decided on a qualitative approach, the types of informants they wanted interviewed, and which bordering municipalities to be included in the study. This means that Drammen and its surrounding area’s attributes have therefore been studied either from the point of view of local Drammen people themselves or their immediate neighbours. The County Municipality wanted a qualitative approach because they felt it

¹ In modern Norwegian, the adjective “Harry” has insinuated itself into the vernacular to describe anything considered boorish, vulgar, unrefined or inelegant, i.e., kitsch. Geographically it is often used pejoratively by metropolitan citizens (i.e. generally of Oslo) to depict neighbouring towns (such as Drammen) or country districts that are considered to be less “with it” despite or often precisely because of sometimes less than happy attempts to prove the opposite. Thus the provenance of the title of this report. (Transl. comment.)

would result in greater understanding of and insight into Drammen's distinctiveness, its qualities and reputation/image, and help identify and discuss some key issues.

In addition to the qualitative data, survey data from a study conducted by Norsk Gallup for the same principal and along the same theme, have been applied and commented on.

Drammen's distinctiveness

A major aspect of the concept of place identity is people's awareness of their surroundings – that is, the elements of the place about which there is a general consensus. Drammen has a distinct topographical structure: a relatively wide river valley and wooded hills – and is situated at the confluence of the river and the fjord. Ten years ago, the river was an open, stinking sewer. It is now purified and a considerable blessing for the city's inhabitants. However, there is much air pollution in Drammen caused by the heavy traffic and a tight road system, and it has areas and districts which are run down and dirty, and which are anything but presentable. The transformation of Drammen from an urban industrial centre to a service, storehouse, transport and overhauling/repair centre exacerbated some of the environmental problems the city was already suffering from. This transformation was being put into place as private car use escalated. So it is not surprising that Drammen looks to the outsider like a *crossroads* or a *traffic machine*. And the Drammenese share this view of their city. It is a key item in their sense of place.

Drammen has also been the object of much negative media attention due to its criminality, particularly the type of criminality that attracts media attention (i.e. gang-related criminality, the fatal Bandidos motor-cycle club-house bombing in 1997). A sizable part of the population – more than in comparable urban municipalities – feel that their city centre is unsafe.

Drammen's outside reputation has probably more to do with its *visible attributes* observable by people as they pass through the city on their way to other places, or with impressions picked up through the media. The inhabitants of Drammen are aware that some aspects are not particularly pleasing, but stress on the other hand that some aspects are. The Drammenese have a varied though generally positive attitude to their city because they notice things – its *inner attributes* – that are easier to see if one resides in and uses the city.

The positive feature of Drammen is that it is an uncomplicated and easy-to-use city. People have an abundance of businesses and shops close by, as well as restaurants, cinemas, a theatre and sports facilities. The river and surrounding forests are also close at hand. The restored theatre (it burned down in 1993) is a particularly important urban feature. People from Drammen and adjacent areas avail themselves of it in great numbers. People in Drammen are considered to be unpretentious and straight forward. *The survey by Norsk Gallup shows that the Drammenese have a far more positive attitude towards their city than respondents in bordering municipalities and business executives from neighbouring counties.*

Local Drammen people make the most of the city's facilities. Their social networks are generally confined to Drammen itself or nearby municipalities. Oslo does not exert a pull on them to nearly the same degree, and is frequented generally only as a supplement to certain activities which Drammen is too small to provide.

Our Drammen informants have an extremely buoyant impression of their city's developmental potential. They want to see considerable growth in the coming decade with a population increase of 20–30.000. It is expected that growth of this magnitude will benefit Drammen as a civil community, as well as creating a wider market for diverse

goods, services and cultural events. On the other hand, they express concern that Drammen's unconstructive image may thwart the desired growth, both in quantity and content. A poor reputation could also stand in the way of Drammen filling its wished-for quota of attractive business developers, the highly educated and "good citizens". At the same time, the report shows that the educational level in Drammen is not, as many tend to believe, particularly low. Drammen follows the average for Norway. Nonetheless, Drammen has undergone a considerable "brain drain": a large proportion of Drammen's educated young live as adults in Asker and Bærum – neighbours of Oslo – and Oslo itself. Not very many highly qualified people take the opposite route, from the Oslo area to Drammen. Up to the 1990s, Drammen has definitely not been considered much of a place to settle in by well-educated groups in the Oslo area.

Poor image and national reference city

The informants feel that Drammen occupies far too lowly a position in the national pecking order of places. An indication of Drammen's humble placing was that for a long time house prices were much lower than in places of comparable size. What does distinguish Drammen from most other cities and towns in Norway is that the local population tend to see themselves as others see them and their home city. Proximity to Oslo means that Drammen people often hear what Oslo people think of the place. They range Drammen far down the division ranking scheme. And as a person's identity takes colour from how he or she is perceived by others, so it is that a place's identity is shaped by how others perceive and talk about it.

This proximity to Oslo puts Drammen in a special position. It is easy to use as a national symbol or reference for all that is ugly, sad and misconstrued. Although most people in Norway have seen Drammen, they do not know it well. What they notice is the town's *visible attributes*. Drammen suits being a reference town for all that is unattractive, polluted and congested because people have seen it for themselves at first hand. Professionals, film makers, advertising agency people, and humorists often need a place of questionable reputation to fill out or contrast a point they want to make. If you want the same associations to start reverberating in the heads of your public, it's better to use Drammen as a reference point than Sarpsborg or Sandnes, for instance, which fewer people have any real relation to. When Drammen is exploited for these purposes, it is the easily seen and less attractive features that are paraded, not the *inner qualities*, which need more time to be discovered, and which fewer outsiders have much experience of.

Several of the informants said that Drammen people have become so tied of all the negative talk about their city that they lacked the strength to try to convince people of the wrongness of their views. So the superficial opinions people have of Drammen are allowed to live on unchallenged.

In search of its distinctiveness

There is constant discussion in Drammen as to what the city's distinctive character consists of and what can be done to improve its image. What we recommend is that Drammen refrains from trying to initiate anything that smacks contrived. The best thing would be to cultivate further what is in the process of becoming the city's trademarks, one of which is the element of compactness and closeness to more and better urban facilities and natural surroundings of considerable value. The second is the social and ethnic diversity, which makes the place quite exciting. Diversity and attractions within a short distance of one's home is one of the reasons why people prefer urban settings. If Drammen manages to tackle the problems resulting from the city's concentration and

diversity, such as pollution and insecurity, then Drammen should be able to claim a better place in the division to which many feel the city rightly belongs.

The report concludes with a discussion on two pitfalls in Drammen people's narrative of their city. The one is *place masochism*, symbolised by the "Harry Town" metaphor. What this metaphor is supposed to signify is pretty diffuse, but it is used about things one does not like, that are "hopeless", unmodern or vulgar. It has become something of a tongue-in-cheek characteristic used more in informal portrayals of Drammen, but it has also been used by local politicians and by the County Municipality. If it's repeated enough times, there is a high risk that people will begin to believe it. People of Drammen have begun to flagellate themselves with the designation "Harry". Although an individual lash of the thongs may not do much damage, continued use may. The opposite extreme is represented by the official attempts to put mount a constructive identity, such as when the Municipality of Drammen on its web pages calls Drammen the 'Venice of Norway'. So while the Harry metaphor may sound like harmless banter and self-directed irony, the comparison with Venice is ridiculous.

The presentation of Drammen by the city and its inhabitants must be based on the place's actual features. Drammen lies somewhere in between Venice and 'Harry Town'. Drammen is a close-knit, diverse and exciting city – with some downsides that it is possible to do something about.

Drammen and surrounding municipalities

The Drammen area is an identifiable area. Drammen is the urban centre for most people in Lier, Hurum, about everybody in Nedre Eiker, and probably also in Sande, Svelvik and Øvre Eiker, which were not included in this study. They probably don't consider themselves as Drammenese, but they do feel a sense of belonging to the place. Indeed, Norsk Gallup's survey shows that people in Lier, Hurum and Nedre Eiker use Drammen to satisfy their urban requirements far more than they do the Oslo area. Røyken people, on the other hand, look more to Oslo, with the exception of those residing in Spikkestad and Hyggen. The inhabitants of Sætre in Hurum are possibly also Oslo-oriented, as are some of the people in Lierskogen and Tranby in Lier. The increased in-migration from Oslo, Asker and Bærum to these districts will possibly change people's future place orientation in the eastern parts of what today is considered the Drammen area. Røyken's "flirt" with Asker, aiming at a union of the two local authorities, is a natural consequence of such an altered pattern of orientation.

A change in Røyken's official association with Asker and the County Municipality of Akershus may also impact on Hurum's official ties. It may prove difficult to survive as an island in Buskerud between Røyken and the sea. Formal changes may affect people's sense of belonging some time in the future, because they will be forced to use public services provided elsewhere and they will get used to having different centre. This, in turn, will affect where they go to obtain their goods and services.

Lier, Røyken and Hurum have a decentralised structure, and the centres are too small to provide a varied assortment of services or goods. This means that they are dependent on more extensive centres such as Drammen, Oslo, and possibly Asker and Sandvika. From the viewpoint of Drammen and Buskerud, sustaining the city as an active focal point for the 10,000 Drammen-oriented residents of Røyken and Hurum should be high on the list of priorities of the Drammen commercial and service sectors. If the entire municipal structure in Norway is amended at some point in the future, an alternative could be to draw a border between municipalities on the Røyken–Hurum peninsular following

identity contours. Perhaps it would be a good idea to split some municipalities up before merging them with others to form new constellations.

The whole Drammen area is an almost unbroken urban conurbation and the proximity of the constituent municipalities should imply close cooperation. The interviewed managers and executives in Drammen's neighbouring municipalities (with the exception of Hurum), express considerable irritation with the role played by Drammen as the capital of the region. They feel that Drammen has lacked both the capacity and the will to work in harness with its neighbours on the overriding issues. What they want to see, not least, is closer cooperation in the planning department, where the challenges facing the region can be weighed in relation to each other.

Some of these problems, and certain others, could have been resolved by merging Drammen with Lier and Nedre Eiker, although this has not been proposed by the neighbouring municipalities themselves. A "Greater Drammen" would be able to muster more influence *vis-à-vis* the Storting (Parliament) and Government in the areas of important State commitments to culture, education and transport – which in turn could help raise standards in Drammen. Nor should one leave out of the calculation the fact that a Greater Drammen with well over 100,000 inhabitants would in itself be able to remedy much of the city's unfortunate image. On the other hand, the neighbouring municipalities enjoy a nearly ideal size economically speaking, and an independent Municipality of Lier could be an advantage to Drammen. Lier's politicians are highly conscious of Lier's role as a green buffer between Drammen and Oslo. This buffer is also to Drammen's advantage; it stands in the way of a physical merging of a growing Drammen with the Oslo area, reducing Drammen in the process to a suburb of the capital.

1 Innledning – problemstillinger og metode

1.1 Med frykt for regional skyggevirkning og stagnasjon som utgangspunkt

Tittelen på denne NIBR-rapporten ”Et sted mellom Venezia og Harry-by” viser til to ytterpunkter av hvordan Drammen har blitt omtalt det siste året. I enkelte sammenhenger er Drammen blitt kalt for *Harry-byen-Drammen* – noe som viser til det som er treigt, umoderne, stygt eller vulgært. Harry-begrepet er selvsagt svært diffust, men det rommer i seg mye av det den enkelte ikke liker, og er derfor en meget negativ merkelapp. Venezia representerer motsatsen – et sted som trolig de aller fleste kun får positive assosiasjoner til. Byen er pen, koselig, historisk - og rommer verdier de fleste av oss setter høyt. Det er et sted folk reiser til for de store anledninger som bryllup eller 50-årsfeiring. Drammen har blitt sammenlignet med Venezia; på kommunens offisielle nettsider omtales byen som *Norges Venezia*. Spørsmålet som drøftes i denne rapporten er hvilket særpreg og hva slags omdømme Drammen og omegnskommunene har? Er betegnelsen Harry-by eller Norges Venezia dekkende for de kvalitetene og særpregene byen har, eller er det andre særtrekk som i langt større grad er dekkende å bruke?

Oppdragsgiver for dette arbeidet er Buskerud fylkeskommune. Bakgrunnen for å gjennomføre en slik undersøkelse er Buskerud fylkeskommunes deltakelse i et EU-finansiert utviklingsprogram som heter NOORDXXI med undertittel ”Quality by Identity – beyond spatial and economic development”. I dette programmet deltar regioner som har til felles at de ligger i nærheten av en større og vekstkraftig by. Disse regionene er Groningen i Nederland, Østfold og Drammensregionen i Norge, Västra Götaland i Sverige, Aberdeenshire Council og East Lothian Council i Scotland.

Hensikten med dette EU-programmet er å se på de utfordringer slike regioner står overfor og hvordan de kan håndteres gjennom planlegging. En sentral utfordring er hvordan slike regioner skal bli attraktive for næringsliv og ”de gode innbyggere” – de som legger igjen skatteinntekter og som ikke belaster de offentlige sosialbudsjetter i unødig grad. Hvordan kan disse regionene forbedre sin posisjon i konkurransen med den nærliggende storbyregion og evt. i forhold til andre regioner? Innen dagens EU er det ikke bare bedrifter som konkurrerer, men regioner. Og for å kunne konkurrere med storbyen er regionene i ”bakgården” avhengig av infrastruktur og kvaliteter som gjør dem konkurransedyktige. Og ikke minst – de er avhengig av et godt omdømme (image) – slik at stedet framstår som attraktivt. Det er denne type problemstillinger som også ligger bak denne undersøkelsen av kvalitet, identitet og image i Drammensregionen.

Begrunnelsen for å gjøre en slik undersøkelse er en bekymring i Buskerud fylkeskommune for at fylkets mest folkerike område – Drammen og kommunene rundt –

ligger i "Oslo-skyggen". Innbyggerne i Drammensområdet kan benytte seg både av Oslos arbeidsmarked, dens service- og kulturtilbud. Nærheten til Oslo kan ha medført at Drammen ikke har fått utviklet det kultur-, utdannings- og servicetilbud som andre byer med samme størrelse har fått. Det er en bekymring i fylkeskommunen for at denne skyggeeffekten forsterkes av at Drammen har et negativt omdømme som skygger over de kvaliteter som byen faktisk har. Drammen framstår derfor ikke som et attraktivt sted verken for boligsøkende, næringsetablerere eller for etablering av kultur- og utdanningsinstitusjoner. Befolkningsveksten i byen har vært beskjeden de siste 20 år med om lag 0,5 % årlig vekst, om lag halvparten av veksten i nabokommunene, og fra 1986 til 1996 mistet byen 10 % av sine arbeidsplasser².

Det er med bakgrunn i slike forhold at fylkeskommunen har ønsket å få gjennomført en undersøkelse av stedsqualiteter, stedsidentitet og image i Drammen og Drammensregionen.

Hvordan ser innbyggerne i dette område på Drammen, hva slags bilde har de av byen? Hva slags bilde har viktige aktører – dvs. næringslivsledere – i Osloområdet og i Vestfold av Drammen? Norsk Gallup fikk i oppdrag å undersøke dette gjennom en survey til et representativt utvalg innbyggere i Drammensregionen og et utvalg næringslivsledere.

Men i tillegg til en slik Gallup-undersøkelse ønsket også fylkeskommunen en kvalitativ undersøkelse av hvordan både politiske og administrative ledere i kommunene oppfattet Drammensregionens kvaliteter og utfordringer. Hvilke kvaliteter har de respektive kommuner, hvordan forholder de seg til Drammen, hvilken betydning har Drammen som regionsenter for nabokommunene?

Kan det for eksempel være slik at nabokommunene ønsker en "skilsmisse" fra Drammensregionen for deretter å knytte seg sterkere til det mer vekstpotente Oslo-Akershus-området? Kan det være et bedre alternativ å vende seg mot Oslo og bli et forstadsområde for Oslo? Eller er det viktige faktorer som binder nabokommunene til Drammen? Hva er eventuelt det?

Hvordan oppfattes Drammens kvaliteter, renommé internt blant ledere i Drammen? Hvordan oppfatter de sin konkurranseposisjon i forhold til Oslo-området? Ønsker de å lene seg mot Oslo og framstå som en forstadskommune for Oslo, eller ønsker de å framstå som en egen by med en sterk lokal identitet? Hva slags kvaliteter ønsker de å satse på for ikke å tape i konkurransen om de gode næringsetablerere og de gode innbyggerne? Hva slags rykte opplever de at Drammen har og hvordan forholder de seg til dette ryktet?

En kvalitativ tilnærming som denne undersøkelsen bygger på, kan gi *forståelse og innsikt* i Drammens kvaliteter og image, og hvordan viktige aktørkategorier oppfatter både stedet, regionen og framtidig utviklingspotensiale.

Forholdet mellom Drammen og nabokommunene, og forholdet mellom Drammensregionen og det ekspanderende Oslo-området, kan studeres på mange måter. Det kan "måles og veies" med kvantitative tilnærminger og hard-data som kan tolkes som konsekvenser av en utvikling som har funnet sted og som eksisterende trender. I denne undersøkelsen er det viktigere å få identifisert og tydeliggjort sentrale problemstillinger og drøftet disse, enn å fastslå hvor store prosentandeler i befolkningen, blant byråkratene eller lokalpolitikere som har forskjellige oppfatninger. Og de viktigste problemstillingene er slike som informantene selv løfter fram.

² Kilde: Noord XXI, Quality by Identity, Project description of a local project, Drammen – Buskerud. Notat Buskerud Fylkeskommune 1998

1.2 Om regionbegrepet og Drammensregionen

Region er et begrep som brukes på ulike måter i samfunnsvitenskapene – og da særlig innen samfunnsgeografien. Den mest vanlige måten å bruke begrepet på gjelder et geografisk område som ligger mellom det nasjonale og lokale (Salamonsen 1996). I noen grad har det blitt anvendt om områder som ligger mellom nasjon og fylke – hvor landsdeler omtales som region. Slik brukes også begrepet mye innen EU – om områder som Andalusia, Catalonia og Flandern. Den mest vanlige anvendelsen i Norge gjelder områder som ligger mellom fylke og kommune (Fossåskaret 1996). I noen fylker har en delt fylket opp i regioner hvor hver region omfatter flere kommuner – slik at det er klart hvor grensene går mellom den ene og den andre regionen. Fylker som har en slik oppdeling er blant annet Nordland med Helgeland, Rana, Salten, Ofoten, Lofoten og Vesterålen, og Rogaland med Dalane, Jæren, Ryfylke og Nord-Rogaland. Slike regioner har ofte sin egen videregående skole, lokalsykehus eller sykestue, PP-tjeneste, politikammer, turistkontor og lignende. Ofte har regionene en klar topografisk avgrensning og de er ofte en identitetsmessig enhet med en egen dialekt, regionavis, med sosiale nettverk som er etablert gjennom regionale foreninger og fester på bygdelokalene. Slike topografiske og identitetsmessige regioner har ofte et innarbeidet navn som ikke bare er et appendiks til en større by. Det heter for eksempel ikke Bodø-regionen, men Salten. Og det heter ikke Stavanger-regionen, men Jæren.

Region-begrepet brukes også om mer diffuse enheter enn dette. En region kan også være et område med et felles arbeids- og boligmarked – ofte med en større by som sentrum for området. Det vi i denne rapporten kaller for Drammensregionen er en slik enhet. Ordet signaliserer at Drammen er et sentrum for området, men det finnes ingen klare administrative grenser for hvor langt ut denne regionen strekker seg.

Når vi i denne rapporten definerer Drammensområdet som Drammen, Nedre Eiker, Lier, Røyken og Hurum – har det kort og godt sammenheng med at oppdragsgiver, Buskerud fylkeskommune for denne anledningen har definert regionen slik. Mange vil nok innvende at Øvre Eiker, og de to Vestfoldkommunene Svelvik og Sande, vil være vel så naturlige deler av en slik region som Røyken og Hurum. Svelvik og Sande er en del av Drammens arbeidsmarked, boligmarked og servicemarked. De er også vevd inn i Drammensområdet gjennom foreningslivet - for eksempel deltar fotballagene sammen med lag fra Buskerud og ikke fra Vestfold. Folk abonnerer på drammensavisene i nesten like stor grad som i Lier og Nedre Eiker, få abonnerer på vestfoldaviser m.m. Når det gjelder Øvre Eiker så bor rundt $\frac{3}{4}$ av de 15000 innbyggerne under 15 km. fra bygrensa til Drammen – enda Nedre Eiker ligger imellom.

At vi i det hele tatt snakker om Drammensregionen har også sammenheng med at Drammen og omlandet ikke er slått sammen til en kommune. Hadde Drammen ligget i Sverige hadde det antakeligvis vært en kommune på 120-130.000 mennesker med et omland på hvertfall 20-25 km. utfra sentrum. Norge har (fortsatt) en kommunestruktur hvor relativt kompakte byer enkelte steder ligger temmelig inneklemt mellom mindre nabokommuner. Grensen mellom Drammen og Lier går for eksempel midt i bebyggelsen ca. 1500 meter øst for sentrum på Bragernes Torg, og grensa til Nedre Eike går 6 km vest for det samme torget.

Selv om kommunegrensene gir en viktig avgrensning, er det ikke lenger så entydig hva som er Drammen. Mens Drammen fram til midten av 1900-tallet var en klart avgrenset by

– med store ubebygde grenseområder til nabokommunene³, har Drammen gradvis est utover som et urbant område. Det er f. eks. nå omtrent sammenhengende boligbebyggelse fra Gullaug i Lier via Drammen til Solbergelva over til Mjøndalen via Steinberg og til Hokksund. Lierstranda og Vitbank i Lier er en sammenhengende del av næringsområdet i Drammen. Og for tettsteder som Sande, Svelvik, Lierbyen og Spikkestad som har skog eller dyrket mark mellom seg og det sammenhengende tettstedet ”Drammen”, er avstandene allikevel små inn til Drammen sentrum. Grensene mellom by og land er i ferd med å viskes ut. Drammen har vokst utover.

1.3 Forholdet til Oslo-regionen – et område hvor veksten ”renner over”

Drammen oppfattes å ligge i skyggen av Oslo eller Osloregionen. Også her er det et definisjonsspørsmål hva som egentlig er Oslo. Tor Selstad (1999) understreker at Oslo kan beskrives på tre nivåer. Det første nivået er Oslo kommune med ca. ½ million innbyggere som strekker seg fra Lysaker opp Groruddalen og ut til Holmlia. Det andre nivået er den sammenhengende bybebyggelse (tettstedet Oslo) med ca. ¾ million innbyggere som også innbefatter flere av nabokommunene både i vest, syd og øst. Det tredje nivået er omlandet – definert som Storbyregionen - som omfatter Oslo kommune og hele Akershus med knappe 1 million innbyggere. Selstad opererer også med et fjerde nivå som innbefatter både Drammen og Moss som er i ferd med å kunne bli innlemmet i Oslos innflytelsessfære.

Det andre nivået – tettstedet Oslo som sammenhengende bebyggelse – omfatter nabokommunene Bærum og Asker. Veksten i retning Drammensregionen har medført at denne sammenhengende bebyggelsen nå strekker seg inn i både Røyken og Lier. Lierskogen er i ferd med å bli sammenhengende med Asker og hvorfra det bare er et steinkast til befolkningskonsentrasjonen på Tranby i Lier. Bebyggelsen i Asker ”sklir også over” i bebyggelsen på Slemmestad, og dette gamle industristedet befinner seg kun noen steinkast fra bebyggelsen på Midtbygda i Røyken.

Befolkningspresset mot Oslo – i betydning Oslo på alle tre nivåer – er så stort at det ligner et glass som renner over. Noen må ta imot denne veksten. Vest for Oslo har både Asker og Bærum signalisert at de stort sett er fulle. Potensielle innflyttere utenfra, samt bæringer og askerbøringer i etableringsfasen, henvises i stor grad til nabokommunene Røyken og Lier. Derfra er ikke veien lang til Drammen. Og det er ikke bare plassmangel som skyver boligetablerere vestover, men like mye prisene. I 2000 var *prisforskjellen* mellom en vanlig enebolig i Asker og Drammen rundt en million kroner.

Veksten i Oslo-området kan altså gi vekst til Drammen og omegnskommunene. Men ønsker de aktuelle kommunene vekst? Har de arealer og infrastruktur til det? Hvilke verdier står i fare ved en eventuell stor vekst? En eventuell vekst kan også føre til en type befolkningsvekst som kanskje kommunene ikke ønsker. Er det slik at kommunene i Drammensregionen ønsker mer av enkelte grupper og mindre av andre? Det ville for eksempel ikke være rart hvis de ønsket færre familier med lav inntekt og lav utdanning – som vil sementere den sosiale, utdanningsmessige og kulturelle profilen i kommunen; og det vil neppe være overraskende hvis de ønsket flere med høy utdanning og ”høy kulturell

³ Unntaket er Skoger kommune hvor kommunegrensa gikk 800 meter fra Drammen sentrum helt fram til 1964 da Drammen og Skoger ble slått sammen. En kuriositet er at Skoger var en del av Vestfold fylke, mens Drammen var en del av Buskerud. Fylkesgrena gikk midt i bebyggelsen bare noen steinkast fra sentrum i det som var ”fylkeshovedstaden”.

kapital”. Hvordan forholder Drammen og nabokommunene seg til den veksten som følger av at det synes å ”renne over” i Oslo-området? Hvordan definerer de denne situasjonen? Hvem og hva konkurrerer de om, og hvordan tenker de å posisjonere seg på dette ”markedet”? I hvilken grad konkurrerer kommunene i Drammensregionen om de samme ”godene” og om å unngå de samme ”ondene”? Eller – er det slik at de ulike kommunene utfyller hverandre i stedet for å bekjempe hverandre?

1.4 Stedsidentitet og image

En vandring inn i samfunnsgeografien vil raskt vise at stedsidentitet er et uklart, mangefasettert og vanskelig definerbart begrep. I utgangspunktet er identitet et psykologisk begrep som referer til hvem vi er, eller som Marianne Gullestad understreker – hvem vi helst vil være. Hun definerer identitet som ”.....de deler av personers selvbilde som ønskes bekreftet av andre” (Gullestad 1989:104). Samfunnsgeografen Relph definerer identitet (for både mennesker og objekter) som noe som viser til en vedvarende ”sameness and unity which allows that thing to be differentiated from other” (Relph 1976:45) – det vil si mer i betydningen *særpreget* som skiller en ting fra en annen ting eller som gjør den lik andre ting, dvs. basert på likhet og ulikhet. Relph skiller mellom *stedsoppfatning* (identity of place) med *stedstilknytning* (identity with place). Stedsoppfatningen er subjektivt avhengig av aktørens egen biografi (erfaringer, kunnskap etc), men også påvirket av hvordan andre opplever stedet og kommuniserer om det. I utgangspunktet kan en teoretisk tenke seg like mange stedsoppfatninger som det finnes aktører, men som regel vil det være noen fellestrekk ved de ulike opplevelsene som gjør at en kan snakke om en stedsidentitet det er en viss intersubjektiv enighet om. *Et steds identitet representerer derfor en oppfatning av stedet det er en viss allmen enighet om.*

Stedstilknytning refererer til en mer følelsesmessig binding til stedet – til det vi betrakter som ”hjemme”, som røttene våre er, og kanskje som senter for vår sikkerhet og omsorg. Stedet blir på en måte en del av deg sjøl og det omfatter både natur, sosiale relasjoner og interaksjonsformer, den lokale kultur og stedets innbyggere. Og stedstilknytningen vil sterkt påvirke hvordan vi oppfatter et sted. Det er stor forskjell mellom å være født og oppvokst på et sted – og det å oppleve et sted som gjennomreisende eller turist. Det er også forskjell på det å være innfødt og innflytter; den innfødtes stedstilknytning baseres på en kombinasjon av egen biografi og stedets biografi ”skrevet” gjennom ulike livsfaser (Vestby 2001).

Vi er i denne rapporten opptatt av begge sider ved stedsidentitetsbegrepet – både stedsoppfatning og stedstilknytning.

Ordet *image* er brukt i undertittelen på denne rapporten. Dette er et begrep som er mye brukt blant annet i det EU-programmet som denne undersøkelsen springer ut av. Mens stedsidentitet har vært definert som det bildet som innbyggerne selv har av stedet, har stedsimage vært definert som det bildet utenforstående har⁴. Et slikt skille er selvsagt problematisk fordi det jo ikke alltid er enkelt å lage et skille mellom de som er innenfor og de som er utenfor. Det er grader av innenforhet og utenforhet. Har for eksempel ordfører i Nedre Eiker en stedsoppfatning fordi han bor veldig nær Drammen, mens ordfører i Hurum har et stedsimage – fordi han bor lenger unna? Eller hva med en som arbeider på et sted og bor utenfor – eller vice versa – har de et stedsimage eller stedsidentitet. Meningen bak en slik distinksjon er å skille mellom dypt funderte

⁴ I forbindelse med det EU-programmet denne studien springer ut av, har aktørene i den lokale prosjektgruppen for Drammensregionen definert image slik.

oppfatninger basert på egne oppfatninger og mer overflatiske bilder basert på en delvis utenforstående posisjon. I den grad ordet image blir brukt i denne rapporten kan det godt oversettes til omdømme – noe som altså ikke bare innebærer at man registrerer noen inntrykk, men at man også vurderer eller dømmer om noe.

Image er for øvrig et begrep som brukes mye innen markedsføring og viser til et bilde som *kan skapes*. I forbindelse med konkurransen mellom steder brukes ordet stadig mer; et positivt image kan utgjøre et konkurransefortrinn.

1.5 Metode

1.5.1 Et pilotprosjekt

NIBR har betraktet denne studien som et pilotprosjekt. Studier av stedskvaliteter og steders tiltrekningskraft har ofte fokusert på arbeidsplasser, tilgjengelige tomter, kommunal service og lignende. Men også andre og mer vanskelig målbare forhold spiller inn – som et steds identitet, omdømme eller image. Utgangspunktet for denne undersøkelsen er at Drammen har liten tiltrekningskraft på både bolig- og næringsetablerere til tross for byens nærhet i forhold til Norges største arbeidsmarked, gode kommunikasjonsmuligheter og med en kommunal service som neppe skiller seg negativt fra de fleste andre kommuner. Hva kan det være med Drammens stedsidentitet, omdømme og image som gjør at en så stor og sentral plassert by har liten tiltrekningskraft?

Vi har valgt en utprøvende måte å studere dette på. Noe av rammen er gitt i oppdraget som har spesifisert en kvalitativ tilnærming med ledere i Drammen og nabokommunene som informanter. Drammens stedsidentitet og omdømme er derfor studert både ”innenfra” og fra naboene. Noen av informantene er innflyttere til Drammensregionen, slik at de også kan ha et både innenfra og et utenfra-perspektiv på både Drammen og nabokommunene.

Det som mangler i denne undersøkelsen er et kvalitativt bilde av hvordan aktører utenfor Drammen og Drammensregionen ser på byen. Hvordan ser egentlig folk i Oslo, Bærum og Asker på Drammen og Drammenserne? Hva med nyutdannede fra universiteter og høyskoler i både Oslo og andre steder i landet; nettopp de som skal til å etablere seg i både arbeid og bolig? Og hvordan oppfattes Drammen lenger ute i Norge – fra Vestlandet, Trøndelag og Nord-Norge? Og hvordan ser næringslivsledere, mediafolk og andre opinionsledere på byen? I og med at denne undersøkelsen ikke har gitt rom for å stille slike spørsmål, har vi altså måtte tilnærme oss spørsmål om stedsidentitet og omdømme via lokale leder-informanter enten innenfra Drammen eller fra Drammens nabokommuner.

1.5.2 Kvalitativ metode

Oppdragsgiver Buskerud fylkeskommune definerte allerede i sin bestilling hvilke informanter som skulle velges. Oppdragsgiver ønsket en undersøkelse av hvordan ledere i kommunene så på sin egen kommune, Drammensregionen og Drammen. Med ledere menes her i første rekke de som har en ansvar for å utforme kommunens politikk, og da menes både nøkkelaktører innen politikk og administrasjon og næringsliv. Grunnen til at oppdragsgiver ønsket en slik studie, er for det første at ledernes situasjonsforståelse er viktig fordi den ligger til grunn for hvordan de agerer mht. å komme i inngrep med den

videre utvikling. Dessuten har ordførere, rådmenn, etatssjefer og lokale næringslivsledere mye kvalitativ kunnskap om egen kommune og region. NIBR fikk i oppdrag å gjennomføre en slik undersøkelse.

For å få et bilde av hvordan *regionens innbyggere* ser på Drammen, omegnskommunene og disses særpreg og kvaliteter, fikk Norsk Gallup i oppdrag å gjøre en survey til et utvalg respondenter i Drammensregionen. Spørsmålene og svaralternativene var i hovedsak utarbeidet av fagfolk i Buskerud fylkeskommune. Om lag 2000 spørreskjemaer ble sendt ut. 44% kom tilbake i utfylt stand fra Drammen og 41% fra nabokommunene. I tillegg ble det gjennomført en spørreundersøkelse til 200 næringslivsledere i Buskerud, Akershus, Oslo og Vestfold om deres syn på Drammen. Noen få tabeller og tall fra Norsk Gallups undersøkelse vil også bli presentert og kommentert i denne kvalitative undersøkelsen.

I utgangspunktet var det meningen å intervjuere ledere i kommunen gjennom gruppeintervjuer. Gruppeintervjuer har den fordel at de kan omfatte flere informanter enn gjennom individuelle intervjuer, og at selve diskusjonen kan få fram et bredere bilde enn det et individuelt intervju kan. Ulempen kan være at aktørene vil være forsiktige med å presentere og kommentere informasjon som av en eller annen grunn kan være følsom, omstridt m.m. I praksis ble det vanskelig å gjennomføre gruppeintervjuer – fordi ledere er opptatte mennesker slik at det var vanskelig å finne et intervjutidspunkt som passe flere personer. Det ble gjennomført et gruppeintervju i Røyken med fem informanter og et i Lier med fire. For øvrig er det gjennomført 4 intervjuer med to informanter, og 14 enkeltintervjuer.

Til sammen ble det intervjuet sju næringslivsledere⁵, ni politikere og 13 administrative ledere. Antallet informanter har naturlig nok vært størst i Drammen som er fokus for undersøkelsen med 10 stykker – herunder to administrative ledere, fire politikere og fire fra næringslivet.

Informantene ble delvis valgt ut på bakgrunn av deres formelle posisjon, og delvis utfra at de skulle være gode og reflekterte informanter. Det er lokale problemstillinger sett med deres øyne som er dataene i denne undersøkelsen. De opplysninger som informantene kommer med vedrørende sine lokalsamfunn tas som en type fakta. Deres virkelighetsforståelser er deres orienteringsgrunnlag og som sådant: et handlingsgrunnlag. Når informantene for eksempel sier at kommunen har et lavt utdanningsnivå og at en bør trekke til seg mennesker som kan høyne dette nivået – legges det til grunn at utdanningsnivået er lavt. Dette er aktørenes definisjon av situasjonen – og som de handler utfra. ”If men define situations as real, they are real in their consequences” (Thomas theorem, sitert fra Merton 1968:475). De fakta som presenteres er dermed slik de oppfattes av aktørene. På den annen side – enkelte av de fakta som aktørene har presentert mer kvalitativt er sjekket opp mot tilgjengelig statistikk (blant annet utdanningsnivå). Hvis en i en slik kvalitativ analyse som dette også skulle sjekke statistisk *alle* de opplysninger om sosial struktur, flyttemønstre, næringsstruktur som informantene har presentert m.m. ville en ha sprengt ressursrammen for denne undersøkelsen. Ideelt sett bør en imidlertid i denne type undersøkelse inkludere slike statistiske opplysninger.

Rammen for arbeidet har vært to månedersverk.

⁵ På grunn av den stramme ressursrammen for dette utredningsarbeidet ble det kun intervjuet næringslivsledere i Drammen og Lier. Det er her den absolutte tyngden av regionens næringsliv er lokalisert.

1.5.3 Et utredningsarbeid fra en som er både innenfor og utenfor

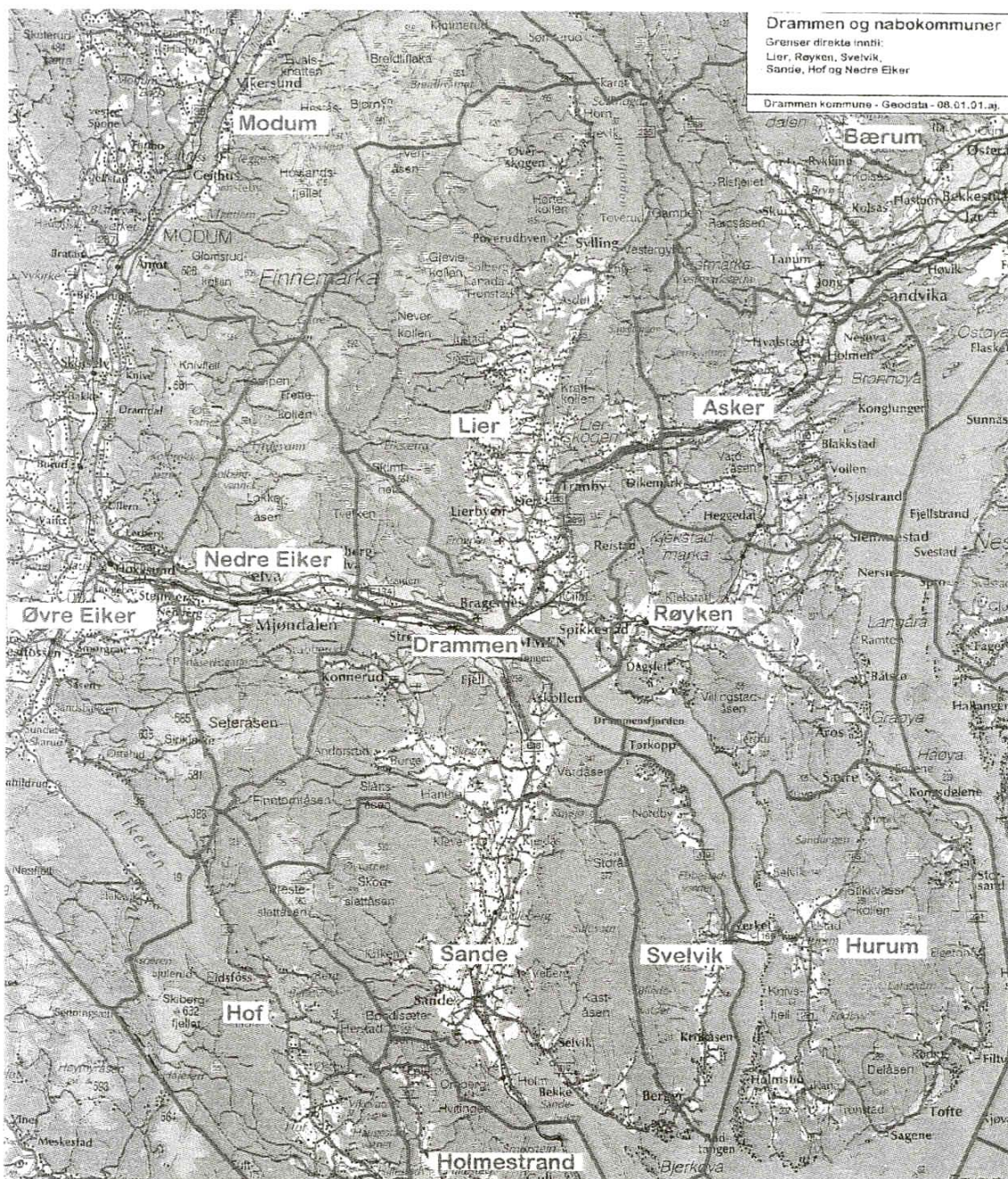
Denne rapporten har karakteren av å være et utredningsarbeid mer enn en forskningsrapport. Oppdragsgivers ønske er at den innsikt som produseres skal kunne anvendes i det løpende arbeid med det aktuelle EU-prosjektet og annet planarbeid for øvrig i Buskerud, Drammensregionen og Drammen.

Rapporten er utarbeidet av en sosiolog som har god kjennskap til Drammen og den omliggende region⁶. Jeg har bodd hele mitt liv i området, har arbeidet som nærmiljøkonsulent i Drammen fra 1985 til 1988 og har for øvrig vært aktiv i både politisk arbeid og foreningsvirksomhet. Siden 1988 har jeg vært forsker med kommunal problemløsning som spesial, og jeg har gjennomført en rekke studier av utviklingsarbeid i norske lokalsamfunn. Perspektivet mitt er derfor både innenfra – og utenfra. Innenforheten har gitt kunnskap om Drammen og nabokommunene over lang tid. Forskerrollen og forskererfaringen har gjort det mulig å reflektere over fenomenene utenfra. Siden noe av hensikten med denne studien er å produsere *innsikt*, inneholder de to siste kapitlene en mer fri diskusjon over en del av de problemstillinger som aktørene har trukket opp gjennom sine intervjuer. Det betyr ikke at det har vært mulig å reflektere over alle mulige problemstillinger som er kastet fram gjennom intervjuene⁷. Mange av problemstillingene er av en slik art at de hver for seg ville ha fortjent en egen drøfting av minst samme omfang som denne rapporten.

⁶ For oppdragsgiver var nettopp denne kunnskapen om Drammen og regionen årsaken til at undertegnede sterkt ble anmodet om å gjennomføre denne undersøkelsen. Oppdragets begrensede ressursramme ville ha gjort det vanskelig å få gjennomført en slik undersøkelse hvis en i tillegg også skulle gjøre seg kjent med kommunene og lokale problemstillinger.

⁷ På intervjutidspunktet (sommer og høst 2000) sto følgende spørsmål høyt oppe på den lokale dagsordenen. Plassering og evt. utflytting av sentralsykehuset, ny motorveibro eller tunnel, finansiering av ny tilførselsvei fra Drammen sentrum til ny E-134, arealer for ei ny havn, endring av fylkeskommunens oppgaver og en eventuell sammenslåing av Buskerud fylke med Vestfold fylke. I tillegg har vi heller ikke kunne berøre samarbeidsrelasjoner mellom kommunene som skjer innen rammen av den såkalte Vest-regionen (hvor Asker og Bærum deltar i tillegg til kommunen i Drammensområdet).

Figur 2.1 Kart over Drammen og nabokommuner

2 Hurum om seg selv og Drammen

Hurum er den kommunen som her defineres å tilhøre Drammensregionen som ligger lengst fra Drammen. Det er 42 km. fra Tofte, 28 fra Klokkarstua og 24 km. fra Sætre til Drammen sentrum. Drammen nås på fra 25 til 45 minutter. Reisetiden til Oslo med bil er ca. 20 minutter lengre (utenom i rushtiden da den er betydelig lengre). Kommunen med ca. 8000 innbyggere dekker størstedelen av den halvøya som ligger mellom Oslofjorden og Drammensfjorden. Kommunen har to ”store” tettsteder samt noen mindre. I 1999 var det en folkeavstemning om sammenslåing med Røyken kommune. Dette ble nedstemt med klar margin. Hurum er en av Norges største hyttekommuner med 2300 hytter.

16,6 prosent av befolkningen over 16 år har høyskoleutdanning. Det er noe lavere enn landsgjennomsnittet på 21,6 prosent og Buskerud-gjennomsnitt på 18,8 prosent (SSB 1999).

Informanter er to sentrale politikere og tre ledere/fagfolk fra administrasjonen⁸.

2.1 Hurums kvaliteter og særpreg

Informantene peker på at Hurums viktigste særpreg er at kommunen både er en kystkommune og en kommune med et variert innland som kan brukes både sommer og vinter. Den lange kyststrekningen er med på å prege stedets identitet. Sjø og båtliv betyr mye for huringene. Siden Hurum er en stor og attraktiv hyttekommune, er det svært mange utenfra som møter denne positive siden av kommunen, noe som bidrar til at kommunen antakeligvis har et positiv omdømme utad. Hurum forbindes med sol, sjø, badeliv og ferie.

Hurum ligger imidlertid utenfor allfarvei; det er ikke en kommune folk drar til hvis de ikke har som mål å besøke bestemte steder der. At kommunen i 1988 ble utpekt som lokaliseringssted for hovedflyplassen, bidro til at de fleste nok vet hvor kommunen geografisk befinner seg.

Hurums befolkning fordeler seg på flere små og mellomstore tettsteder. De to største Tofte og Sætre har til sammen ca. 5000 innbyggere. Tofte er et typisk industristed bygget opp rundt cellulose- og papirindustrien. Sætre er også et gammelt industristed med blant annet dynamittproduksjon, men stedet rommer også større boligfelt for mennesker som i hovedsak arbeider utenfor kommunen. De resterende 3000 fordeler seg på Holmsbu, Klokkarstua/Verket, Filtvedt og Storsand. Informantene peker på at kommunen har små og tette lokalsamfunn hvor ”alle kjenner alle”, og hvor det er et stort lokalt engasjement. Dette engasjementet har blant annet kommet til uttrykk gjennom de såkalte fellesutvalgene – som er et samlende organ for hvert lokalsamfunn som omfatter de ulike

⁸ Av disse informantene hadde de to politikerne bodd i Hurum i rundt 30 år, den ene lederen i ca. 20, mens de to andre lederne kun hadde bodd i kommunen i to-fire år.

frivillige foreninger på stedet. Aktiviteten har vært stor i en lengre periode (jfr. Nordahl og Carlsson 1999). Engasjementet sies å være størst syd i kommunen hvor de fleste bor og arbeider på samme sted, og minst på Sætre hvor mange pendler til Oslo.

Det som er et viktig særpreg og en kvalitet ved Hurum, er også et av dets største problemer. Den desentraliserte tettsteds-strukturen har i mange år medført store geografiske spenninger i kommunen – særlig mellom Sætre og Tofte. Det har vært en lokaliseringsstrid om flere kommunale funksjoner/tilbud, og til tider vanskelig å fatte beslutninger. Kommunale kontorer er spredd på hhv. Filtvedt, Sætre, Klokkarstua og Tofte. Samtidig er hvert av tettstedene for små til å oppbevare viktige kommunale fellesfunksjoner som for eksempel svømmehall, et velutstyrt bibliotek og lignende. Og de er for små til å oppbevare en god privat service. På grunn av de geografiske avstandene, samt de sosiale og interessemessige spenningene mellom befolkningen på Tofte og Sætre, er det få fra de to stedene som vil bruke offentlig eller private tjenester på det andre stedet – sies det. Det største minuset ved kommunen er det dårlige offentlige og private tjenestetilbudet. I tillegg sliter kommunen med et veinett som er dårlig tilrettelagt for myke trafikkanter.

Hurum kommune har aktivt profilert seg som en miljøkommune, og har deltatt i flere statlige forsøksprogrammer på miljøsidene. Det informerte publikum i kommune-Norge har trolig merket seg dette særpreget ved kommunen.

Et par av informantene er innflyttere som de seinere årene er tilflyttet fra Oslo-området. Med det sammenlignende ”utenfra-blikket” peker de på at Hurums befolkning er befriende lite snobbete, og lite statusopptatt.

Hurum kommune har i mange år hatt små inntekter. Det har allikevel vært viktig for kommunen ikke å signalisere utad at den er en ”fattig-kommune” – til forskjell fra blant annet Røyken og Nedre Eiker.

En rimelig hypotese er at Hurum tilhører en type kommuner som har et positivt omdømme utad. De minuskvaliteter som innbyggerne er mest opptatt av, legges neppe merke til av utenforstående. Det gjelder verken dårlig servicetilbud⁹ eller stridighetene mellom kommunedelene.

2.2 Ønske om moderat vekst

Samme uke som intervjuene med informanter i Hurum fant sted, skjedde det betydelige endringer i kommunens rammebetingelser. Det var den uken Oslofjord-forbindelsen ble åpnet. I stedet for å være en kommunikasjonsmessig utkant, fikk kommunen en forbindelse til Oslo Øst, Follo-regionen og videre til Østfold og Sverige. Kommunen ble koblet på et langt større bolig- og arbeidsmarked. Dette antas å gjøre kommunen mer attraktiv for både bolig og næringsetablering.

De kommunale informantene uttrykker at de ikke ønsker noen sterk vekst i kommunen, i motsetning til hva som er tilfellet i nabokommunen Røyken. Politikerne har frisk i minne veksten på slutten av 70-tallet hvor kommunen kom på etterskudd med infrastrukturen.

⁹ Forfatteren av denne rapporten har de siste 15 årene tilbrakt deler av sommerferien på hytte i Holmsbu. De fleste feriegjestene lar seg neppe merke av at det er få forretninger utover dagligvarer, at kommunen ikke har svømmehall eller at de kommunale kontorer er spredd. Feriegjestene skal heller ikke sende sine barn ut langs trafikkfarlige veier på vei til skole eller fritidsaktiviteter.

Veksten kostet mer enn den smakte. Den veksten kommunen ønsker er slik som ”matcher” kommunens infrastruktur. Og kommunen har faktisk de siste par årene hatt en vekst på over 1 prosent pr. år. De fleste har flyttet inn fra Oslo, Bærum og Asker, færre fra Drammen. Kommunen opplever at interessen fra utbyggere er stor.

Vi bør være litt avventende nå. Vi trenger ikke vekst for vekstens skyld. (politiker 1)

Vi skal sørge for velferd for de som bor her. Hvis veksten går utover de vanlige innbyggerne, blir det ikke aktuelt. (politiker 2)

Hvis vi er så attraktive som en del ting tyder på, da må utbygger betale for infrastrukturen (politiker 1)

Kommunen er i ferd med å utarbeide et prinsippvedtak om anleggsbidrag for å få store utbyggere til å dekke deler av kostnadene med infrastruktur (utover den tekniske).

Holdningen i kommunen er at en ønsker en moderat vekst. Kommunen har ikke noe ønske om å gjøre kommunen *spesielt* attraktivt for høyutdannings- og høyinntektsgruppene.

I en periode kom det en del folk til industribedriftene våre som hadde vansker med å stå i en jobb. Men det vil være helt uspiselig for meg som god sosialdemokrat aktivt å rekruttere til oss de med kun høy utdanning og god økonomi (politiker 2)

Vi kan for øvrig vanskelig styre hvem vi får hit, men vi kan påvirke hastigheten på de som kommer hit. For øvrig kan vi styre et tilbud til ungdommen. Vi skal ha en sosial boligpolitikk. Vi skal ikke stenge ute våre egne ungdommer. Da en kunne få et hus til 7-800.000 kroner hadde de en sjanse. Nå er prisene steget til det dobbelte og da stenges de ute. Vi har et felt her på Klokkarstua hvor vi bør forsøke å bygge billige ”IKEA-hus”. (politiker 1)

Prinsipielt skal vår styring gå ut på å styre slik at vi får et godt samfunn å leve i. Da må det være sosialt differensiert. (politiker 2).

Holdningen i kommunen synes å være at boliger for kommunens egne innbyggere bør ha prioritet. Og det er bedre å trekke til seg 500 fornøyde boligetablerere enn 1000 som blir misfornøyde.

2.3 Forholdet til Drammen, Drammensregionen og Buskerud

Informantene peker på at Hurum er en del av Drammensregionen. Kommunen er integrert i denne regionen gjennom flere interkommunale ordninger som avfallshåndtering, brannvarsling, næringsmiddeltilsyn, Frydenhaug skole for funksjonshemmede elever m.m. Forholdet til Drammen kommune vedrørende disse interkommunale tjenestene oppgis å være godt. Den viktigste interessekonflikten har sammenheng med Drammens kamp for statlige veimilliarder til å finansiere ”Veipakke Drammen”. Det pekes spesielt på at det politiske flertall i Drammen kjemper for å legge to nye spor på E-18 under elva framfor en rimeligere bru ved siden av den eksisterende motorvei-brua, noe som kan bidra til en årelang tørke i riksveimidler (bl.a. til gang- og sykkelveier) til Hurum. Konfliktene oppleves allikevel å være større i forholdet til Buskerud fylkeskommune.

Hurum, sammen med nabokommunen Røyken, opplever systematisk å tape i forhold til de øvre deler av fylket når det gjelder viktige fylkeskommunale prioriteringer som videregående skole og veibevilgninger.

Vi værer en holdning i fylket at hos oss blir veksten så stor at fylkeskommunen ikke trenger anstrenge seg i forhold til våre utfordringer. Vi er også skeptiske til å spre funksjoner utfra Drammen for å utvikle midtre og øvre deler av fylket, noe vi oppfatter at fylkeskommunen ønsker¹⁰. Er det kanskje slik at de ønsker å avstå Røyken og Hurum? Hva vil de med oss, spør vi oss selv. Hvis fylkeskommunen lar oss seile vår egen sjø, ja, da blir vi en del av Osloregionen med en gang. (leder).

Vi vet at det foreligger tanker på fylkeshuset om å spre flere fylkesfunksjoner til Kongsberg og Hønefoss. Hvis det skjer, vil det være en katastrofe for oss. Da vil vi bli dyttet i fanget på Osloregionen eller Vestregionen. (Politiker 1)

Informantene peker på at mye av den politiske makta i fylket sitter i de midtre og øvre deler av fylket, og at dette igjen bidrar til at Hurum blir en blindtarm i det sør-østlige hjørnet av fylket. Men for Hurum vil en tilknytning til Osloregionen neppe heller være særlig attraktivt – man vil da gå fra å være utkant i ett fylke til å bli utkant i et annet. Sentralitet er med andre ord en viktig dimensjon i steders identitet.

En annen grunn til at det ikke virker spesielt forlokkende for Hurum å bli ”innlemmet” i Osloregionen, er at folk føler en identitetsmessig tilknytning til Drammen. Informantene påpeker at det er Drammen som er byen for de aller fleste i kommunen. De sier at avhengigheten av byen er stor, spesielt som handelssentrum og sentrum for offentlige tjenester (særlig sykehuset), samt det kulturtilbud som en får gjennom kino og teateret. Dette har igjen sammenheng med Hurums særpreg hvor ingen steder har stort nok befolkningsgrunnlag for viktige private og offentlige servicetilbud. Informantene sier at befolkningen på Sætre nok er vendt mot Asker, Bærum og tildels Oslo når det gjelder private tjenester og kulturtilbud, mens resten er ”drammensvendte”.

Informantenes informasjon om hvor huringene henter sine tjenester stemmer godt overens med de svar som ble gitt på Norsk Gallups survey. Vi har tatt for oss de mest vanlige gjøremål og sett på hvor disse er lokalisert¹¹. Det er en svakhet ved spørsmålsstillingen at hjemkommunen ble skjult under rubrikken Drammensregionen for øvrig. Det mest interessante er allikevel hvordan respondentene fordeler gjøremålene på Drammen på den ene siden og Osloområdet på den annen side. Ved å legge sammen hvor mange prosent som henter sine tjenester eller gjøremål på de enkelte lokaliteter, kan en utarbeide et enkelt mål på blant annet drammensvendthet og oslovendthet.

¹⁰ I den perioden dette intervjuet ble gjennomført sto også ”sykehussaken” på spissen, hvor et meget aktuelt alternativ for sykehusplassering var i Øvre Eiker – noe som merkbart ville ramme Hurum (blant annet gjennom enda lengre vei og tid for akuttutrykninger).

¹¹ Det er de mest vanlige gjøremålene vi har vært ute etter å få kartlagt, og særlig gjøremål hvor valget enten står mellom hjemkommunen, Drammen eller Oslo-området. Dette for å finne ut i hvilken grad innbyggerne vender seg mot Oslo eller Drammen. Vi presenterer ikke svarfordelingen på spørsmål om mindre vanlige gjøremål, som dessuten er uaktuelle for mange, som å gå på konsert, dans/diskotek, utstillinger, fritidsklubb eller festivaler. Vi presenterer heller ikke spørsmål hvor Oslo eller Drammen er mindre aktuelle – som deltakelse i sport/idrett eller turer i naturen. Dette er noe som i stor grad gjøres på ”hjemmebane”.

Tabell 2.1 *Hvor huringene som oftest henter service og opplevelser. I prosent*

	Drammen	Oslo, Asker og Bærum	Hurum og D-reg. for øvrig	Andre steder i Buskerud	N
Off./privat kontorer	13	6	64	17	97
Dagligvarer	7	1	74	18	98
Andre varer	49	11	32	9	101
Rest./pub	29	17	43	11	87
Kino	59	34	7	0	74
Tur i by og tettsted	11	8	63	18	84
Treffe. Venner	8	9	71	12	91
Indeks	25	12	51	12	

Tabellen viser at huringene har en "drammensindeks" på 25 og en "osloindeks" på 125¹². Det betyr at om lag 25 prosent av den mest vanlige service og gjøremål som oftest hentes i Drammen, mens kun 12 prosent hentes i Oslo-Asker og Bærum. Ikke minst drar de til Drammen når de skal handle "andre varer" og på kino.¹³

Det kan synes som det er flere viktige årsaker til at Drammen er viktig for huringene.

- Avstanden til Drammen er kortere enn til Oslo. Mens folk i Røyken har togforbindelse til Oslo, må huringene sette seg i bilen. Å kombinere bil og tog blir for tungvint. Da er det bedre å kjøre inn til Drammen. Som en av politikerne sier – "det er mye greiere å kjøre til Drammen for der slipper en kø" – underforstått at Oslo er et langt større "veikryss" enn Drammen. Drammen er en "hendig og oversiktlig by, hvor det også er mulig å finne en parkeringsplass".
- Det er ikke stort lengre til kjøpesentre i Asker enn til Drammen. Men for store deler av Hurums befolkning er den sosiale avstanden større. En industriarbeider fra Tofte vil føle seg mer hjemme i et kjøpesenter i Drammen sammen med mange andre som tilhører samme sosiale klasse, enn på Holmen i Asker eller Sandvika Storsenter hvor en vil møte mennesker som utad signaliserer en annen sosial klasse og et helt annet forbruk. Drammen har et godt tilbud til "vanlige folk", sies det. De dyre spesialforretningene som Drammen mangler, har liten betydning for den store majoriteten av huringer.

Informantene peker også på at Hurum er en del av et regionalt informasjonsfelleskap med Drammen gjennom NRK-Buskerud og Drammens Tidende. Men de opplever at Drammens Tidende nedprioriterer Hurum gjennom at de overlater mye av stoffet til Røyken og Hurums Avis som har samme eier som Drammens Tidende. Dette gjør at det

¹² Denne indeksen er basert på at prosentene på hver enkelt aktivitet er lagt sammen vertikalt. Hvis for eksempel alle respondentene hadde svart at de som oftest hentet alle de sju tjenestene/opplevelsene i Drammen – ville Drammen ha fått 100 poeng. At Drammen nå får 25 poeng betyr at en fjerdedel av tjenestene angitte tjenestene *som oftest* hentes i Drammen (summert til 176 delt på 7 tjenestetyper - for på denne måten å tilpasses en indeks fra 0 til 100 poeng). Som en illustrasjon på bruken av Drammen og Oslo-området bør dette noe grove instrumentet gi en god pekepinn.

¹³ Dessverre skiller ikke svarkategoriene ut Hurum som egen kommune, men den blir slått sammen med "Drammensregionen for øvrig". Respondentene har trolig regnet handling på Liertoppen inn i enten svarkategorien "Hurum og Drammensregionen for øvrig" eller i "andre steder i Buskerud".

blir lite Hurum stoff i Drammens Tidende, og derved heller ikke så stor grunn til å abonnere på den.

Det man hører om Drammen er mye gjennom drammensavisene. Men de blir ikke så mye lest fordi en ikke finner igjen særlig mye om oss selv. Derved mister vi også lysten til å lese det som står om Drammen. (kommunal leder)

Dette kan være et ikke uvesentlig bidrag til en identitetsmessig frakobling av Hurum fra Drammen.

Informantene peker på at det er flere huringer som arbeidspendler til Oslo, Bærum og Asker enn til Drammen. Drammen er allikevel "byen" for de fleste. Dette kan allikevel endre seg gradvis hvis Hurum får en sterk vekst, hovedsakelig av folk som kommer fra Asker og Bærum. Disse vil ha et naturlig tilknytningsforhold til sine hjemsteder, og vil neppe trekke til Drammen for å få tjenester de kan få i sine tidligere hjemkommuner hvor de sikkert også har familie og sosialt nettverk for øvrig.

2.4 Oppfatningen av Drammens kvaliteter

Ingen av de fem informantene som ble intervjuet i Hurum er opprinnelig fra Drammensområdet. De er alle innflyttere til Hurum; tre fra Osloregionen, en fra det øvrige Østlandsområdet og en fra Vestlandet. Deres oppfatning av Drammen baserer seg på en slags "halvdistanse-erfaring". De bruker Drammen når de skal på sykehus, handle, spise på restaurant, gå på kino eller på møter i fylkeshuset. Det vil si at opplever sider ved Drammen relativt ofte – hvertfall et to-sifret antall ganger pr. år.

To av informantene – relativt nyinnflyttet til Hurum fra henholdsvis Oslo og Asker, sier følgende om sitt forhold til Drammen:

Drammen er i utgangspunktet et sted du kjører igjennom. Men fordi det er et fylkessenter har vi mye kontakt med det gjennom jobben. (leder 1.)

Når jeg bodde i Asker dro jeg aldri til Drammen. Det var bare et sted du kjørte igjennom. (leder 2)

Jeg har lært Drammen å kjenne mer. Jeg har flere ganger gått opp fra kirken og rett opp i marka. (leder 1)

Jeg har dratt til Spiralen for å gå på ski. Det er mindre folk og mindre press på løypene der enn i Asker. Jeg har lagt merke til at Drammen har gjort mye bra for å bedre inntrykket folk har av byen. Jeg har et forhold til Drammen Teater hvor jeg har vært flere ganger. (leder 2)

Elva og broene er pene, men det er også mye stygt. (leder 1)

Det er mye stygt når du ser det litt på avstand, men det er mange pene detaljer. (leder 2)

Inngangsportene til byen er ikke pene. (leder 1).

Også de andre informantene legger stor vekt på estetikken når de skal beskrive Drammen. De oppgir at innfallsportene til byen er stygge, at det er stygt rundt CC og enda styggere på Strømsø. Allikevel sier de at de synes det er hyggelig å dra inn til Drammen.

Folk i Drammen er lett å komme på bølgelengde med. Styrken til Drammen er at det er en småby med god oversikt og hvor vi føler oss hjemme (politiker 2 – opprinnelig fra Oslo).

Dette er en kvalitativ undersøkelse med utgangspunkt i noen få informanter. Kanskje er allikevel deres oppfatninger ganske typisk for de som gradvis har tatt Drammen i bruk. *Drammen er en stygg by som vinner seg i lengden.* Etter hvert som en tar byen mer i bruk opplever en dens positive sider – som Teateret, Spiralen og butikkene. Og ikke minst det siste sitatet (fra en politiker opprinnelig fra Oslo) som understreker at Drammen er en hyggelig by fordi en møter mennesker som en kan identifisere seg med. Drammen er en god by for ”vanlige folk”.

Informantene opplever heller ikke Drammens dårlige renommé utad som noe problem for Hurum. Hurum besudles ikke av hvordan Drammen oppleves utad. Hurum ligger så langt unna Drammen og folk flest har trolig et eget positivt bilde av Hurum, slik at dette ikke er noe problem.

3 Røyken

Røyken er en kommune som i dag har 16.300 innbyggere og som ligger ved roten av Hurum-halvøya. Kommunen har kystlinje langs både Oslofjorden og Drammensfjorden. Kommunen har ikke noe naturlig sentrum, men består av flere tettsteder – som Spikkestad, Hyggen, Røyken sentrum, Slemmestad, Åros, Nærnes. Avstanden fra kommunehuset til Oslo sentrum er 35 km. og snaue 20 km. til Drammen. Kommunen har jernbaneforbindelse til Oslo, og ca. 75% av de sysselsatte pendler ut av kommunen på jobb – de aller fleste til Asker, Bærum og Oslo. Kommunen har hatt en betydelig vekst de senere år.

22 prosent av befolkningen har høyskoleutdanning mot 21,6 prosent på landsbasis og 18,8 prosent i Buskerud (SSB 1999).

Til grunn for presentasjonen ligger intervjuer med seks informanter (fem administrative ledere og en politiker). Alle bor i Røyken, men kun to er oppvokst der.

3.1 Røykens kvaliteter og særpreg

Røyken har mange av de samme positive særtrekk som Hurum, og da spesielt nærhet til fjorden på begge sider. Kommunen har et grønt og landlig preg med de kvaliteter det gir befolkningen. Samtidig er det kun en halvtime til Oslo med tog. En kan derfor bo landlig og nyte det urbane tilbudet. En kan nyte byens fordeler uten å bli belemret med dens ulemper i form av miljøproblemer og en høy kriminalitet. Kommunen har en ung og høyt utdannet befolkning, sies det. Kombinasjonen kort vei til Oslo og nærhet til fjorden, gjør kommunen konkurransedyktig i forhold til for eksempel Romerikskommunene når det gjelder nyinnflyttere. Og selv om kommunen har mange pendlere, er pendlingstiden så liten at pendlerne har overskudd til å bære oppe et rikt lokalt kultur- og foreningsliv.

Av særtrekk som oppleves som mer negativt er at kommunens befolkning, som i Hurum, er spredd på mange mellomstore eller små tettsteder. Det finnes ikke noen urbant sentrum i denne kommunen med 16000 innbyggere. Dette påvirker igjen hvilke servicetilbud det er mulig å bygge opp – både offentlig og privat. Befolkningen mangler en identitetsfølelse – i betydning stedstilhørighet - til Røyken kommune. De har tilhørighet til tettstedet de bor. Det er til dels store geografiske spenninger i kommunen, særlig mellom Spikkestad og Slemmestad.

Informantene er av den oppfatningen av at Røyken utad i stor grad er et ”ikke-sted” – i betydningen av at folk ikke vet hvor det er.

Går du utenfor regionen vet folk knapt nok hvor Røyken er. Derimot vet de hvor Hurum er. For en som er fra Oslo er Røyken langt ute på landet. I utgangspunktet kan de aller nødvendigst tenke seg å bosette seg i Heggedal. Men mange finner etter hvert ut at Røyken ligger svært så sentralt.

Aftenposten hadde for øvrig en artikkel for en tid siden hvor de plasserte Slemmestad i Asker og Røyken i Hurum. Da sendte jeg et kart til redaktøren. (Kommunal leder)

I en periode ga kommunens ledelse klare signaler til omverdenen at kommunen var blant de aller fattigste i Norge noe som påførte kommunen et ”fattig-kommune-stempel”, hvertfall i Drammensregionen. Dette har de sluttet å signalisere utad. Som en informant uttrykte det – ”de som bor her vet det, og de som flytter hit merker det raskt.”

Informantene oppfatter ikke at Røyken har noe negativt image utad, det er mer at folk vet lite eller ingenting om kommunen.

3.2 Ønske om sterk vekst

Røyken kommune har et svært positivt forhold til befolkningsvekst. Kommunen er selvsagt klar over at Asker og Bærum ikke har ledige utbyggingsarealer, at Lier ikke ønsker særlig vekst og at Drammen er treg med å legge ut nye arealer til boligbygging. Dette har skapt en betydelig interesse for Røyken. Entreprenørene står og banker på døra til kommunen, sies det.

Etter siste kommunevalg hvor det politiske tyngdepunktet gir over fra Arbeiderpartiet til Høyre og Fremskrittspartiet, har holdningen til vekst også endret seg fra noe restriktiv til svært interessert. Gjennom gjeldende kommuneplan legger kommunen opp til en vekst på 3 prosent pr. år – noe som vil øke befolkningen fra 16.300 i dag til opp mot 30.000 innbyggere i år 2015. Kommunen har arealer som kan bygges ut uten at dette går særlig på bekostning av verken jordbruksarealer eller viktig friluftarealer, i følge en sentral informant.

En vesentlig del av kommunens boligpolitikk er å kreve *anleggsbidrag* hvor utbygger ikke bare dekker den umiddelbare og nødvendige tekniske infrastruktur (vei, vann og kloakk), men også gir vesentlig bidrag til annen infrastruktur som skoler og barnehager. Kommunen opplever å være i en så sterk forhandlingsposisjon til utbyggingsinteressene at den kan stille krav som gjør at vekstsmertene for kommunen reduseres. Det er to modeller for dette. Enten at utbygger av svært store områder bygger ut skoler og barnehager, eller at utbygger øremerker ca. 80.000 kroner pr. boenhet til dette formålet. Informantene sier at utbyggerne aksepterer dette. ”De blunker ikke med øynene engang”. Dette har sammenheng med dagens marked hvor de får solgt en bolig som eksempelvis koster utbygger ca. 1 million kroner for 1,8 millioner kroner. Et anleggsbidrag er en måte å trekke inn en del av denne fortjenesten til kommunen som jo må ta store kostnader ved en slik utbygging.

Kommunen legger altså opp til en boligpolitikk hvor en ønsker å trekke til seg nyinnflyttere i ”bøtter og spann”. Samtidig ønsker også kommunen å legge til rette for leiligheter som passer mennesker over 50 år, slik at de som bringer inn store skatteinntekter og som koste lite, blir boende i kommunen.

De kommunale informanter gir følgende begrunnelser for en slik ekspansiv boligpolitikk:

- Det vil gi flere innbyggere til tettstedene og derved et større befolkningsgrunnlag for å utvikle kommunale tilbud. I stedet for evt. å legge ned mindre skoler, kan de opprettholdes og kanskje også bygges ut. Det samme med pleie- og omsorgstilbudet.
- Det vil gi større befolkningsgrunnlag for private tjenestetilbud (flere og bedre butikker, restauranter og lignende)

- En stor befolkning med et høyt utdanningsnivå vil trekke næringsvirksomhet til kommunen både innen de ovennevnte private servicetilbud og for eksempel innen IT. Kommunen har godt med ledige næringsarealer, og ikke alle vil ha råd til å etablere seg på Fornebu.

Røyken kommune ser altså veksten i det sentrale Østlandsområdet som en gyllen mulighet til å utvikle egen kommune. Det største problemet – de økonomiske vekstsmertene – mener kommunen at den har funnet en løsning på gjennom betydelig anleggsbidrag fra utbygger. Kommunens største problem for å kunne håndtere den store veksten synes å være den dårlige veiforbindelsen til Asker.

3.3 Forholdet til Drammen, Drammensregionen og Buskerud

Et flertall av innbyggerne i Røyken sies å være vendt mot Asker, Bærum og Oslo. Svært mange arbeider der, en stor del kommer fra disse kommunene og har sitt nettverk der. De bruker service, handels- og kulturtilbud i disse kommunene. På spørsmålet om Drammen er viktig for innbyggerne i Røyken, gir informantene et unisont klart svar. *Det er Oslo som er viktigst.* Men ikke alle er oslovendt. Informantene peker på at det går et skille i kommunen. Om lag en tredjedel av innbyggerne i kommunen – de som bor på Spikkestad og Hyggen er vendt mot Drammen og Lier. Mange arbeider der og har Drammen som sin by. Andelen av de som abonnerer på Drammens Tidende er i dette området mellom to og tre ganger så stor som på Slemmestad og Bødalen. Det siste området har desidert lavest dekningsprosent innen avisas nedslagsfelt¹⁴ i Drammensregionen. Dette er en god indikator på at innbyggerne der ikke har særlig stedstilhørighet til Drammen. På den annen side viser Drammens Tidenes oversikt at også abonnementsandelen i Røyken sentrum ikke er særlig lavere enn på Spikkestad og Hyggen. Dette er én indikator på at skillet mellom ”de drammensvendte” og ”oslovendte” går lenger øst i kommunen enn det informantene peker på.

Drammens viktigste funksjon for de som er ”oslovendte” er som et sted for å hente sykehustjenester. Noen ungdommer på videregående skole går også i Drammen, på linjer man ikke har i Røyken. Før Røyken fikk egen videregående skole for ca. 15 år siden var Drammen viktig – for da måtte kommunens ungdom til Drammen på videregående skole. Dette førte til at de ble vant til å bruke Drammen, de fikk ofte venner og kjæreste i Drammensregionen. Men denne integreringseffekten via videregående skole har en knapt lenger. Denne tilknytningsmessige frakobling fra Drammen forsterkes i dag av den store innflyttingen til kommunen av yngre mennesker som arbeider i Oslo-området og som for en stor del kommer derfra. En stadig større del av befolkningen har en tilknytning mot Asker, Bærum og Oslo, og de er lite avhengig av tjenester eller service i Drammen.

Men også mange av de som har en sterk tilknytning mot Oslo-området bruker av og til Drammen utover sykehustjenester. Og da nevnes i første rekke Drammen Teater – ikke som en arena for de store profesjonelle teateroppsetninger, men som en arena for det lokale kulturliv. Både Hurø-gjengen og de lokale skolekorps har brukt teateret som en ”storstue” for sine egne oppsetninger. Noen bruker også Drammensbadet og

¹⁴ Det finnes offisielle opplagstall for avisene fordelt pr. kommune. Drammens Tidende har selv utarbeidet en uoffisiell oversikt over opplaget fordelt på kommunedeler internt i kommunene som undertegnede har fått tilgang til. Av konkurransehensyn ønsker ikke Drammens Tidende at tall fra denne offentliggjøres utover grove gjengivelser – noe NIBR har akseptert. Derfor denne noe omtrentlige beskrivelsen av utbredelsen til Drammens Tidende.

utendørsbadet på Marienlyst. Røyken har ikke egen svømmehall. Drammen har mao. noen funksjoner som fortsatt er viktige for folk i Røyken.

Tabell 3.1 *Hvor røykenbøringene som oftest henter service- og opplevelser. I prosent*

	Drammen	Oslo-området	Røyken og D-reg. for øvrig	Andre steder i Buskerud	N
Off./privat kontorer	4	10	75	11	108
Dagligvar-er	9	14	63	14	116
Andre varer	23	37	33	14	119
Restaurant og pub	25	53	21	2	102
Kino	35	63	1	1	97
Tur i by og tettsted	10	33	46	10	97
Treffe venner	3	34	52	11	107
Indeks ¹⁵	16	35	42	9	

Denne tabellen over vanlige gjøremål viser tydelig forskjellen til Hurum, jfr. tabell 1. Røykenbøringene er mer enn dobbelt så mye oslovendte som vendt mot Drammen. De har en Oslo-indeks på 35 mot for eksempel huringenes på 12. Tabellen bekrefter klart det inntrykk som informantene gir av røykenbøringenes geografiske orientering. Når de må ut av kommunen for tjenester, opplevelser eller sosial kontakt vender de seg mot Osloområdet.

Informantene peker også på at de føler at de er en utkant i Buskerud, og de føler seg stemoderlig behandlet i forhold til midtre og øvre deler av fylket. Det er også en betydelig irritasjon over hvordan Røyken behandles fra Drammen kommune.

Vi har Veipakke Drammen. Der har de oppført seg som ”konger på haugen”. Hvis Drammen kjører sitt løp videre med at de skal ha en ny konsekvensutredning og ha finansiert E-18 i tunnel, sprekker enigheten om at vi andre skal være solidariske med Drammen og vente med å kreve veimidler til våre prosjekter inntil Drammens prosjekter er løstToppene av arroganse var da Drammen kalte oss fra Røyken inn til et møte for å diskutere om veipakken også skulle bli finansiert gjennom bompenger for de som kom fra Røyken. I tillegg roter Drammen det hele til gjennom sykehussaken. (Leder 1)

Drammen er et regionalt sentrum og vil gjerne være det. Men i store og viktige saker er det bare Drammens mål som legges på det. Skal Drammen være et regionalt tyngdepunkt, må de oppføre seg deretter. (Leder 2).

Asker samarbeider med oss. Der har vi positive relasjoner (Leder 3).

Lederne i Røyken beskriver en situasjon hvor befolkningen gradvis blir mer Oslo-orientert og mindre avhengige av Drammen. Når i tillegg Buskerud fylkeskommune oppfattes som lite imøtekommende i forhold til Røykens interesser, regionsenteret oppfattes som maktarrogant og lite opptatt av de andre kommunenes interesser, da blir push-kreftene sterke. Når Røyken opplever å ha en rekke fellesinteresser med Asker og at de i tillegg blir ”skikkelig behandlet”, da blir pullkraften ytterligere forsterket. Røyken

¹⁵ Jfr. fotnote 10 for forklaring på indeksen

skyves gradvis ut av Buskerud fylke og Drammensregionen, og kommunen trekkes gradvis stadig sterkere inn i Asker og Stor-Oslo.

Resultatet av disse ”push” og ”pullkreftene” kan illustreres med følgende fra en artikkel i Drammens Tidende den 15/9-00:

Et enstemmig kommunestyre sa torsdag kveld at det ønsker en tilknytning til Oslo eller Akershus fremfor Buskerud. Dette som en konsekvens av den nye fylkesplanen for Buskerud for perioden 2001 til 2004 som er ute på høring i disse dager. På bakgrunn av Røykens etablerte pendlemønster og kollektivtilknytning, anbefaler kommunestyret at kommunen inngår i Stor-Oslo eller Akershus.

I etterkant av dette vedtaket har ordførerne i Røyken og Asker tatt initiativ til en sammeslåing av de to kommunene, noe de begge mener de har mye å tjene på.

Selv om enkelte politikere i Røyken har gitt uttrykk for at de synes det går ”vel fort i svingene”, er det liten tvil om at Røyken for alvor har søkt om separasjon med både Buskerud fylke og Drammensregionen.

Hvis denne separasjonssøknaden skulle resultere i en skilsmisse, vil det åpenbart skape problemer for Hurum. Hurum kan risikere å bli uten geografisk forbindelse med Buskerud – som en øy i Akershus eller Stor-Oslo. Dette vil trolig også kunne få betydelige konsekvenser for huringenes følelse av tilhørighet til Drammen og Drammensregionen.

3.4 Oppfatning av Drammens kvaliteter

Informantene i Røyken har et nyansert syn på Drammen. Selv om de ikke bruker byen så ofte, er de der av og til.

Drammen har de siste årene gjort mye for å ” Brushe opp” fasaden. Tar du en vandring langs elva ser du mye fint. Men du må vite om det for å få øye på det. (leder 1)

Drammen er ”byen for meg”. Jeg har sett store forbedringer til det positive. (leder 2)

Jeg synes også at Drammen har utviklet seg til det positive. Det har blitt en mer positiv by å søke seg til. Byen har et dominerende innvanderinnslag som gjør byen mer spennende noe som særlig gjelder innvanderbutikkene. Det er bare indre deler av Oslo som har det slik. Jeg handler en del i disse. (leder 3)

Jeg oppfatter Drammen som veier og trafikk og mye forfallen bebyggelse, i tillegg har du innvanderområder som har et forfallent preg. Som arkitekt synes jeg Drammen er en stygg by. Det er vanskelig å få øye på noen bypolitikk. Hvis du ser på de nye punkthusene oppover langs elva som huser fylkesmann, politi etc. vitner det om en misforstått bypolitikk. Det er ikke bare det gamle og forfalne. Drammen trenger en mer bevisst bypolitikk. Det hjelper lite å legge E-18 i tunnel (leder 4).

Jeg synes Drammen er en fin by. Den har et sentrum, noe Asker og Bærum ikke har. Drammen har en fin natur tett ved. Selv bruker jeg Spiralen mye.

Jeg liker å gå på småveiene rundt der. Jo, jeg liker Drammen. Det er en by. Byen er både pen og stygg. Torget og tårnbygningene er flotte. Strømsø er mindre pent. Jeg forstår godt motstanden mot en fordobling av motorveibrua og kravet om tunnel. Men jeg forstår ikke at de nå ikke ser at det ikke lenger er noe håp. De kan miste hele veipakka ved sin standhaftighet. (politiker – som for øvrig er klart Osloorientert).

Lederne i Røyken har brukt Drammen så mye at de har blitt kjent med mer enn byens ytre egenskaper. Som en av de siterte sier ”Du må vite om det for å få øye på det”. Som det framgår av sitatene er informantene selvsagt ikke blind for at Drammen har flere minuskvaliteter. Den mest kritiske er lederen med den arkitektfaglige bakgrunnen. Informantene har også brukt Drammen så lenge at de tydelig ser at det skjer forbedringer. De kjennetegnes av et nyansert syn. *Drammen er en by med klare positive og negative egenskaper, men hvor utviklingsretningen går mot det bedre.*

På spørsmålet om Drammenserne har spesielle kjennetegn sier fem av seks informanter at de stort sett er som andre mennesker. En av dem understreker allikevel at han synes at drammenserne skiller seg ut.

De skiller seg klart fra både folk i Røyken, i Asker, Bærum og Oslo. Det er utrolig at de kan være så nærme oss, men allikevel være så forskjellige. De har sin egen måte å snakke på – det er bare å høre på ordfører Lise Christoffersen. De har sin egen måte å kle seg på. Drammenserne virker nok litt enkle på folk særlig i Asker og Bærum. Er det ikke i Drammen at de sier ”mellom” når de mener gjennom?

Et tegn på harry-tendensene i Drammen er at byen har hatt Stopp Innvandringen i bystyret i to perioder. Jeg har også hørt at drammensere er lite inkluderende. Noen av de jeg kjenner sier at drammensere er noe av det vanskeligste å komme inn på.

Det siste sitatet er ikke representativt for hvordan de intervjuede lederne i Røyken ser på drammensere, men det representerer trolig et syn som allikevel er typisk for en del som bor mellom Drammen og Oslo.

4 Lier

Lier ligger mellom Drammen på den ene siden og Asker på den andre. Lierskogen er i dag en forlengelse av "tettstedet" Oslo, samtidig som Stoppen, Høvik og Lierstranda er en del av tettstedet Drammen. Lier er ei grønn bygd, ei jordbruksbygd. Allikevel arbeider ikke mer enn 7 prosent av kommunens yrkesaktive befolkning i primærnæringene. Kommunen har et betydelig innslag av industri, handels- og servicevirksomhet og logistikkvirksomhet. Lier har ca. 95% egendekning på arbeidsplasser. Allikevel pendler nesten halvparten av arbeidstakere i Lier ut av kommunen – noen til Drammen, men de fleste til Osloområdet. En meget stor del av de med høy utdanning pendler ut av kommunen. De som pendler inn – særlig fra det øvrige Drammensområdet - har hovedsaklig lav utdanning.

Liers befolkning har et relativt høyt utdanningsnivå. 24,4 prosent har høyskoleutdanning mot 21,6 prosent i Norge og 18,8 prosent i Buskerud.

Litt under ¼ av kommunens 21000 innbyggere bor spredt, mens noe over ¾ deler fordeler seg på 11 tettsteder hvorav Tranby med ca. 6000 innbyggere er det mest folkerike.

Informanter har vært en sentral politiker, tre ledere i kommunen samt tre næringslivsledere (gruppeintevju).

4.1 Liers kvaliteter og særpreg

Liers tydeligste særpreg – og kvalitet – er dens grønne preg. Jordbruks- og kulturlandskapet, sammen med skogkledde åser, dominerer visuelt størstedelen av kommunen. "Den grønne kommunen" er det viktigste "imaget" utad. Lier er jordbruk, frukt og grønnsaker. Sammen med kommunens sentrale plassering mellom Drammen og Osloområdet, gjør det landlige preget kommunen spesielt attraktivt som bosted. Lier er attraktiv for barnefamilier som vil bo landlig og allikevel sentralt. Kommunen har lite kriminalitet. I Lier kan en kombinere byens og landsbygdas fortrinn. Når folk har bodd i Lier ei stund, ønsker de ikke flytte – ifølge informantene. Det er derfor langt flere som ønsker å flytte inn til kommunen enn som ønsker å flytte ut. Kommunen har klart å trekke til seg høyt utdannede innbyggere med relativt god økonomi.

Topografisk er Lier i hovedsak en bred dal med en kupert dalbunn. Vest for Holsfjorden (en arm av Tyrifjorden) ligger Øverskogen som er ei høytliggende skogsbygd. Syd for Lierdalen har en Engersand og Lahell – som ligger ved Drammensfjorden. Topografien gir meget gode muligheter for friluftsliv – både øst og vest for Lierdalen, og i Kjekstadmarka mellom Lierskogen og Røyken. En kan bade i den rene Holsfjorden og i en stadig renere Drammensfjord.

En vesentlige del av den kommunale identitet er at kommunen er attraktiv, langt mer attraktiv enn Drammen. Image-messig har kommunen mye mer til felles med Asker og Bærum enn Drammen, sies det.

Den spredte bosetningen er at annet særpreg. Liers befolkning er spredd på 11 tettsteder, i tillegg til at ¼ av innbyggerene bor utenfor tettstedene. Ved siden av Tranby har en tettsteder som Lierbyen (kommunesenter) med ca. 2500 innbyggere, Reistad, Sylling, Sjøstad, Egge, Sørums/ Linneslia, Gullaug, Lahell, Stoppen og Lierstanda. Befolkningsstrukturen i Lier har derfor mye til felles med både Hurum og Røyken.

De mange små tettstedene har ført til at det har vært vanskelig å utvikle en robust offentlig og privat service. Kommunen har til å være en sentral plassert kommune en meget desentralisert og dyr skolestruktur. På den annen side er det mange som vil betrakte denne desentraliserte skolestrukturen som et positivt trekk ved kommunen. Kommunesenteret Lierbyen som er i kraftig vekst, er foreløpig fortsatt for lite til å dekke en rekke servicefunksjoner. På den annen side har kommunen et eget stort kjøpesenter på Liertoppen, og en rekke større spesialforretninger innen for eksempel bygningsartikler og ikke minst biler – som ligge på Vitbank/Lierstranda – i forlengelsen av Drammen. Kommunen har også distriktsspenninger mellom ytre og indre deler av kommunen.

Lier har et stort strandareale ut mot Drammensfjorden. Det er mange som betrakter det som negativt at mesteparten av dette strandarealet er ødelagt av næringsvirksomhet. Den planlagte utvidelsen av Drammen Havn vil i hovedsak skje i Lier kommune som en gigantisk utfylling fra Lierstranda og ut i fjorden.

Lier er preget av trafikken. E-18 går gjennom kommunen som en markert barriere. Kommunen har i 25 år hatt en god del lekkasjetrafikk fra de som ikke ønsker å betale bompenger og som har brukt lokalveier i stedet. Oslofjord-forbindelsen har gitt betydelig økt trafikk gjennom tettstedene Vitbank, Gullaug og Lahell. Siden en stor del av trafikkantene kun oppleve Lier fra bilvinduet, er det ikke bare pent det de ser. Spesielt mot grensen til Drammen presenterer kommunen seg estetisk fra en dårlig side.

Den desentraliserte lokalsamfunnsstrukturen fører til at mange blir avhengig av Drammen for en rekke tjenester. En stor del av de som bor på Tranby og Lierskogen sies å være oslovendte og kjøper mye av sine tjenester i Oslo, Asker eller Bærum.

Liers befolkning kjennetegnes av å ha et høyt utdanningsnivå. En av kommunens ledere, med erfaring fra en annen kommune i Drammensregionen, uttrykker at en i kommunen merker dette i kommuneplanarbeidet. De menneskene en møter på folkemøtene er mer ressurssterke, aktive – og krevende.

4.1.1 Svak Lieridentitet.

Selv om Lier har et klart særpreg som en ”grønn kommune”, oppgir informantene at lieridentiteten er noe svak. Noen føler en sterk tilknytning til sine lokalsamfunn, for eksempel Sylling og Sjøstad. Denne tilknytningen fremmes av at kommunen har en desentralisert skolestruktur med en skole for selv små lokalsamfunn. En del av de nyinnflyttede på Tranby og Lierskogen som kommer fra Oslo, Asker eller Bærum har en tilknytning østover, noe som gir seg uttrykk i at de abonnerer på ”Budstikka”, ser på Asker og Bærum lokal TV. På den andre siden av kommunen er det mange som bor i de områder som henger sammen med Drammen som har en drammensidentitet. De to barneskolene og den ene ungdomsskolen fra dette området går for eksempel i 17 mai-tog i Drammen. Men også de som bor oppover i Lierdalen er drammensvendte. De skal til

Drammen når de skal til ”byen”. Men de har ikke nødvendigvis noen drammensidentitet for det.

Det sies allikevel at folks tilhørighet til Lier er i ferd med å forsterkes, særlig etter at kommunen fikk ei egen lokalavis som har hatt et betydelig oppsving de siste årene.

4.2 Ønske om svært begrenset vekst

Et viktig kjennetegn ved Lier er at kommunen nå oppleves som svært attraktiv. Kommunen trenger ikke løfte på en eneste finger for å få ønskede næringsetablerere eller boligetablerere til kommunen. Kommunens sentrale plassering ved vei, jernbane og fjord, skaper et enormt press mot området langs E-18 og langs Lierstranda. Med en nær 100 prosent egedekning på arbeidsplasser, og med et enormt arbeidsmarked i rimelig pendleravstand, kan kommunen være veldig selektiv til hvem som gis tillatelse til å etablere næringsvirksomhet.

Lier kan velge og vrake på øverste hylle. Vi må avvise de fleste”.
Lier ønsker seg arbeidsintensive næringer, særlig høykompetansenæringer.
Kommunen har en stor utpendling av høyt utdannede, og ønsker å gi flere av disse et tilbud i Lier. Det er begrenset hva vi ønsker av arealkrevende lagerbedrifter. (Kommunal leder).

Lier har det siste 10-året hatt en betydelig befolkningsvekst. Presset kommer fra to sider, både fra Drammen og særlig fra stor-Oslo. Lier har mulighet til å vokse kraftig befolkningsmessig hvis kommunen ”gir etter for veksten”. Professor Tor Selstad (2000) har i en betenkning for kommunen redegjort for de valg kommunen står overfor. Skal kommunen bli en forstad til Oslo, et omland til Drammen eller et grønt belte mellom de to regionene?

Informantene i Lier peker på at kommunen ønsker å være en grønn buffer mellom de to befolkningsmessig sterke regionene. Kommunen ønsker å opprettholde sitt grønne preg, og ønsker ikke at Lierdalen skal fylles igjen med boliger og/eller næringsvirksomhet.

Vi innser at vi er spesielle rent jordbruks- og landskapsmessig. Vi har mye dyrket mark og har et grønt preg. Vi er siste skanse mellom Drammen og Oslo. Hvis denne bufferen bygges igjen, får du en sammenhengende bebyggelse mellom Oslo og Hokksund. Det grønne er vår fremste kvalitet. Vi ønsker ikke være en forstad eller soveby. Vi er ikke noen soveby i dag med en egedekning på arbeidsplasser med 95%, selv om mange pendler ut og inn. Hvis vi slipper opp for en stor innflytting truer vi denne landligheten. (politiker).

Det er politisk enighet i kommunen om hovedtrekkene i bolig- og arealpolitikken framover. Det gjeldende vedtaket er at en skal bygge maksimalt 100 boliger pr. år noe som tilsvarer en vekst på 0,5 til 0,7 prosent. En utfordring for kommunen er å få kanalisert denne veksten dit hvor det er ledig skolekapasitet. Det har man på vestsiden av Lierdalen og nord i kommunen – nettopp i de deler hvor befolkningspresset er minst. Potensielle innflyttere ønsker primært å bosette seg øst i kommunen mot Asker hvor skolekapasiteten er sprenget.

Selv med en slik restriktiv arealpolitikk er det ikke sikkert at Lier klarer å opprettholde sitt særpreg som en grønn buffer mellom Drammen og Oslo. Selstad påpeker at en sterk vekst i Røyken kan bidra til en ”ringby” med en søndre tangent over Follo, gjennom

Røyken og med en tilkobling mot den nordre tangenten ved Lierstranda. En slik utvikling vil igjen bidra til å degradere kvalitetene av landskapet i søndre del av Lier (Selstad 2000:14). Liers særpreg trues derfor ikke bare over Liertoppen fra Asker og over Stoppen og Lierstranda fra Drammen, men på sikt også fra Røyken.

En konsekvens av kommunens restriktive boligpolitikk vil trolig være at boligprisene i kommunen vil øke forholdsmessig mer enn i de andre kommunene i regionen. Dette betyr at de få innflytterne kommunen får vil være relativt velstående og høyt utdannede. Kommunens egne ungdommer, og mennesker med lavere inntekter, vil trolig presses ut av kommunen. En slik trend ser man i dag – i retning av Drammen og Eikerbygdene – i følge informantene.

4.3 Forholdet til Drammen, Drammensregionen og Buskerud

Informantene har en klar oppfatning av at de fleste i Lier er ”drammensvendte”. Det er til Drammen de skal når de skal til byen. Unntaket er en del av de som bor nærmest Asker – som nok i stor grad skal i retning Oslo. Selv om Lier har eget kjøpesenter og en del spesialforretninger, brukes handels- og servicetilbudet i Drammen mye. Siden Lier ikke selv har noe klart og tydelig sentrum, blir Drammen viktig. Kinoen i Drammen og Drammen teater nevnes som spesielt viktig. Lier har ikke noe eget kulturhus. Drammen teater fyller denne funksjonen. Lier satser på nærkulturen. Drammen fyller de regionale funksjoner, mens Oslo har de nasjonale kulturinstitusjoner.

Informantene peker på at Drammen de siste årene har fått ett mer allsidig restaurantliv. Men fortsatt er det lite utvalg av steder som passer for de over 40-50 år. Derfor drar fortsatt en del i denne aldersgruppen til Oslo, selv om det hadde vært enklere å dra til Drammen.

Tabell 4.1 *Hvor liungene som oftest henter service- og opplevelser. I prosent*

	Drammen	Oslo-området	Lier og D-reg. for øvrig	Andre steder i Buskerud	N
Off./privat kontorer	11	4	81	3	118
Dagligvar-er	16	2	74	8	125
Andre varer	29	15	52	5	122
Restaurant og pub	50	26	21	3	110
Kino	69	21	9	0	107
Tur i by og tettsted	18	10	68	4	105
Trf venner	21	16	58	5	114
Indeks ¹⁶	31	13	52	4	

Tabellen viser at liungene er i betydelig grad mer drammensvendte enn oslovendte når det gjelder de mest vanlige tjenester, opplevelser og sosial kontakt.

Når det gjelder næringslivet er bildet tosidig. En stor del av næringslivet i Lier er Drammensvendte, særlig handels- og servicebedrifter. Men for bedrifter som betjener et større nasjonalt og internasjonalt marked, er ikke nærheten til Drammen noen spesiell fordel.

¹⁶ Se fotnote 10

Overfor våre kunder nevner vi aldri Drammen. Vi sier vi ligger 30 km. på utsiden av Oslo. Forretningsforbindelsene overnatter i Oslo, og vi tar dem med på restaurant i Oslo. (næringslivsleder, større konsern)

Det er ingen aktuell problemstilling for Lier å søke ”overgang” til Akershus eller stor-Oslo. Lier er en del av Drammensregionen og Buskerud.

Vi ønsker ikke å være en del av ringbyen Oslo, og heller ikke en del av et Oslo som strekker seg til Høkkund. Vi skal være en buffer mellom Drammen og Oslo, og skal vi ha en slik bufferfunksjon, da kan vi ikke være en del av Akershus. Folk i Lier føler de er en del av Drammensregionen med unntak av innflyttere som kommer fra Oslo, Bærum eller Asker og bosetter seg på Lierskogen. (ordfører)

Informantene er helt innforstått med at Drammen har et dårlig omdømme. Men de mener at Lier allikevel har et så tydelig særpreg at Drammens omdømme ikke smitter over på Lier. Nærheten til Drammens bykvaliteter er en fordel for Lier.

Det viktigste for oss er ikke hvordan Drammen oppfattes utenfor regionen, men hva Drammen er for oss.

Forholdet til Drammen kommune var ved intervjuetidspunktet preget av irritasjon. Drammen kommunes standhaftighet i veisaken hvor de ikke aksepterer den foreslåtte bro-løsning, kan ytterligere bidra til å vanskeliggjøre andre prosjekter, blant annet Mørkåstunellen mellom Lier og Røyken.

4.4 Oppfatning av Drammens kvaliteter

Informantene gir uttrykk for at Drammen er en by med klare minuskvaliteter og med klare positive kvaliteter. På den negative siden nevnes spesielt det estetiske og kriminaliteten. Drammen har en type kriminalitet som det legges merke til utad, sier de. På den positive siden nevnes et godt merkantilt tilbud, nærheten til marka, elva med de nye turveiene, samt teateret. Den kanskje mest Oslo-orienterte av informantene – en næringslivsleder, uttrykker følgende:

Drammen er ikke fin. Det er mye stygt. Men det har skjedd en del ting som har hjulpet som for eksempel Skutebrygga og gangveiene langs elva. Byen har fått flere og bedre restauranter. Og så har man teateret. Nå har jeg til og med vært og gått rundt torget. Men kona mi skjønner ikke helt hva vi skal gjøre i Drammen. Det går på at det ikke er koselig. (næringsleder 1).

Informantene er av den oppfatning at mye endrer seg til det bedre, og at byen har muligheter: En av informantene sier at ”Drammen er en spennende by.” En annen leder sier:

De har begynt å gjøre noe i sentrum. De bør allikevel gjøre mer rundt torget og brygga. Byen er i ferd med å få noe høyskoletilbud, og får de et høyskolemiljø skapes det liv. Høgskolen bør satse på nisjestudier. Elvefestivalen er bra, og den kan bli som jazzfestivalen på Kongsberg og bluesfestivalen på Notodden. Og elva bør kunne utnyttes mye mer, blant annet i samarbeid med de to Eikerkommunene.

Informantene er opptatt av at Drammen har gode muligheter for å forbedre sine kvaliteter, og flere enn den siterte informanten har gode råd til hva som bør gjøres.

Når det gjelder Drammens omdømme utad, er de ganske entydige. Drammen har et dårlig omdømme, langt dårligere enn byen fortjener.

Drammens image er veikrysset. (næringslivsleder 1.)

Jeg var i Sverige for en stund siden. Når jeg sa jeg var fra Drammen møtte jeg uttrykket ”det er bedre med en dram i timen enn en time i Drammen”.
(kommunal leder)

Går du 150 år tilbake var Drammen en stor havneby basert på trelast. Etter det fikk du etableringen av papirindustrien. Det var noe som ble sett på som positivt. Det må ha skjedd noe de siste 20-30 årene når det gjelder imaget. (næringslivsleder 2)

Drammen kommer dårlig ut når det gjelder kriminalitet (næringslivsleder 3)

Ja, Drammen er en relativt liten by, men har fått mye negativ oppmerksomhet i media når det gjelder kriminaliteten. (næringslivsleder 2)

Forurensningen stempler byen, men det fører ikke til at folk lar være å bruke den av den grunn. (næringslivsleder 3)

Oppsummert preget Drammens omdømme av at byen er et veikryss, forurenset, stygg og lite koselig og med mye kriminalitet. På den annen side understreker informantene at de synes at Drammen har en rekke kvaliteter, og at mye er i ferd med å endres til det bedre.

5 Nedre Eiker

Nedre Eiker ligger vest for Drammen. Kommunen er med sine 20.500 innbyggere jamnstor med Lier. Men Nedre Eiker er en geografisk mye mer kompakt kommune. Fra grensa mot Drammen til grensa mot Øvre Eiker er det kun 10 km. Befolkningen i kommunen bor i all hovedsak i tettstedene Solbergelva, Krokstadelva og Mjøndalen. Mjøndalen med ca. 8000 innbyggere¹⁷ er kommunesentrum med flere sentrumsfunksjoner. På andre siden av elva ligger det to store forretningssentre med et stort utvalg i butikker. Disse bidrar til å gjøre kommunen langt på vei "sjølforsynt" på de fleste varer, samtidig som de utgjør en betydelig trussel for butikkene i Mjøndalen sentrum.. Nedre Eiker har omtrent den samme topografien som Drammen med kort vei til marka og med elva som går midt i dalføret. I motsetning til i Drammen har det ikke vært bebyggelse langs elvebreddene. Bebyggelsen ligger trukket bort fra elva. Store deler av dalføret preges av landbruksarealer slik at kommunen framtrer som en grønn kommune med dyrket mark i dalbunnen og med skogkledde åser rundt.

Nedre Eikers vokste fram som en befolkningsrik kommune på første halvdel av 1900-tallet. De papir- og cellulosefabrikkene som ga grunnlaget for den kraftige veksten er for lengst lagt ned. Kommunen har i dag en arbeidsplassdekning på kun 55%. De fleste som pendler ut drar til Drammen, men noen arbeider også i Øvre Eiker, Lier og i Osloområdet.

Nedre Eiker har det laveste utdanningsnivået av de fem kommunene i denne rapporten. 14,3 prosent har høyskoleutdanning mot 21,6 for hele landet og 18,8 prosent i Buskerud (SSB 1999).

Det er kun benyttet tre informanter i Nedre Eiker. De bekler alle nøkkelposisjoner i kommunen. En av dem har gjennom årene hatt flere posisjoner innen kommuneforvaltning, politikk og det sivile samfunn, slik at han har opplevd kommunen fra mange forskjellige vinklinger.

5.1 Nedre Eikers kvaliteter og særpreg

Nedre Eikers positive særpreg kan oppsummeres i følgende punkter:

- Sentral plassering nær Drammen og Oslo. Innbyggerne bruker under 45-50 min.til Oslo sentrum med tog. Samtidig er det kun en time til høyfjellet.
- Et synlig kulturlandskap, samt friområder langs elva. Kort vei til skog og mark. En opplever å bo sentralt, men allikevel landlig.
- Småbypreg med et godt merkantilt servicetilbud, men handelsnæringen i Mjøndalen sliter i konkurransen med de to kjøpesentrene i Krokstadelva.

¹⁷ Da er bebyggelsen i Åsen inkludert i Mjøndalen

- Et rikt foreningsliv som spesielt representeres gjennom de tre store idrettsforeningene Mjøndalen IF, Birkebeineren IF, Solberg IF. I tillegg har kommunen en del mindre idrettslag og selvsagt en rekke andre foreninger. Det sies at dugnadsånden fortsatt er levende i kommunen.
- Ukompliserte, usnobbete og liketil innbyggere. Som en av informantene uttrykker det: "Nedre Eikerværingen er et stillegående menneske. De tar ikke de store ordene i sin munn. De jobber i det stille. Jeg møter mange artige skruer i min jobb i kommunen."

Informantene peker også på et tydelige negativt særtrekk:

- Kommunen har et lavt utdanningsnivå. Dette har delvis sammenheng med at kommunen er en gammel industrikommune med en proletær befolkning hvor utdanning ikke har vært noen viktig verdi. I tillegg har kommunen hatt en betydelig tilflytting spesielt fra Drammen. En god del av disse har også hatt relativt lav utdanning.
- Liten skatteevne, små overføringer fra staten, og en til dels ressurskrevende befolkning. I tillegg til en god del "egenproduserte problemer" fikk kommunen fra 1975 til om lag 1990 en betydelig tilflytting av unge mennesker med lav inntekt og med behov for kostnadskrevende kommunale tjenester i form av skoler, barnehager og sosiale tjenester. Samtidig har en god del ressurssterke innbyggere flyttet ut av kommunen når de nærmer seg 50-årene, når de har høye inntekter og representerer små utgifter for kommunen. Kommunen har derfor hatt små inntekter og forholdsvis store sosiale utgifter.

Lokalpolitikerne har brukt dette særpreget i en politisk argumentasjon for å få oppmerksomhet om de utfordringer dette stiller kommunen overfor. Kommunen sendte blant annet en delegasjon til Oslo for å gjøre Storting og regjering oppmerksom på situasjonen. I lokalpressen i Drammensområdet fikk dette mye oppmerksomhet på forsommeren 2000. Det er neppe tvil om at overfor det informerte publikum i regionen fikk Nedre Eiker et stempel som en lokal "fattigkommune". Nedre Eiker tok over for Røyken som tidligere hadde vært svært aktive i å påpeke kommunens lave inntektsnivå.

Jeg har gått aktivt ut og sagt at vi har lite penger. Dette er selvsagt ikke noe som heiser sjølbildet til verken kommunen eller innbyggerne. Problemer er at når sentrale myndigheter ikke reagerer på slike sterke signaler. Den statlige fordelingsnøkkelene tar ikke høyde for den befolknings sammensetning og de utfordringer vi står overfor. (ordfører)

Problemet er at denne type markeringer kan ha en boomerang-effekt. Folk kan slutte at en slik kommune må ha et dårlig tjenestetilbud eller høye kommunale avgifter. I konkurransen om de "gode innbyggerne" – de som har rimelig gode inntekter og få sosiale problemer, er det neppe noe godt argument å signalisere at kommunen har et dårlig tjenestetilbud.

Dette har vært en måte å forsøke å vekke opp Storting og Regjering. Men de en trolig påvirker mest er det avislesende publikum, kommunens innbyggere og de som tenker å flytte hit. Jeg møter holdninger hos folk som at "hvordan har dere råd til å dra på seminar så lite penger som det er i kommunen". Vi skaffer oss et B-stempel. (kommunal leder).

5.1.1 Svak Nedre Eiker-identitet

Nedre Eikers befolkning sies ikke å ha noen sterk Nedre-Eiker-identitet. Derimot har nok mange av de ”innfødte” en tilhørighet knyttet til det tettstedet de bor på. Folk er mjøndølinger eller krokstadelvinger. Spesielt i Mjøndalen har denne identiteten vært sterk. Her har åpenbart MIF som fra begynnelsen av 30-årene og helt fram til 1992 var blant landets fremste fotballag, spilt en viktig rolle. Kommunen har alltid hatt en stor innflytting fra Drammen. Nedre Eiker har vært en grei plass å starte voksenlivet på fordi det har vært rimelig å bo der. Det antas derfor at en stor del av befolkningen har en drammens-identitet.

Nedre Eiker har ingen egen lokalavis – i motsetning til de andre kommunene vi har behandlet. Drammens Tidende fungerer også som lokalavis.

5.2 Ønske om en begrenset vekst

Nedre Eiker er en kommune som de siste 25 årene har hatt en betydelig vekst, spesielt av unge mennesker med små inntekter og med barn. De siste årene har en ønsket å dempe veksten for å unngå at infrastrukturen ”sprekker” eller at kommunen må ut med store beløp til nye skoler, barnehager og lignende. Vekstforutsetningene i kommuneplanen har vært på 0,5% årlig. Det har ikke vært bygget mange nye familieboliger de senere årene. Allikevel har den faktiske veksten ligget på rundt 1,5% pr. år de siste årene. Dette skyldes, i følge informantene, at det har blitt bygget mange omsorgsboliger og sentrumsleiligheter i Krokstadelva og i Mjøndalen. Dette har igjen frigjort mange villaer. En eldre person flytter ut, mens en familie på flere flytter inn. Innflytterne er eldre enn før, i hovedsak mellom 30 til 55 år. De har høyere inntekter enn de som flyttet inn for 10-25 år siden. Og stadig flere kommer fra Oslo, Asker og Bærum.

Det har vært en ønske om å få flere i denne alders- og inntektsgruppen til kommunen, men kommunen har ikke hatt noen bevisst politikk på dette. Det er mer en utilsiktet positiv bivirkning av andre satsinger.

Nedre Eiker har mange potensielle utbyggingsområder, men har vært forsiktig med å legge ut større tomtefelt pga. manglende infrastruktur. Det har ikke vært diskutert å ta anleggsbidrag til skoler, barnehager slik som i Røyken.

Det har ikke vært diskutert. Isolert sett fra kommunene er det ok. Men for en ung familie som for eksempel må låne 80.000 kroner ekstra kan utgiftene bli store. Vi bør gå dypere inn i dette. Men jeg stiller meg tvilende til at entreprenørene går ned i fortjeneste. Jeg er ikke sikker på at dette passer i Nedre Eiker. (kommunal leder).

I Nedre Eiker – som i Hurum – understrekes viktigheten av å bygge boliger som den jevne innbygger kan klare økonomisk. Det er en klar tilslutning til verdien av en sosial boligpolitikk, framfor at en skal forsøke å ”skumme” markedet for ressurssterke innbyggere.

Det er nå fint da at en kommune har et tilbud av billige boliger til de som har noe mindre inntekt. (politiker).

5.2.1 I Drammens boligskygge

Nedre Eiker befinner seg i Drammens boligskygge – i motsetning til for eksempel Lier som befinner seg på den boligmessige ”solsiden” i forhold til Drammen. Flyttebevegelsene har vært til Liers fordel. Lier har tatt i mot flere med høyere inntekter og som har vært mindre utgiftskrevende enn de som har flyttet ut. Nedre Eiker derimot har befunnet seg på skyggesiden av Drammen. I perioder hvor det har vært lite boligbygging i Drammen, har prisene i Drammen blitt presset opp, noe som har presset de med lavere inntekter og evt. sosiale problemer oppover dalen til Nedre Eiker. Boligpolitikken i de to kommunene har aldri vært samordnet på noen måte, sies det med ettertrykk fra en sentral informant.

Nedre Eiker mistet gjennom 70-tallet en rekke arbeidsplasser i industrien. Egendekningen på arbeidsplasser er kun 55 prosent. Ønsket om å beholde de betydelige landbruksarealene i dalbunnen stenger for eventuelle næringsetableringer som krever større arealer. Nærheten til Drammen, Lier og Osloområdet har ført til at innbyggerne allikevel har et stort arbeidsmarked å velge innenfor, og den lave egendekningen på arbeidsplasser er derfor ikke noe stort problem for kommunen. Det er derfor grunn til å tro at Nedre Eiker i langt større grad enn Lier i fremtiden vil bli en forstadskommune avhengig av arbeidsmarkedet utenfor kommunen.

5.3 Forholdet til Drammen og Drammensregionen

5.3.1 Drammensvendte innbyggere, men ikke så avhengig av Drammen

Det er ingen tvil om at nedre eikerværingene er ”drammensvendte”. De skal til Drammen når de skal til byen. På den annen side er ikke nedre eikerværingen så avhengig av Drammen for å handle, verken dagligvarer eller andre varer. De to kjøpesentrene i Krokstadelva dekker behovet for de aller fleste varer.

Norsk Gallups spørreundersøkelse viser også at til tross for sin nærhet til Drammen, bruker nedre eikerværingene viktige tjenester/opplevelser i Drammen mindre enn liungene – omtrent på samme nivå som huringene.

Tabell 5.1 *Hvor nedre eikerværingene som oftest henter service- og opplevelser. I prosent*

	Drammen	Oslo-området	N. Eiker og D-reg. for øvrig	Andre steder i Buskerud	N
Off./privat kontorer	5	0	83	12	102
Dagligvar-er	5	0	81	14	111
And.varer	13	2	72	14	110
Rest./pub	52	9	30	9	98
Kino	82	7	11	1	92
Tur i by og tettsted	14	3	73	10	107
Treffe venner	12	2	75	11	108
Indeks ¹⁸	26	3	61	10	

Som forventet bruker ikke Nedre Eikers innbyggere tjenester og opplevelser i Oslo som de allikevel kan få i Drammen. På den annen side viser tabellen at relativt mange bruker service, tjenester og opplevelser andre steder i Buskerud. Sannsynligvis er dette i hovedsak i Øvre Eiker. Det er kun 6 km. fra Mjøndalen til Hokksund. Enkelte offentlige tjenester (eks. sorenskriver, skifterett) finnes i Hokksund. Og like mange vender seg oppover Drammensdalen for å besøke venner som nedover mot Drammen. Men det er allikevel ingen tvil om at nedre eikerværingene er langt mer drammensvendt enn hokksund-vendt.

Det kanskje mest overraskende er at så få som 12 prosent sier at de i hovedsak drar til Drammen for å besøke venner. Lier hadde for eksempel 21 prosent svar på samme spørsmål. Tabellen kan fortolkes som at nedre eikerværingene bor nære Drammen og drar til Drammen når de skal til byen, men de er allikevel ikke så avhengige av byen som den geografiske nærheten skulle tilsi. De bruker i hovedsak egen kommune, og i noen grad også nabokommunen Øvre Eiker.

5.3.2 Lite samarbeid mellom kommuneorganisasjonene

De tre informantene gir et bilde av en kommuneorganisasjon som på mange måter ligger i skyggen av Drammen.

Drammen har i kommunesammenheng vært en storebror som du knapt har kunnet tillate deg å snakke med. De har kun vært interessert i å snakke med oss hvis de har kunnet trekke ut en fordel av det. Drammen har manglet en forståelse for sin rolle som fylkeshovedstad. Er du senter for et omland må du ta hensyn til konsekvensene for området rundt. (leder 1)

Drammen tar ikke helt rollen som fylkeshovedstad. Det er mange konflikter mellom Drammen og fylket. Du har samarbeidsproblemer mellom sentralsykehus og legevakt for eksempel. Vi blir invitert til å samarbeide når det gagnar Drammens interesser og definert ut når det gagnar Drammen. Ofte vet vi ikke om vi er inne eller ute."

"Drammen kan enkelte ganger tendere til å opptre arrogant. Det går nok en del på at de er større enn oss som kommune. Men det går også på at de ikke opptre enhetlig noe som har gitt større spillerom for enkeltpersoner. Lange

¹⁸ Jfr. fotnote 10

beslutningsveier har også gjort ting diffuse. Drammen har mange uavklarte ting internt og det forenkler ikke samarbeidet. Vi lurte fortsatt på veipakke Drammen. Det sliter på de andre kommunene. Og vi har sykehussaken. Det skjer et spill hvor vi står på utsiden. (leder 2)

Er Drammen klar over at de er fylkeshovedstad? De har ikke gripi det. Her er teateret et viktig unntak, men vi andre kommunene sa fra oss kulturmidler for at teateret skulle prioriteres. Drammen må utvise større åpenhet overfor sin rolle i regionen, og de må se positivt på at noe også kommer i nabokommunene. (politiker)

Kanskje det mest alvorlige sett fra Nedre Eiker er at det ikke er noe samarbeid rundt areal – og boligpolitikken i de to kommunene.

Drammens boligpolitikk får store problemer for kommunene rundt ved at de eksporterer sosiale problemer hvis de bygger lite.”.....”
Hovedproblemet gjelder å få drøftet et tjenestetilbud og en samordnet boligpolitikk for regionen. Dette er viktigere enn næringspolitikk. Det er viktig å få lagt rammebetingelser på boligsiden slik at en kan få nytte av den teknologiske utvikling (jfr. bredbåndsatsing). Dette vil igjen påvirke hvem som vil flytte ut og inn. Vi har ikke hatt et eneste møte mellom Drammen og nabokommunene hvor vi har sett areal/boligsituasjonen i en sammenheng. (leder 1)

I stedet for et samarbeid om boligpolitikken har det vært et svarte-per-spill hvor Nedre Eiker har vært taperen, er argumentet.

Som vi skal komme inn på i neste kapittel er det i Drammen nå et betydelig ønske om å gjøre Drammen attraktiv for mennesker med høy utdanning og høye inntekter. Men hvis ikke Drammen også bygger boliger for ”de opprinnelige” drammensere med lav utdanning, lav inntekt og med en del sosiale følgeproblemer, vil en få en gjentakelse av det som skjedde fra 1975 til ca. 1985 hvor mye problemer ble eksportert til Nedre Eiker.

Uten enten et betydelig samarbeid mellom Drammen og Nedre Eiker om boligpolitikken, eller gjennom en kommunesammenslåing, vil Nedre Eiker igjen kunne risikere å tape i dette boligpolitikken svarte-per-spill.

Sett fra Nedre Eiker er det viktig at Drammen spiller en rolle i å få til et samarbeid om slike problemstillinger.

Drammen bør være et lokomotiv i regionen. En region må ha et hjerte som slår. Drammen bør være mer aktive på initiativside som å drøfte viktige problemstillinger som for eksempel mulighetene for en regionkommune nå som fylkeskommunens rolle ser ut til å endre seg. (leder 1)

Drammen får derimot ros for samarbeidet rundt avfallsbehandling, næringspolitikken og på sin satsing for å få til et høyskoletilbud.

5.4 Oppfatning av Drammen og dens kvaliteter

Informantene bruker naturlig nok Drammen titt og ofte. De har da også et nyansert syn på byen.

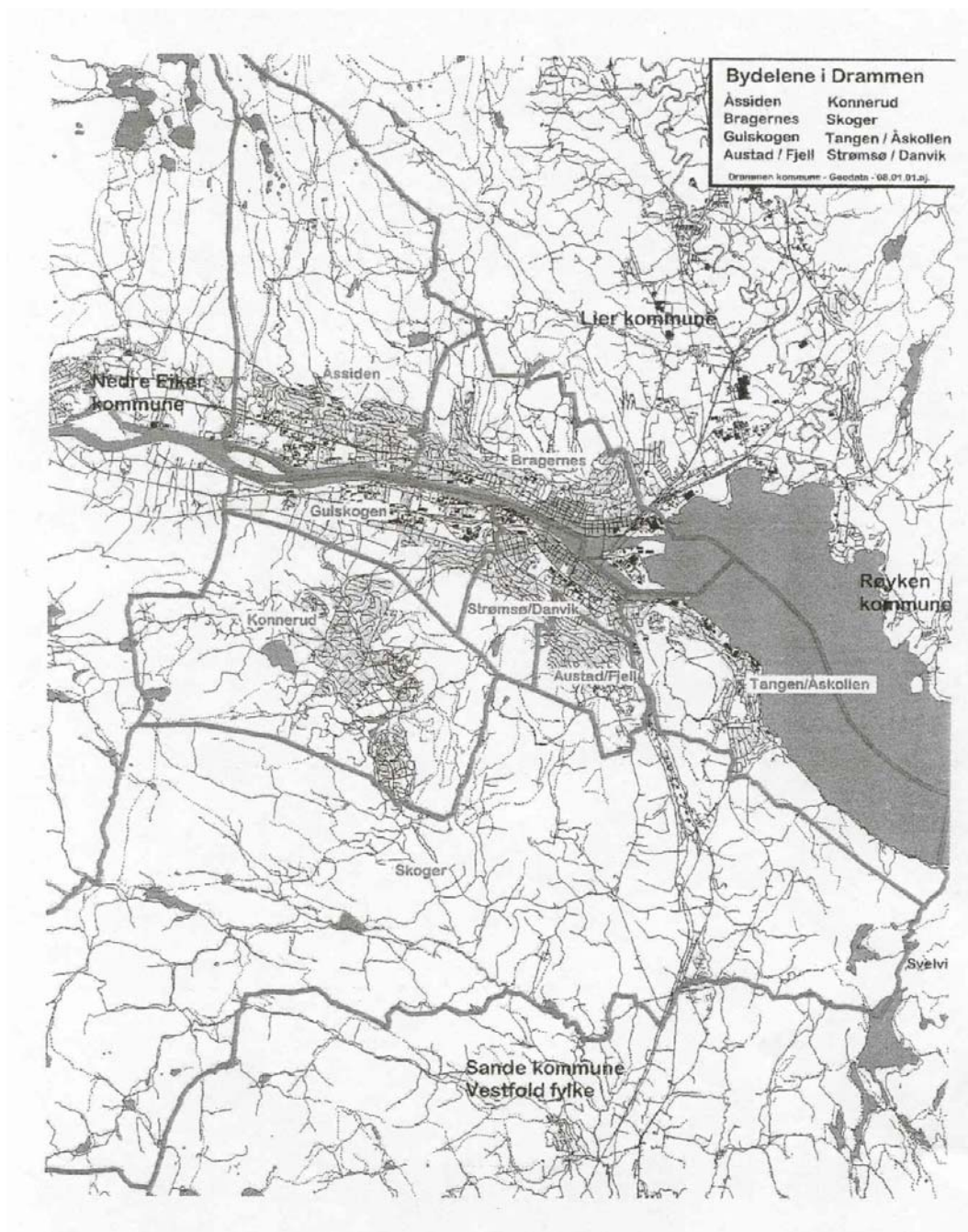
Jeg synes det er en pen by med elva og åsene. Men den er veldig preget av trafikken. Med mindre trafikk hadde det vært en fin by. Byen har mange fine bygninger. Og en har gangveiene langs elva. Men byen har og noen shabby partier på Nedre Strømsø og oppover Konnerudgata. Men det kan jo være sjarmerende og. (politiker).

Drammen har fått et mer folkelig uteliv. Det må til for at en by lever. Du må ha et aktivitets- og underholdningstilbud. Teateret har etter brannen blitt allemannseie. Aktiviteter som tidligere gikk på samfunnshuset i Mjøndalen er flyttet til Drammen. Det er greit for der har du en helt annen ramme rundt. Dette er ikke negativt for lokalkulturen. Tidligere manglet Drammen forståelse for denne rollen hvor du fikk aktiviteter i byen som trakk til seg mennesker fra nabokommunene. På restaurantsida har det skjedd en god del. For 8-10 år siden vendte folk her tommelen ned for det. Drammen hadde mest drikkebuler. Nå har de flere gode restauranter med blant annet underholdning.(leder 1)

Et levende bymiljø i Drammen er med andre ord også en fordel for Nedre Eiker. Det bidrar til livskvalitet. Teateret, gangveiene langs elva og et mer variert restaurantliv er tydelige indikatorer på at ting har bedret seg i Drammen som er viktig for innbyggerne i Nedre Eiker.

Drammen har et dårlig omdømme utad. Det er informantene fra Eiker samstemt om. Men det skyldes at folk flest ikke har vært i byen. De har enten kjørt forbi eller gjennom, eller de har fått sitt bilde av byen gjennom media. Sett fra Nedre Eiker betraktes ikke Drammen som noe negativt. Og informantene er lite opptatt av at Drammens dårlige omdømme farger Nedre Eiker. Kommunen har jo en annen stedsnabo som kanskje er vel så mye stigmatisert som Drammen – nemlig Hokksund.

Figur 6.1 Kart over Drammen

6 Drammen

De neste tre kapitlene inneholder en beskrivelse av Drammens særpreget og hvordan dette særpreget har blitt utviklet. Det bildet som presenteres av Drammen baserer seg på informantintervjuene, men de er samtidig forsøkt satt inn i en historisk ramme som kan gi en viss forståelse av hvorfor Drammen har blitt slik den har blitt. Kapitelene er et forsøk på å drøfte og forstå visse sider ved Drammen og dens utvikling, dens kvaliteter i dag og muligheter i morgen, forhold til nabokommuner og dens omdømme i det øvrige Norge. Det er ikke mulig å gå inn i alle de spørsmål og problemstillinger som har vært reist i den offentlige debatt om Drammen, men en kan prøve å drøfte og nyansere enkelte sentrale problemstillinger med utgangspunkt i den kvalitative situasjonsbeskrivelse.

6.1 Et topografisk særpreget som forsterket lokalt skapte miljøproblemer.

Vi nevnte innledningsvis i kapittel 1.4 at en viktig dimensjon i stedsidentitetsbegrepet referer til stedets særpreget – det som enten gjør det lik eller forskjellig fra andre steder.

Et steds særpreget vil alltid være avhengig av naturgitte forhold og menneskeskapte materiellstrukturer og miljøbetingelser. Og nettopp *samspillet* mellom naturgitte forhold og de menneskeskapte materiellstrukturer vil ofte sette sitt preg på stedet.

Naturen utgjør en ramme for enhver by. Den setter rammer for hvordan byen kan utvikle seg, og setter preg på det visuelle. Enten byen ligger ved sjø eller fjord, i en dal, langs ei elv, mellom fjell eller åser, eller på flatlandet. Byen preges av de topografiske forhold. Slik er det selvsagt også med Drammen.

Drammen vokste fram der hvor elva møter fjorden. Elva ble brukt til tømmerfløting, og langs elvebredden ble det etablert sagbruk. Allerede fra 1500-tallet var Drammen en viktig havn for utskipning av tømmer og trelast. Fra århundreskiftet muliggjorde elektrisiteten etablering av cellulose- og papirfabrikker langs elva, og ved fabrikkene vokste det raskt fram boligområder. Elva var livsnerven som industribyen Drammen ble bygget opp rundt. Byen strakk seg utover, men ble rammet inn av dalsidene.

Elva var en ressurs for industrien, men ble også en avfallsplass for både industriens og innbyggernes utslipp; en illeluktende åpen kloakk. Folk vendte ryggen til elva, og det ble vel knapt bygd et eneste nytt hus langs elva innen Drammens grenser fra 1945 fram til 1988. Elvebreddene i bysentrum var slett ikke attraktive for verken boliger eller ny næringsvirksomhet.

Etter andre verdenskrig vokste Drammens bebyggelse både østover, sydover og vestover fra dette sentrum, men vendt vekk fra elva. Veisystemene gikk gjennom byens sentrale områder – slik de har gjort i de fleste norske byer. Men med en stadig økende trafikk-mengde utover på 70- og 80-tallet ble byen stadig mer kvalt av både intern-trafikk og

gjennomgangs-trafikk. E-18 ble lagt i bro over elva, men det bedret ikke på forurensningssituasjonen. Utover på 80-tallet ble det stadig tydeligere at Drammen var i ferd med å bli kvalt – i luftforurensning og egen dritt. Folk vendte bysentrum ryggen. Det ble etablert flere store forretningssentre utenfor sentrum og til dels i nabokommunene som fungerte som magneter på de handlende. Dette var for så vidt en nasjonal trend, men denne trenden slo kanskje spesielt sterkt ut i Drammen. På slutten av 80-tallet var Drammen sentrum i krise. Antallet forretninger i sentrum gikk ned, og sentrum krympet inn mot Bragernes Torg.

Luftforurensningen og vannforurensningen i Drammen skiller seg kanskje ikke så mye fra andre miljøbelastede industribyer. Men noe som skiller er Drammens topografi – som forsterket effekten av disse miljøbelastningene. Dalformasjonen skapte betydelige inversjonsproblemer vinterstid, og bidro til å gjøre Drammen til en av de mest luftforurensede byer i Nord-Europa – spesielt på kalde dager med høytrykk. Både drammensere og den øvrige norske befolkning minnes på dette når en om vinteren på NRK's Tekst-TV – på introduksjonssiden – ser følgende annonsering:

Luftforurensningssituasjonen i Oslo og Drammen – se s. 365. Om Drammenselva ble det sagt at ”ingen steder i verden klarte så få mennesker å forurense så mye vann” som i Drammensområdet.¹⁹ Elva var en åpen kloakk – noe de som beveget seg langs elva ikke kunne unngå å merke gjennom lukt og synsinntrykk.

Det topografiske særpreget – med dal, elv og fjord – som ved inngangen til 1900-tallet var Drammens store pré, var 90 år senere snudd opp-ned. Det forsterket lokalt skapte miljøproblemer slik at Drammen fikk noen av de største miljøproblemene i Norge og Norden.

Topografiens positive bidrag var at det var kort vei til skog og mark, slik at drammenseren kunne slippe unna de urbane miljøproblemene.

6.1.1 Fra ”making to moving” – en sementering og forsterking av kjente problemer

Flere av informantene legger vekt på at mye har stått stille i Drammen siden viktige deler av industrien begynte å forsvinne for ca. 30 år siden. De endringer som skjedde bidro ikke til å bedre på byens kvaliteter. Mange av industribygningene ble konvertert til logistikkvirksomhet (lagerbedrifter, importvirksomhet, grossistvirksomhet) og til salgsvirksomhet, service- og reparasjonsvirksomhet. Disse virksomhetene genererte trafikk og kom til å belaste et trangt veinett – sammen med den økte privatbilismen. I tillegg var dette virksomheter som ikke særmerket seg med sine estetiske kvaliteter. Lager-, reparasjons- og salgsvirksomhet i kasselignende stålplatebygg er ikke visuelt noen fryd for øyet.

Drammen kom seg ut av krisen uten en stor massearbeidsledighet eller utpendling slik en del ensidige industristeder erfarte. Drammen klarte å dra nytte av sin geografiske plassering midt i Østlandsområdet nær fjord, hovedveier og jernbane. Men den virksomheten som ble etablert etterspurte ikke høyt utdannet arbeidskraft. Det var derfor få krav om eller initiativ til høyere utdanningsinstitusjoner.

Drammen kom seg ut av den krisa kollapsen i treforedlingsindustrien førte med seg økonomisk sett, men de løsninger som ble valgt *forsterket trafikken og forverret det*

¹⁹ Dette ble uttrykt fra en representant fra Miljøvernavdelingen hos fylkesmannen i Buskerud da Miljøvernminister Sissel Rønbeck åpnet Miljøpakke Drammen i 1988.

estetiske inntrykket av Drammen. *Stygt og skittent* er stikkord som flere av informantene bruker. Og det estetisk stygge, og de mest tilsmussede partiene fant en først og fremst langs trafikkløypene der hvor utenbys trafikkanter opplever Drammen. At man ikke klarte å finne eller finansiere noen gode løsninger på trafikkproblemene, hemmet også investeringslysten – siden ingen visste hvilke veier som ville bli trafikksanert og hvor eller når de nye veisystemene ville komme. Mye av det som var stygt forfalt og ble enda styggere – noe gjennomreisende som sto i kø inn mot Drammen sentrum på E-134 (i Engene) lett kunne se. At *veikryss-bildet* ofte har blitt brukt om Drammen bør ikke overraske.

Norsk Gallups undersøkelse bekrefter til fulle at Drammen betraktes som en trafikkmaskin. 77 prosent av respondentene i Drammen, 76 prosent av respondentene fra nabokommunene og 75 prosent av et utvalg næringslivsledere fra Drammens nabokommuner, Oslo, Akershus og Vestfold, sier seg helt eller ganske enig i påstanden om at Drammen er en *trafikkmaskin*. På den negative siden er dette det absolutt klareste særpreget til Drammen.

6.1.2 Et særpreg forårsaket av mange og kompliserte prosesser

En av informantene har karakterisert denne situasjonen fra 1970 og hvert fall fram til 1990 som en *stille krise*. Den var ikke så sterk at den nødvendiggjorde store endringer. Den motiverte ikke til de store ”grep” som kunne gjort noe med de største minuskvalitetene i byen.

Og det fantes heller ikke aktører som kunne ta slike ”grep”. De lokale næringsaktører var små og har verken hatt et blikk for eller interesse av en mer helhetlig byutvikling. Det Drammen har hatt av større industrielle foretak har vært deler av større nasjonale eller internasjonale konserner hvor ledelsen har hatt lite interesse og perspektiver på utviklingen av byen. Drammen kommune på sin side hadde ikke økonomisk evne til å gjøre noen store grep, og noen vil kanskje si manglende vilje til blant annet å rense kommunens kloakkutslipp til elva. Samferdselsmyndighetene har heller ikke evnet å ta de tunge ”grepe” før helt på slutten av 90-tallet da arbeidet med Strømsø-tunnelen og Bragernes-tunnelen startet. Sett fra flertallet av politikere i Drammen har forståelsen for Drammens utfordringer på veisiden vært beskjeden både i Samferdselsdepartementet, regjeringen og Stortinget, i og med at staten ikke vil finansiere E-18 i tunnel under utløpet av Drammenselva .

Informanter i næringslivet påpeker også at en har stått overfor en kommune som langt på vei har vært handlingslammet. En av Drammens mest profilerte næringslivsledere understreker at administrasjonen har vært preget av angst for å mene noe – ”politikerangst” - og derved ikke har turt å tenke høyt. Samtidig har en stått overfor en politikerkultur preget av stridigheter, og hvor få har hatt noe blikk for de muligheter som bød seg. De har vært mer opptatt av stridighetene enn fellesinteressene ²⁰.

Nå er ikke dette noen dyperegående analyse av hvorfor Drammen har blitt som den har blitt. Det er åpenbart et samspill av faktorer – både tunge strukturelle internasjonale og nasjonale trender som har slått ned i Drammen, strukturen i det lokale næringsliv og dens evne og vilje til nysatsinger, kommunens økonomiske bæreevne og den lokale

²⁰ Det samme poenget har også blitt understreket av den nye rådmann i Drammen høsten 2000.

kommunale organisasjons- og politikerkultur - som igjen har gitt seg utslag i politiske valg.²¹

Det kan for eksempel godt være mulig at Drammen har konfliktorienterte politike som har vanskeliggjort fellesprosjekter. Men da må en huske at mange av de sakene som har skapt de politiske stridighetene nettopp gjelder uenighet om hvordan en skal håndtere de store og vanskelige sakene som har vesentlige konsekvenser for byens utvikling i fremtiden. Veisaken er her den absolutt viktigste. Det bør ikke overraske at noe så vanskelig som å løse de enorme trafikale problemene i den trange Drammensdalen, avføder en betydelig politisk strid. Trafikkproblemene har vært karakterisert som en gordisk knute²². Uansett hvordan en hadde valgt å hugge over denne knuten, ville det blitt konfliktfylt. Det er ikke bare trasévalg for veiene som har gjort det konfliktfylt, men like mye et meget taktisk komplisert spill mellom Drammen kommune, Buskerud vegvesen, Fylkesmannen, Samferdselsdepartementet, Miljøverndepartementet og Stortinget. Hva som har vært taktisk klokt har også skapt betydelig politisk strid i Drammen. Et resultat av konfliktene rundt veisystemet i Drammen er dannelsen av Drammen Byliste som har vært en betydelig politisk maktfaktor siden 1995 med en oppslutning på 16 prosent ved kommunevalget i 1995 og 9 prosent i 1999.

Flere av informantene har pekt på at det skjedde lite i Drammen når det gjelder å forsøke å endre på viktige kvaliteter og skape et bedre image, før på begynnelsen av 90-tallet. Det måtte to kriser til på andre områder enn det trafikale, det statlige pålegget om å rense Drammenselva med trusler om byggestopp og dagsbøter, og brannen i Drammen teater. Gjennom å rense elva, bygge gangveier og parkanlegg, samt gjenreise teateret, erfarte Drammenserne at det nytter å få til endring og merkbare kvalitative forbedringer.

6.2 Den sosialt heterogene og mangfoldige byen

En by særpreges ikke bare av naturgitte og menneskeskapte fysiske forhold, men selvsagt også av de som bor i byen. De setter sin absolutte farge på stedet.

6.2.1 Sosialt heterogen og usnobbete?

Informantene både fra Drammen og omegnskommunene framholder det sosiale mangfold som et viktig særpreg ved Drammens befolkning. I Drammen bor det alle slags folk, og flere av informantene både fra Drammen og nabokommunene peker på at drammensere stort sett er usnobbete og liketil.

Gjennom industrialiseringen i første halvdel av 1900-tallet, og gjennom gjenreisingsperioden i etterkrigstiden, fikk Drammen en etter hvert stor og dominerende arbeiderklasse. Selv om den sosiale segregering ikke ble så tydelig i Drammen som for eksempel i Oslo, fikk en boområder som var sosialt homogene. Boområdene vokste fram i geografisk nærhet til de store bedriftene. En fikk typiske arbeiderstrøk som Glassverket

²¹ Det er slett ingen urimelig hypotese at en administrativ politikerredsel har dempet mye interessant faglig høyttanking i skjæringsfeltet mellom politikk og fag. De utfordringer en stor kommune står overfor skjer nettopp i skjæringsfeltet mellom fag og politikk. Når en forsøker å lage skarpe grenser som aktørene ikke skal bevege seg over, bremses den kommunikasjon og meningsbryting som er en forutsetning for utvikling.

²² Uttrykket stammer fra professor i samfunnsgeografi Tor Selstad som brukte dette uttrykket i et par foredrag om situasjonen i Drammen på begynnelsen av 90-tallet.

og Tangen, Fjellsbyen, ved papirfabrikkene på Strømsø og på Gulskogen. På 1960 tallet ble Åssiden utbygd i stor stil og etter hvert Fjell. Dette ble nye arbeiderbydeler, ikke i form av mange industriarbeidsplasser, innbyggerne kunne arbeide hvor som helst i Drammen. Arbeid og bolig ble mer frakoblet, noe som ble muliggjort både gjennom gode bussforbindelser og ved at privatbilen ble allemannseie. Fra 1970 og fram til i dag har Drammen fått en betydelig tilflytting av innvandrere og flyktninger. I følge SSB (1997-tall) har 9,9 prosent av Drammens befolkning en ikke-norsk og ikke-vestlig bakgrunn. 20 prosent av barna i grunnskolen har en slik bakgrunn. Dette betyr at den befolkningsvekst Drammen har hatt siden 1970 i stor grad dreier seg om innvandrere og flyktninger.

Den økende middelklassen flyttet oppover i åssidene, mot Austad og Frydenhaug og etterhvert Galterud/Austad skog, mot Underlia, Hallermoen og Aronsløkka, mens de mest velstående trakk oppover mot Toppenhaug og Strøtvedt. Flyktninger og innvandrere flyttet til Fjell, Nedre-Strømsø og langs enkelte av de sterkt trafikkerte veiene hvor boligprisene har vært lave. På nabolagsnivå fikk man en sosial segregering. I Drammen er det derfor mulig å ”kjøpe seg nabolag”. Man kan finne områder hvor naboene sosio-økonomisk er temmelig lik en selv, og hvor en slipper å bo sammen med mennesker som sosio-økonomisk og kulturelt er for ulike.

På bydels- eller skolekrets nivå²³ er det sosialt homogene preget mindre tydelig. På Bragernes skole, som dekker Drammens mest velstående områder, går det elever fra det sosialt mer blandede Brakerøya. På Rødskog skole som dekker et typisk arbeiderklasseområde, går det middelklasse-elever fra Neversvingen. Og på Fjell skole som har ca. 75% fremmedspråklige, kommer de resterende i hovedsak fra et øvre-middelklasseområde. Slik kunne vi fortsatt barneskoleeksemplene. Og når ungdommen kommer på ungdomsskolen blir de enda mer sosialt blandet.

De store bydelsklubbene innen idretten, fikk også et mer sosialt heterogent preg. Drammen fikk aldri noe Heming, Ready eller Lyn. Flere av bydelsklubbene har selvsagt tyngdepunkt i en bestemt sosial klasse, men bildet er ikke ensidig. Og mangfoldet er trolig større i dag enn for et par ti-år siden. Drafn er ikke lenger noen tydelig ”overklasseklubb” i Drammen – omtrent halvparten av barn og unge har en ikke-norsk bakgrunn. Strømsgodset rekrutterer ikke bare fra arbeidsklassen på Gulskogen, men fra store deler av byen. Åssiden rekrutterer både i blokkområdene og i middelklasseområdene oppover mot turheisen. *Bydelsforeninger* innen idrett, menigheter, musikk og speidern omfatter bområder som er innbyrdes ulike slik at de får et mer sosialt heterogent preg. De *byovergripende foreninger* – for eksempel frikirkemenigheter, spesialidrettslag, kor og voksenkorps – preges også av et sosialt mangfold.

Men Drammen har også frivillige organisasjoner knyttet til sosial klasse og klasseinteresser. Drammen har selvsagt Rotary, Frimurerlosje – og ikke minst sin St.Olavsklubb - hvor de rikeste i byen bygger nettverk og dyrker hverandres selskap. Og byen har fagbevegelsen, Samorg og Folkets Hus (i St. Olavsgate !!), hvor aktiviteten neppe helt er hva den var for en generasjon siden.

Mangfoldet i Drammen kommer mest til uttrykk i sentrumslivet, kino, bibliotek, utelivet på torget – og i noen grad i restaurantlivet. Selv om det finnes enkelte butikker og restauranter som nok preges av en bestemt sosial gruppe, preges de fleste av et sosialt og til dels etnisk mangfold. Det er i dag ingen bestemt sosial gruppe som har klart å sette sitt preg på bysentrum. Drammen har ikke noe sentrum vest og sentrum øst slik som i Oslo hvor butikkene og restaurantenes kunder har et mer ensartet sosialt preg. I de ytre

²³ Drammen har ikke lenger faste skolekretser. Grensene mellom dem er flytende. I praksis eksisterer allikevel de gamle skolekretsene med mindre tilpasninger i grensesonene.

kjøpesentrene i Drammen møtes alle typer mennesker. På parkeringsplassene finnes en alt fra 20 år gamle Ladaer til det nyeste i tyske edelmerker.

I skolesammenheng, foreningsliv og i de mer overflatiske møter i sentrum og på forretningssentrene må velstående forholde seg til mindre velstående – og vice-versa. Mennesker med rot-norsk bakgrunn må forholde seg til mennesker med en annen etnisk bakgrunn – og vice-versa. Dette har skapt spenninger og konflikter, men det har trolig også gitt drammenseren erfaringer i å omgås andre som er ulike en selv.

Oppsummerende kan en si: *Et særpreg ved Drammen er at den er liten nok til å tilby et sosialt blandet sentrumsliv, men stor nok til å tilby sosialt homogene nabolag.*

Drammen gir derfor muligheter for tilbaketrekning til det homogene nabolaget for de som ønsker det²⁴. Det er allikevel enkelte som mener at Drammen kan bli for heterogent. I Norsk Gallups survey oppgir 19 prosent av de 78 personene (jfr. et utvalg på 534) som seriøst har tenkt på å flytte fra Drammen et for stort innslag av innvandrere og flyktninger i byen som en viktig årsak til flytteønsket. En ikke urimelig hypotese kan være at dette er nordmenn som bor tett på mennesker som de føler er svært annerledes enn dem selv. Å bo tett på mennesker med en annen kultur kan åpenbart være krevende, og har vært en betydelig kilde til irritasjon hos mange norske beboere på Fjell²⁵.

For de innbyggere som derimot søker og setter pris på ulikhet og variasjon, gir Drammen mulighet for det.

Når flere av informantene peker på at Drammen er lite snobbete og at befolkningen er liketil, har dette trolig sammenheng med Drammens sosiale variasjon. Folk med proletær bakgrunn er for det første neppe særlig snobbete. Mange av de som befinner seg høyere opp i den sosiale lagdeling har trolig ervervet nok sosial kompetanse til ikke å framtre arrogant eller oven-fra-og-ned i møte med andre.

Det er noen informanter som peker på at Drammen også er preget av en snobbete overklasse. De som eventuelt har slike egenskaper kan dyrke hverandre innen noen få sosialt homogene nabolag og i mer lukkede rikmannsirkler – som den jevne innbygger ikke merker så mye til. De setter ikke sitt preg på byen og fremtrer derfor neppe som snobbete for andre enn de som selv søker seg mot disse sirklene. Noen av informantene peker på at dette lokale borgerskapet er relativt innadventd og ”kremmeraktig”. Det er ikke et dannet byborgerskap som beriker det intellektuelle og kulturelle miljøet i byen i vesentlig grad. De har nok spilt en viktig rolle i å utvikle det lokale næringsliv og de har i perioder hatt mye politisk innflytelse. I dag, påpeker sentrale informanter, spiller de en beskjeden rolle – med noen få unntak.

6.3 Den store byen med det lave utdanningsnivået?

Nesten alle informantene i Drammen, samt flere i nabokommunene, har påpekt at et særpreg ved Drammens befolkning er det lave utdanningsnivået. Å få tilflyttet flere med høyere utdanning oppgis av nesten alle informantene som et viktig mål i Drammen – både

²⁴ Et av nabolagene er jo faktisk Fjell med en stor innvandrerbefolkning – noe som muliggjør et nært sosialt fellesskap med folk som er lik en selv. Samtidig avskjæres eller avskjærer beboerne seg fra kontakt med etniske nordmenn.

²⁵ Her vil jeg referere til min deltakelse på flere møter på Fjell på begynnelsen av 90-tallet hvor frustrasjonen begynte å bli tydelig formulert (jfr. Carlsson 1991), og også senere konflikter rundt blant annet bygging av moské på Fjell. Dette indikerer ikke at alle nordmenn på Fjell har vært frustrert, men mange har vært det.

fordi det vil kunne gi mer penger i kommunekassa og fordi slike grupper forventes å berike det sosiale og kulturelle miljø i byen, samt gi mer liv til sentrum. En viktig del av drammensledernes oppfatning av byens borgere er med andre ord at utdanningsnivået er lavt.

Hvor lavt utdanningsnivået i Drammen er, avhenger hva en sammenligner med. Hvis en sammenligner med kommunene inn mot Oslo har Drammen et lavt utdanningsnivå. Sammenligner en med det nasjonale utdanningsnivået er et særtrekk ved Drammen at nivået er nesten helt likt landsgjennomsnittet. 25,5 prosent av Drammens befolkning har grunnskolenivå som høyest fullførte utdanning, mot 24,3 prosent i Norge, 53,8 prosent av Drammenserne har videregående skole som høyeste utdanning mot 54,1 prosent på landsbasis, mens 20,8 prosent av Drammenserne har høyskoleutdanning mot 21,6 prosent i Norge (pr. 1/10-1997 – kilde SSB 1999). Av Norges 436 kommuner er det bare Skedsmo og Alta som ligger like nærme landsgjennomsnittet. En informant som kjenner Alta og Finmarkskommunene godt²⁶, opplyser for eksempel at en i Alta har den oppfatning at utdanningsnivået er høyt. Det samme utdanningsnivået i Drammen oppfattes som lavt. Informanter i både Lier og Røyken påpeker at deres kommune skiller seg fra Drammen gjennom et høyere utdanningsnivå. Mens Lier har 24 prosent med høyere utdanning, har Røyken 22 prosent – mot Drammens 21 prosent. Forskjellene er små, men de oppfattes som langt større.

Vi kan bare spekulere i hvorfor informantene i Drammen og omegnskommunene har en oppfatning av at utdanningsnivået er lavt. Det har trolig med følgende faktorer å gjøre:

- Informantene har alle høy utdanning. På grunn av Drammens heterogene preg møter de faktisk stadig vekk mennesker med en annen sosial bakgrunn, og et annet utdanningsnivå. Og dette preget virker kanskje sterkere enn det statistisk sett er.
- Utdanningsnivå forventes trolig å korrelere med klesstil, dialekt/sosiolekt. Det kan tenkes at svært mange drammensere med proletær bakgrunn, men som har tatt høyere utdanning, fortsatt gjennom ytre symboler og språket utad signaliserer en mer proletær væremåte og at de derved tilhører kategorien med lav utdanning.²⁷ Middelklassepreget er utydelig.
- For mange informanter er det naturlig å sammenligne med kommuner som Asker, Bærum og Oslo – som jo nettopp er de kommunene i Norge med høyest utdanning (med hhv. 40, 43 og 35 prosent med høyere utdanning). I forhold til disse er utdanningsnivået i Drammen lavt. Mens Alta speiler seg mot nabokommuner med lavt utdanningsnivå, speiler Drammen seg mot de som har det høyeste i Norge. Men nivået i Drammen er høyere enn i byer som Halden, Moss, Sarpsborg, Fredrikstad, Kongsvinger, Gjøvik, Ringerike, Holmestrand, Larvik, Porsgrunn, Skien, Notodden og Kragerø – for å sammenligne med andre byer på Østlandet. Sandefjord ligger omtrent på samme nivå som Drammen. Hamar, Lillehammer, Kongsberg, Borre og Tønsberg ligger høyere enn Drammen. De har fra 22 til 27 prosent med høyere utdanning. Universitetsbyer som Tromsø, Bergen og Trondheim som er kjent for å ha et meget høyt utdanningsnivå, har alle 28 prosent med høyere utdanning – og befinner seg således ikke lysår unna Drammens nivå på 21 prosent.

²⁶ Denne informanten er Einar Eythorsson ved NIBR-Alta.

²⁷ Ordfører Lise Christoffersen vil sikkert på grunn av hennes breie drammensdialekt av mange kunne tas for å være en proletær og lavt utdannet ordfører, og ikke som statsviter og forsker. Sosiolekten bedrar.

- Drammen har et svært beskjedent høyskolemiljø. Det er lett å slutte at en by med få studenter har et lavt utdanningsnivå. Av byene på Østlandet uten høyskole eller med et svært beskjedent høyskolemiljø, har Drammen det høyeste utdanningsnivået.

6.3.1 Får eller avgir Drammen mennesker med høyere utdanning?

Drammen er en by som historisk sett har hatt en relativt stor arbeiderklasse og markant arbeiderkultur. En kunne kanskje forvente at utdanningsaspirasjonene i Drammen vil være lavere enn gjennomsnitt for landet, og at Drammen derfor kunne forventes å ha et enda lavere utdanningsnivå enn byen faktisk har. Kan dagens ”gjennomsnittlige” utdanningsnivå faktisk skyldes at Drammen har fått tilførsel av høyt utdannede som har flyttet til Drammen? Dette spørsmålet har en mulighet til å få svar på hvis en begrenser seg til innbyggere født mellom 1949 og 1962, hvor det er mulig å koble utdanningsnivå og flyttemønster (kilde: SSB/Kjetil Sørli²⁸).

Tabell 6.1 *Prosentandel med høyere utdanning (minst 15 års skolegang) blant de som bodde i Drammen som 15 åringer (ungdomskull) og de som bor i Drammen ved 35-års alder (voksenkull) for aldersgruppen født 1949-1956 og 1957-1962.*

	Født 1949-1956		Født 1957-1962	
	Menn	Kvinner	Menn	Kvinner
Ungdomskull	18	12	18	21
Voksenkull	14	9	14	17
Landsfordeling	15	11	15	19

Tabell 6.1 viser at voksenkullene, de som bor i Drammen ved passerte 35 år, har en et noe lavere utdanningsnivå enn gjennomsnitt for landet. At Drammen i dag har et utdanningsnivå på landsgjennomsnittet skyldes trolig at de årskull født etter 1962, og som fortsatt bor i byen har et noe høyere utdanningsnivå enn gjennomsnittet. Men tabellen viser også at de som bodde i Drammen som 15 åringer har et utdanningsnivå som er høyere enn landsgjennomsnittet når de er voksne. *For de årskullene som pr. i dag er på høyden av sin yrkesaktivitet, har Drammen vært utsatt for en ”brain-drain”. De som bor i Drammen har et lavere utdanningsnivå enn de som vokste opp her.*

Hvis vi går inn i ”råtallene” viser det at av 734 personer som bodde i Drammen som 15-åringer og som tok høyere utdanning, bor fortsatt 305 personer i Drammen. 429 flyttet ut. Dette er en bofasthet for de høyere utdannede på 42 prosent. Dette er en bofasthet som ikke er spesielt lav hvis en sammenligner med andre norske kommuner.

Samtidig har Drammen hatt en tilflytting av mennesker med høyere utdanning. 327 personer med høyere utdanning som bodde i Drammen som 35-åringer, var tilflyttere fra andre kommuner. Drammen ”ga” 429 med høyere utdanning og ”fikk” 327 personer – et netto tap på 102. Det har med andre ord skjedd en ikke ubetydelig ”brain-drain” fra Drammen som ikke ble tilstrekkelig dekket inn ved tilflytting fra den samme høyere utdanningsgruppen.

En kan også finne ut hvor de høyt utdannede fra Drammen flyttet hen, og hvor de høyt utdannede tilflytterne vokste opp.

²⁸ Kilde for denne tabellen og de andre statistiske opplysningene i dette avsnittet: Uttak fra SSB’s flyttemateriale. Upubliserte tabeller. Bearbeiding: Kjetil Sørli, NIBR.

Tabell 6.2 *Høyt utdannede født 1949-1962. Oversikt i absolutte tall hvor de som bodde i Drammen ved 15-års-alder bor ved 35 års alder, og hvor de som bor i Drammen ved 35-års alder vokste opp (hvor de bodde ved 15 års alder).*

	Utflyttet fra Drammen til	Innflyttere etter oppvekstkommune	Gevinst/tap
Nedre Eiker	32	16	-16
Lier	36	33	- 3
Røyken	3	13	+10
Hurum	4	7	+ 3
Buskerud for øvrig	26	41	+15
Sande/Svelvik	13	15	+ 2
Asker/Bærum/Oslo	166	36	-130
Østlandet for øvrig	70	81	+11
Sør- og Vestlandet	50	46	- 4
Trøndelag/ N. Norge	29	39	+10
			-102

Tabellen viser med stor tydelighet at Drammen avgir ungdommer som tar høyere utdanning til Oslo, Asker og Bærum. Det kommer svært få tilbake. Drammen har avgitt 166 og fått 36 i den aktuelle aldersgruppen. Lier med sine 21000 innbyggere har for eksempel avgitt nesten like mange høyt utdannede til Drammen som Oslo, Asker og Bærum til sammen med sine 650.000 innbyggere. Og det kommer like mange høyt utdannede til Drammen fra fjerntliggende Trøndelag og Nord-Norge som fra Oslo, Asker og Bærum. Dette er en tydelig indikator på at Drammens ”magneteffekt” på høyt utdannede fra Oslo-området har vært meget beskjeden – hvertfall til langt ut på 1990-tallet.

Et slikt funn kan betraktes på to måter. Det ene er at det er vanskelig å få høyt utdannede til å flytte fra Oslo-området til Drammen. Det andre kan være at her er det et betydelig potensiale. Hvis en skal utløse dette potensiale vil en trolig være sterkt avhengig av hva slags omdømme Drammen har.

Det er mange gode grunner for Drammen til å ønske seg et høyere utdanningsnivå på sin befolkning, men det er heller ikke uproblematisk. Dette kommer vi tilbake til i kapittel 6.6.

6.4 Kriminalitet som opplevd problem

På et direkte spørsmål i Norsk Gallups undersøkelse (2000) om folk føler seg utrygge i Drammen sentrum i forhold til kriminalitet, svarer 53% av respondentene bekreftende på dette. Selv om vi ikke har tilsvarende tall å sammenligne med, må dette sies å være en høy prosentandel. Men Norsk Gallup har stilt dette spørsmålet på en litt annen måte i sine *kommuneundersøkelser* i 1996 og 1999 hvor Drammen kan sammenlignes med andre kommuner. Her framgår det at den opplevde uttrykgheten i Drammen sentrum er større enn i andre byer mellom 50.000 og 100.000, og som det er naturlig å sammenligne Drammen med.

Kommuneundersøkelsen for Drammen²⁹ viser at når det gjelder *trygghet i sentrum* har Drammen en score i 1999 på 53³⁰. Andre byer mellom 50-100.000 innbyggere hadde 61, mens både lands- og Buskerudgjennomsnitt lå på 68. Trøsten for Drammen er at scoren steg fra 44 poeng i 1996 til 53 poeng i 1999. Når det gjelder *trygghet i nærmiljøet* får Drammen i 1999 en score på 77 (75 i 1996), mens sammenlignbare byer har 83 poeng, Buskerud har 84 og landsgjennomsnittet 85 poeng. Når det gjelder *trygghet i nærmiljøet* er det Strømsø som kommer dårligst ut med 67 poeng og Skoger best ut med 89 poeng³¹.

Av de 78 respondentene i undersøkelsen fra 2000 som seriøst har vurdert å flytte fra byen, oppgis også kriminalitet og uttrygghet som en viktig flyttegrunn av 28 prosent. Av ni svaralternativer var dette den hyppigst nevnte flyttegrunnen³².

Tre av de ti informantene fra Drammen nevner kriminalitet eller uttrygghet som et kjennetegn ved Drammen, som svar på et åpent spørsmål om hva som er byens negative kjennetegn. Når disse regner kriminalitet som et negativt særpreg, skyldes dette trolig mer *typen* kriminalitet, enn det totale omfanget kriminalitet eller grad av uttrygghet folk føler. Drammen har hatt en del gruppe- eller gjengbasert kriminalitet. Gruppebaserte oppgjør, som ofte benevnes som gjengoppgjør, er en type kriminalitet som normalt får ekstra mye oppmerksomhet i media og framstår trolig som mer skremmende enn annen og mer individbasert vold og kriminalitet. Ikke minst tillegger informantene "Bandidos-bomben" i 1997 stor betydning. Den representerte en hendelse som sjokkerte Norge. Ugjerningen som kostet et uskyldig menneske livet og hvor det påløp erstatningsskader på bygninger for 225 millioner kroner, er fortsatt uopplært. Bandidos har senere forsøkt å etablere seg i Drammen – både som inkassofirma og som potensiell kjøper av det gamle Norges Bank-bygget på Strømsø, noe som har gitt Drammen mye negativ mediaoppmerksomhet. Også sammenstøt mellom grupper eller "gjenger"³³ med ungdom med innvandrerbakgrunn har fått mye mediaoppmerksomhet. Det samme gjør såkalt umotivert vold utenfor restauranter, i drosjekø eller andre steder i sentrum.

Når det gjelder Drammen som en arena for vold og "gjeng"-slagsmål, er det viktig å huske at Drammen i en slik sammenheng er noe mer enn Drammen kommune. Kriminalitetsomfanget i Drammen har sammenheng med at byen faktisk er et regionsenter hvor mennesker trekker inn også fra nabokommunene, særlig i helgene. Drammen er et sentrum for et omland på 140.000 mennesker (hvis vi tar med de fire nabokommunene som denne undersøkelsen dekker samt Øvre Eiker, Svelvik og Sande). I

²⁹ Denne undersøkelsen er altså ikke identisk med den undersøkelsen som Norsk Gallup har gjort i forbindelse med stedsidentitetsundersøkelsen for Buskerud fylkeskommune i 2000. Antallet som besvarte disse spørsmålene (N) var 2159 (trygghet i sentrum) og 2139 (trygghet i nærmiljøet).

³⁰ Spørsmålene som Norsk Gallup stiller i sin kommuneundersøkelse er: Hvor fornøyd/misfornøyd er du med hensyn til trygghet når det gjelder å ferdes ute i sentrum? Hvor fornøyd/misfornøyd er du med hensyn til å ferdes ute der du bor? Her opereres det med en skala fra 1 = (svært misfornøyd) til 6 = (svært fornøyd). Tallene er omgjort til en indeks fra 1-100, hvor 50 poeng representerer midtpunktet = karakteren 3,5.

³¹ De andre bydelene oppnår følgende poeng for trygghet i å ferdes ute der en bor: Åssiden 78, Bragernes 76, Gulskogen 83, Tangen/Åskollen 83, Danvik/Fjell 76, Skoger 89, Konnerud 83.

³² Her må en allikevel huske at det kun dreier seg om 22 av totalt 78 personer som uttrykte at de seriøst hadde tenkt på å flytte. 21 personer – eller 27 prosent oppga at byen var stygg/lite trivelig som mulig flyttegrunn. Respondentene fikk anledning til å krysse av i mer enn ett svaralternativ.

³³ Gjengbegrepet brukes i Norge temmelig ukritisk. I amerikansk kriminologi brukes gjengbegrepet i hovedsak om ei aldersavgrenset gruppe med en klar identitet (navn, synlige symboler, tegn og hilseritualer), som har vært i virksomhet over en viss tid (helst et halvt år eller lenger) og hvor kriminelle handlinger er en vesentlig del av gruppens aktivitet (Klein 1995). Mye av det som kalles gjengslagsmål i Drammen tilfredsstillende ikke disse kriteriene. Det dreier seg derfor om andre typer grupper eller kollektiver.

tillegg ligger Drammen så nærme Oslo at en del av den gruppebaserte kriminaliteten også har sammenheng med bevegelser fra kriminelle grupper mellom hovedstaden og Drammen. Drammen er med andre ord i kriminalitetsforstand større enn hvordan byen framstår for øvrig – i betydningen Drammen kommune. Alvorlige kriminelle episoder som hender i nabokommunene blir dessuten i media ofte referert til som ”i Krokstadelva utenfor Drammen”, ”i Røyken utenfor Drammen” etc. Drammens omdømme tar farge av hendelser som skjer i nabokommunene.

Både faktisk kriminalitet og den uttrykkighet som denne kriminaliteten frambringer hos innbyggerne er en negativ levekårsfaktor. Det en kan anta er at Drammen også har en type kriminalitet som ofte får mye mediaoppmerksomhet, slik at Drammens omdømme tar farge av dette. Og det er også rimelig grunn til å anta at mediafokuset kriminalitet kan øke den opplevde følelsen av uttrykkighet. Det samme kan også gjentatte mediaoppslag det siste året om konflikter internt på politikammeret i Drammen, at Drammen har Norges laveste oppklaringsprosent og at politikammeret nærmest har vært satt under administrasjon fra justisdepartementets side.

6.5 en by med mange kvaliteter

Norsk Gallups spørreundersøkelse hadde en påstand/spørsmål som favner ganske godt inn drammensernes tilfredshet med byen. Det er påstanden at Drammen er et godt sted å bo. Her skiller svarene fra Drammenserne seg i betydelig grad fra innbyggerne i nabokommunene og næringslivsledere utenfor kommunen

Tabell 6.3 Prosent enig/uenig i påstanden ”Drammen er et godt sted å bo”

	Helt/ganske uenig	Noe uenig	Noe enig	Helt/ganske enig
Innbyggere i Drammen	3%	7%	17%	72%
Innbyggere i nabokommunene	28%	22%	26%	25%
Næringslivsledere utenfor Dram.	13%	36%	29%	22%

Tabellen viser tydelig at drammenserne vurderer de samlede kvaliteter ved byen langt høyere enn de som ikke bor der. Om lag halvparten av respondentene som ikke bor i Drammen, mener at Drammen ikke er noe godt sted å bo, mens kun 10% av Drammenserne mener det samme. Årsaken til dette er med stor sannsynlighet at de som bor i Drammen bruker og opplever byen på en helt annen måte enn de som ikke bor der.

Drammen har *indre kvaliteter* som en først blir kjent med ved å bruke byen. Og da menes ikke bare byen som bysentrum, men også byen som nærmiljøer og bydeler.

Drammensernes sivile liv leves først og fremst i eller i nærheten av boligen. Selv om enkelte boområder er preget av Drammens ”veisyndrom” – med betydelig støy- og forurensningsplager, er de fleste boområder ikke plaget av dette i nevneverdig grad. Den kriminalitet og uttrykkighet som mange sier de har i forhold til sentrum, har de neppe i sitt eget nærmiljø. For drammensernes trivsel er boligen og nærmiljøene trolig like viktig som sentrum. Nå er det riktignok kun 17 prosent i Norsk Gallups spørreundersøkelse som nevner gode og trygge bomiljø som en av de tre viktigste fordelene ved Drammen, noe som er betydelig færre enn de som nevner byens friluftsmuligheter, nærhet til elva og et

trivelig bysentrum. Dette skyldes trolig at de tar nærmiljøkvalitetene for gitt. Hvis nærmiljøene derimot var stygge, preget av en type forurensing som skapte kontinuerlige plager for folk, ulykkesbelastede og utrygge, ville det neppe ha hjulpet om Drammen sentrum hadde vært Norges beste.

Informantene er i sine angivelser av byens positive særtrekk spesielt opptatt av de urbane kvaliteter, delvis i kombinasjon med at det er enkelt å nå friluftsområdene.

For de som ikke bor i Drammen *er* Drammen i hovedsak sentrum og det man opplever på vei inn til sentrum langs trafikkårer med betydelige miljøproblemer og til dels fysisk forfall. Det er kanskje fra denne erfaringsbakgrunnen de slutter at Drammen ikke er et bra sted å bo.

6.5.1 Nærhet til marka og elva

Både leder-informantene fra Drammen, fra nabokommunene og respondentene i Norsk Gallups spørreundersøkelse peker på nærheten til naturen om et betydelig og positivt særpreget ved Drammen (71 prosent av respondentene regne dette som en av de viktigste fordelene ved å bo i Drammen). Nå er naturdimensjonen et viktig særpreget ved de fleste norske byer og kommuner. Også lederne i nabokommunene nevner jo også nærheten til skog og mark, sjø eller andre naturkvaliteter som et særpreget ved sin kommune. Men det forringer ikke Drammens naturkvaliteter. Selv fra Drammen sentrum er det gåavstand opp til marka – enten det er på nord- eller sydsiden av elva, med muligheter for å bevege seg videre på et vel utbygd løype/turnett. Drammen har turveiene i Bragernesåsen, Åspavliongen og Spiraltoppen som betydelige ”nærkvaliteter”. Og de fleste innbyggerne i Drammen har lett tilgang til marka fra der de bor.

Det andre naturelementet som informantene nevner er Drammenselva. 61 prosent av respondentene i Norsk Gallups undersøkelse nevner også byens flotte beliggenhet ved elva som en av de tre viktigste fordelene ved å bo i Drammen. Fra å være en tyktflytende kloakk, er elva blitt en betydelig rekreasjonsressurs. Drammen er ved siden av Fredrikstad den eneste norske byen som har en flodlignende elv rennende midt igjennom byen. Gangveiene langs elva og elveparken, har også gjort elvebredden til et viktig rekreasjonsområde. Drammenserne trenger ikke lenger dra oppover åssidene for å få en god naturopplevelse.

Den rensede elva med det blå vannspeilet er også blitt attraktiv for lokalisering av restauranter og boliger. Drammen er i ferd med å få sine ”riverside-komplekser”, og flere planlegges. Det som i en lang periode var en ulempe i Drammen, en åpen stinkende kloakk midt gjennom byen som fikk folk til å vende elva ryggen, er snudd til en betydelig fordel.

6.5.2 Enkel og kompakt

Drammen kommune er ikke noen utpreget kompakt kommune. Bebyggelsen strekker seg langs med elva fra Glassverket til Vinnes. I tillegg bor over ti-tusen mennesker på Konnerud og i Skoger. Men Drammens sentrum kjennetegnes av at det er små avstander fra den ene funksjonen til den andre. Innen noen få minutters gangavstand finnes et godt utvalg i butikker, restauranter³⁴, sentralsykehus, jernbanestasjon, kirke, offentlige kontorer, teater, kino, museum – og idrettsfacilitetene på Marienlyst. Midtpunktet er

³⁴ Bare de siste to-tre årene har det blitt etablert 13 nye restauranter i byen. I følge Byen Vår Drammen har kun to restauranter måtte stenge i samme periode.

Bragernes Torg - et stort og ganske unikt byrom. Det er mulig å parkere på et sted og få utført de fleste tjenester på en kort gårunde. Det er ikke bare informantene på ledersiden som nevner et trivelig bysentrum som en viktig kvalitet ved Drammen. 38% av respondentene i Norsk Gallups undersøkelse mener at dette er en av de tre viktigste kvaliteter ved Drammen.

En årsak til de små geografiske avstandene mellom funksjonene er at Drammen sentrum krympet fra midt på 80-tallet etter etableringen av flere store forretningssentre i utkanten av byen og i nabokommunene. På den annen side har Drammen sentrum gode utvidelsesmuligheter – som kan gjøre sentrum mer kompakt og ”bypreget”. Det er plass til flere butikker, restauranter, boliger og kontorer på områder som tidligere enten har vært industrilokaler eller arealer for jernbanen, spesielt på Strømsønsiden. Og det er trolig et visst utfyllingspotensiale i elva. Den planlagte gangbrua fra Gamle Kirkeplass over til Grønland vil kunne innlemme et stort område med betydelige utviklingsmuligheter inn i et sentrumsområde.

Slik Drammen fremstår pr. i dag er det feil å bruke betegnelsen kompakt. Men Drammen har store muligheter til å utvikle et kompakt sentrum hvor det er svært små avstander fra den ene funksjonen til den andre, og fra den ene opplevelsen til den andre - inklusive nærheten til elva og marka. Når de viktigste gjennomfartsveiene blir lagt utenom bysentrum, bør dette klart gjøre sentrum også til et mer attraktivt sted å bo og ferdes.

6.5.3 Idrettsbyen

Flere av informantene peker på den betydning som idretten har i Drammen. Drammen har både topp og bredde. Toppen representeres gjennom Strømsgodset og Drammen håndballklubb. De to topplagene gir opplevelser, og bidrar til å skape stolthet og en positiv drammensidentitet. Nå er det ikke unikt at en by på Drammens størrelse har et lag i fotballens elitedivisjon – det har jo de fleste andre byer på denne størrelsen. Det mest unike synes å være at svært mange også slutter opp om laget også de gangene det har rykket ned.

For øvrig har Drammen en rekke store bydelsklubber. De representerer bredden og bidrar til det sosiale limet mellom mennesker. Det gjør for øvrig også alle andre typer foreninger. Byen har to alpinbakker – hvor Aronsløypa er i ferd med å bli et alpinanlegg av betydelige dimensjoner. Byen har også et godt utvalg i helsestudioer, og har som mange andre byer fått en 18-hulls golfbane.

Selv om Drammen har en rekke uløste behov på anleggssiden, har byen langt bedre fasiliteter for idrettsutøvelse enn for eksempel Oslo³⁵.

6.5.4 Drammen teater og kulturbyen Drammen

Det vil antakelig være få utenfor Drammensregionen som vil kunne finne på å kalle Drammen for en kulturby. Men omtrent alle informantene både i Drammen og nabokommunene nevner Drammen teater som en betydelig kvalitet ved byen. Teateret er ei kulturell storstue for kulturlivet både i Drammen og nabokommunene. Med sine 390 sitteplasser forsvaret kanskje ikke teateret betegnelsen storstue. Det er mer rammen som

³⁵ Kilde for denne påstanden er et seminar undertegnede deltok på som Oslo Idrettskrets arrangerte for politikere i Oslo kommune den 18/11-99 hvor anleggsituasjonen i Oslo ble dokumentert. Utfra denne dokumentasjonen er det liten tvil om at Oslo har et vesentlig dårlig tilbud på anleggssiden enn i Drammen.

er storslagen i teateret som er restaurert til minste detalj etter brannen høsten 1993 – og som for øvrig har blitt langt mer tidsmessig. Før brannen ble teateret lite brukt. I dag er kapasiteten nær sprengt. Antall besøkende i år 2000 vil bli på over 75000³⁶. Teateret brukes både til konserter og opptredener med kjente artister³⁷, Riksteaterets oppsetninger, avansert amatørvirksomhet³⁸, samt som storstue for korps, kor, dansegrupper og amatørteater. Teateret er derfor både en arena hvor folk kan være tilskuere til kunst på et høyt nivå, samtidig som det gir en positiv ramme for alle de amatører som opptrer selv. De fleste informantene både i og utenfor Drammen kommune oppgir at de er oppriktig stolte av teateret.

I tillegg til teateret har Drammen ei rockescene som ofte trekker mye folk og en av landets største og mest aktive bluesklubber. Dessuten spilles det jazz på flere av byens utesteder.

Selv om mange andre større norske byer har et mer imponerende kulturliv, er et kjennetegn ved Drammen at det er et betydelig oppsving i deler av kulturlivet³⁹. Den økte interessen for Elvefestivalen i august og den flerkulturelle festivalen i oktober, er også indikatorer på dette.

6.5.5 Oslo – gir ikke bare skygge, men også sol

Utgangspunktet for denne undersøkelsen er at Drammen ligger i en Oslo-skygge, og at det sammen med et dårlig image har negative konsekvenser for byen. Men nærheten til Oslo er selvsagt ikke bare en ulempe, det har også betydelige fordeler. Drammensere kan arbeide i Oslo – uten å ”pendle seg i hjel”. De kan bo i Drammen og studere i Oslo. Og de kan nyte Oslos rikholdige kultur, underholdnings- og restauranttilbud – samt landskamper i fotball. Det en ikke får i Drammen, får en i Oslo – ca. 40 minutter unna. Samtidig har Drammen mye av det Oslo har. Og i Drammen kan en nå svært mange av de urbane fasiliteter til fots eller på sykkel fra boliger som koster kun noe over halvparten i Drammen som i Oslo.

6.5.6 En by med historie

I konkurransen om det gode ”skattebetalerne” konkurrerer Drammen med forstadskommuner som Asker, Bærum, kommunene i Follo-regionen og på Romerike. Drammen har noe som disse forstadsområdene ikke har – en historie som har satt sit preg på stedet. I Drammen kan en finne tydelige spor etter historien, hvertfall fra det syttende århundret og fremover, selv om svært mye har gått tapt i bybranner og dessverre i mye uvetting byfornyelse og veiprosjekter etter krigen. Tordenskjoldsgate og Tollbugata har flere hus bygget på 16- og 1700-tallet. Noen er godt bevart, andre er ombygget på en måte som gjør det umulig å se hvilken epoke de stammer fra. De historiske sporene finnes også i form av lystgårder, samt det som er bevart på museet. Byen har en fortid som en av de største utskipningshavnene for trelast, og byen har en rik industrihistorie. Ikke minst er Drammens boligbebyggelse preget av ulike epoker i det siste hundreåret. En spasertur fra Strømsø Torg via Nybyen, Danvik og Austad til Fjell bringer en gjennom byggestiler fra

³⁶ I følge teaterets markedssjef Kai Gustavsen i Drammens Tidende 19/10-00.

³⁷ Mens denne rapporten har vært under utarbeidelse har hvertfall følgende artister vært der: Kari Bremnes, Bjørn Eidsvåg, Thomas Giertsen, Ole Paus, Sven Bertil Taube og Buffy Sainte-Marie.

³⁸ Her kan nevnes den årlige revyen til Nedre Eiker og Drammen Amatørteater, konserter med Drammen byorkester og Drammen konsertorkester.

³⁹ Det er selvsagt også deler av kulturlivet som slite, for eksempel flere av skolekorpene i byen.

hvert 10-år i dette århundret - fra 1900-tallshusene i Nybyen til blokkbebyggelsen på Fjell fra 1970.

6.5.7 Drammenserne bruker byen sin

Vi har for nabokommunene med basis i Norsk Gallups undersøkelse vist hvordan innbyggerne har brukt henholdsvis egen kommune, Drammen og Oslo til de mer dagligdagse gjøremål. Det er neppe overraskende at Drammenserne bruker Drammen.

Tabell 6.4 *Hvor drammensernes som oftest henter service- og opplevelser. I prosent*

	Drammen	Oslo-området	D-reg. for øvrig	Andre steder i Buskerud	N
Off./privat kontorer	90	1	8	1	474
Dagligvar-er	78	0	21	1	512
Andre varer	54	5	38	3	489
Restaurant og pub	78	9	12	0	447
Kino	91	7	1	0	407
Tur i by og tettsted	73	2	23	2	467
Treffe venner	64	6	28	2	482
Indeks ⁴⁰	75	4	19	1	

Drammenserne bruker Drammen til de hverdagslige gjøremålene. Oslo er ikke ”byen” for Drammenserne, kanskje med unntak av konserter med internasjonale artister og utstillinger. Få har sine viktigste venner i Oslo-området. Ellers viser tabellen at mange drammensere har sine viktige sosiale kontakter i nabokommunene, og at en del ”andre varer” kjøpes der. Det siste gjelder trolig biler og bygningsartikler (Lier), klær, sportsartikler og lignende på de store kjøpesentrene i Krokstadelva. Tabellen er en tydelig indikator på at Drammen ikke er en forstad til Oslo.

6.6 Optimisme og ønske om vekst

6.6.1 Ønske om befolkningsvekst

Et kjennetegn ved Drammens utvikling de siste 30 årene har vært en lav vekst, med om lag halv prosent pr. år., selv om veksten de siste par årene har kommet opp i en prosent pr. år. Kommunens vekst fra 1/1-1990 til 1/1-2000 var på 5,5 prosent mot 5,8 for hele landet (kilde SSB/Kjetil Sørli 2001). En entydig respons fra de 10 intervjuede informantene fra Drammen, er et ønske om vekst. De ser en betydelig vekst som svært realistisk og mener at Drammen tåler en slik vekst fram mot 200-års jubileet i år 2011. Ved utgangen av år 2000 har Drammen 55.000 innbyggere. Alle de ti intervjuede mener at Drammen innen år 2011 bør ha fra 15.000 til 25.000 flere innbyggere – dvs. et innbyggertall på mellom 70.000 til 80.000 mennesker.

Veksten er ønsket av flere grunner – og også her er informantene ganske samstemte:

⁴⁰ Jfr. fotnote 10

- Motvirke forgubbing: Drammen trenger flere innbyggere i arbeidsfør alder for å motvirke en forgubbing i kommunen. Kommunen trenger også flere av de ”gode skattebetalere” som ikke belaster sosialbudsjettet i unødig grad.
- Flere mennesker vil skape en mer levende by og et bredere tilbud på butikker, kultur, idrett, restauranter, uteliv, kollektivtrafikk m.m.
- Dagens næringsliv trenger flere med kompetanse – på flere nivåer. Flere bedrifter trenger folk med høykompetanse. Det er også mangel på annen faglært arbeidskraft, særlig håndverkere.
- Flere innbyggere vil trekke til seg ny næringsvirksomhet. Og får en ”spennende mennesker hit som kan tenke spennende tanker” (sitat fra næringslivsleder) vil det også kunne gi seg utslag i spennende arbeidsplasser.
- Flere mennesker med høy utdanning og god økonomi vil bidra til å bedre Drammens image utad. Steder profileres også gjennom de menneskene som bor der.
- Mennesker med høy utdanning forventes å være mer aktive i å bruke en bys fasiliteter, de forventes å skape mer liv gjennom en større bruk av kaféer og restauranter enn menneske med mindre utdanning, og de forventes å være mer aktive i lokalt kulturliv og politikk.

Informantene i Drammen ønsker seg altså flere mennesker, og særlig godt utdannede mennesker som forventes å berike byen på flere områder. Og det er slett ikke usannsynlig at flere mennesker med høy utdanning kan gi noen av de effekter som forventes eller ønskes.

På den annen side kan en slik oppfatning av at kommunen har et lavt utdanningsnivå, og lavere enn det en faktisk har (jfr. kap. 6.4), sende signaler om at de som faktisk bor i Drammen ikke er verdifulle nok. Oppfatningen om Drammens lave utdanningsnivå er en myte som snart bør avlives. Dette er ikke noe særpreg ved Drammen statistisk sett, selv om det synes å være en del av drammensidentiteten – i betydning drammensledernes oppfatning om byen og innbyggerne. Forfatteren av denne rapporten har også helt til skrivende stund trodd at Drammen hadde et utdanningsnivå godt under landsgjennomsnitt.

Hvis målet faktisk er å trekke enda flere med høyere utdanning til Drammen, kan et faktisk virke mot sin hensikt å vifte med denne myten. Det kan kanskje bevirke til å skremme enkelte i denne kategorien fra å flytte til Drammen fordi de kan tro at de ikke finner noen som er lik seg selv. Det bor faktisk ca. 9000 voksne med høyskole eller universitetsutdanning i Drammen slik at potensielle innflyttere i denne kategorien ikke trenger å føle seg ensomme som høyt utdannede i kommunen.

6.6.2 Gode forutsetninger for å få vekst

Informantene er enstemmige i at Drammen har gode forutsetninger for å få vekst, og en større andel innbyggere med høyere utdanning. De angir tre viktige forutsetninger.

1. Oslo-området ”renner over”.

Mens boligprisene i Drammen lenge ikke steg i samme takt som ellers i Oslo-området og nedover i Vestfold, har de steget sterkt de siste par årene. Det sies at det i stor grad er folk fra Oslo-området som *nå* kjøper boliger i Drammen og at dette i stor grad er ”ressurssterke mennesker” – som tilhører den godt utdannede middelklasse som informantene ønsker seg til Drammen.

2. Veipakke-Drammen åpner for nye utviklingsmuligheter

Drammen er i ferd med å få løst sine interne veiproblemer gjennom Veipakke-Drammen, noe som åpner for boligbygging flere steder i byen. Ikke minst finnes det mange områder nær sentrum og langs elva som kan omgjøres fra industri/ lager/ transport-arealer til boligbygging. Rensingen av elva sammen med Veipakke-Drammen gir nye og svært attraktive tomteområder. Drammen er i ferd med å frigjøre områder som kan bygges ut – både i bysentrum (inkl. Grønland og Godsterminalområdet i Nybyen), nærme byen på Gulsbogen og Glassverket, og noe fjernere på Knive og Konnerud

3. Store utbyggere forventes å ha større sans for arkitektoniske kvaliteter

Store utbyggere ønsker å satse på store boligprosjekter i Drammen fordi presset fra Oslo skaper utsikter til god fortjeneste. Disse utbyggerne oppgis å ha sans for arkitektoniske kvaliteter og kvalitet på bygningsmaterialer. Dette dreier seg om prosjekter som hver for seg drar seg opp mot milliardklassen, dvs. opp mot 1000 boenheter. Et prosjekt på idéstadiet som har mer karakter av en nærings- og utdanningspark, er Campus Sundland som også er et prosjekt i milliardklassen.

Planlagte utbyggingsprosjekter kan derfor ikke bare trekke de ønskede mennesker til byen, men også bidra til å gjøre noe med estetiske kvaliteter. Veksten kan gjøre noe med mange av de forhold som befolkningen i dag opplever som negativt. Samtidig som de kan styrke mye av det som er positivt, blant annet opplevelses- og servicetilbudet i byen.

Det som skapte Drammens store miljømessige problemer – en industriell utbygging nær sentrum med elva som avfallsplass, en trang dal hvor veier og transportåre ble trengt inn i sentrum, er i ferd med å snus til en fordel. Den rensede elva er attraktiv for riversidekomplekser nær sentrum, det finnes andre sentrumsnære utbyggingsområder, og utbyggingen av Marienlyst og en ny kino står for døra. Drammens kompakthet er i ferd med å bli byens største fortrinn.

6.6.3 Veksten koster

Den vekst som informantene ønsker seg vil koste i form av direkte infrastruktur som vei, vann og kloakk, skoler og barnehager. Og den vil koste gjennom de fasiliteter som Drammen planlegger å bygge for å øke innbyggernes trivsel og gjøre byen attraktiv – hvor Marienlystutbyggingen er det mest aktuelle eksemplet.

Drammen har ikke, i motsetning til Røyken, noen politikk vedrørende anleggsbidrag – for eksempel 80-100.000 kroner pr. boenhet for å dempe kommunens vekstsmarter. Høyre og FrP i Drammen har begynt å tenke i slike baner, men har ikke noen klar politikk på det. Spørsmålet er dessuten om Drammen kommune er i samme gode forhandlingsposisjon i forhold til utbyggerne som i Røyken.

I forslag til økonomiplan for de neste fire årene foreslår rådmannen investeringer på nær to milliarder kroner. Det er et program med store byfornyelsesprosjekter, samt investeringer i infrastruktur som skal sette Drammen i stand til å ta i mot den ønskede veksten. Lånekostnadene vil bli store, og spørsmålet er hvordan dette skal finansieres. Gjennom økte avgifter på vann, kloakk, barnehager og SFO? Gjennom veipricing eller intern bomring i Drammen? Gjennom å innføre eiendomsskatt? Gjennom å selge enda flere aksjer i e-verket?

Selv om det synes å være enighet mellom de store politiske partiene om målet om vekst, er det ikke sikkert at de blir enige om midlene. Det er der politikken ligger.

Veksten vil også kunne ha miljømessige kostnader. En frigjøring av lager- og transportareal nær sentrum i Drammen, må trolig erstattes ved at disse funksjonene flyttes til Drammen Havn og dermed trolig til Lierstranda. Selv om det miljømessig synes lite rasjonelt å ha en godsterminal midt i en by, vil en flytting til havneområdet utenfor Lierstranda bety en belastning for lokalbefolkning på Lierstranda som miljømessig er hardt belastet allerede. På den annen side vil en vekst i form av en storstilt boligbygging i sentrum eller sentrumsnære områder ha betydelige miljøgevinster, framfor en bebyggelse i mer perifere områder. Det vil begrense transportarbeidet med privatbil. Selv om mange av innflytterne vil komme til å pendle til Lysaker/Fornebo eller Oslo, vil en utbygging av sentrale strøk i Drammen med gangavstand til Drammen eller Gulskogen stasjon være miljømessig fornuftig. I den grad veksten forutsetter utbygging i områder som i dag er skog og mark, vil den kunne komme i konflikt med viktige natur- og friluftsmål.

7 Betragtninger rundt et dårlig image

De foregående kapitlene har vært beskrivende og refererende. Dette kapitlet er mer drøftende rundt problemstillinger om hvorfor Drammen har et dårlig omdømme utad. Vi tillater oss også å være spekulerende for å introdusere nye problemstillinger og andre dimensjoner som bør inngå i denne debatten.

7.1 Om stedshierarkier

De urbane verdier er tydeligvis på frammarsj i dag, både i utlandet og her hjemme. Mye har endret seg siden drømmen for de ”progressive” var ”katt og kaniner og et småbruk på” I dag framstilles det urbane som det mest verdifulle; det er der det skjer ting, det er der hvor folk er lengst fremme teknologisk, kulturelt og sosialt, og det er der hvor livet synes spennende å leve med rom for mange ulike livsstiler. Storbybefolkningen kan bruke fritida på kaféene, nattklubbene eller utesteder med levende jazz, blues eller rock. Kveldsarrangementer, konserter, happenings og idrettsbegivenheter av ymse slag gir store valgmuligheter. En har pub’er og utenlandske restauranter på nær sagt hvert eneste gatehjørne i de mer sentrale strøk av byen. I storbyen finnes både teaterinstitusjoner, frie teaterensembler, revy-scener og opera. Mens Oslo for 30 år siden representerte et bysamfunn som på mange måter hadde et negativt omdømme, er situasjonen i dag motsatt. Oslo befinner seg øverst på det nasjonale stedshierarkiet, deretter følger trolig de større byene, særlig de med store og tunge utdanningsinstitusjoner og et næringsliv som tilhører elitedivisjonen. Storbyene representerer verdier som mangfold og muligheter.

Det er neppe tvil om at mange nordmenn, særlig i sentrale strøk, har en forestilling om at det finnes et hierarki av steder – hvor det mest urbane og moderne ligger øverst. Nederst ligger de stedene hvor tiden går litt saktere enn i storbyen, hvor folk har tilknytning til tradisjonelle næringsgreiner – enten det er jordbruk, fiske eller industri, og hvor utdannings- og inntekstnivået ikke er så høyt. Nært forbundet med denne oppfatningen av steder er oppfatningen om at de mest verdifulle menneskene bor sentralt – og at de minst verdifulle bor perifert. Folk tar farge av stedet de bor, men stedene tar også farge av de menneskene som befolker det. At Asker og Bærum sannsynligvis ligger mye nærmere toppen i den norske ”stedsligaen” enn kommunene på Romerike (som ligger i samme avstand til Oslo), har sammenheng med at de menneskene som oppfattes som mest vellykket og verdifulle bor i Asker og Bærum. De minst verdifulle bor enten perifert, eller på steder som av andre grunner særmerker seg negativt og hvor folk framstår som litt treige og umoderne. En viktig indikator på stedenes verdi er hvor mye det koster å bosette seg der. Jo høyere huspriser, desto høyere verdi har stedet og dets innbyggere. De store byene har dessuten sitt eget interne ”seriesystem” hvor det er klart hvilke områder som befinner seg på toppen, og hvilken som befinner seg i bunnen. De som bor på de stedene som befinner seg i bunnen, vil ofte være forsiktig med å kommunisere hvor de bor. De er redd for at deres eget personlige omdømme tar farge av stedets omdømme.

7.2 Drammen i en ufortjent lav divisjon

Drammens problem er ikke at byen ligger på bunnen av dette nasjonale stedshierarkiet, men at mange mener at Drammen ufortjent ligger i en for lav "divisjon". Byens størrelse burde tilsi at den ville være i eliteserien eller til nød i 1 divisjon, ikke i 3 eller 4 divisjon. Burde ikke Drammen befinne seg i samme divisjon som Kristiansand, Tromsø og Tønsberg? Kanskje den viktigste indikatoren på at Drammen befinner seg nede i divisjonssystemet er husprisene. Mens prisene i Oslo, Bærum og Asker steg sterkt i 1996-1998, sto de lenge stille i Drammen. Det som virkelig viste Drammens divisjonsplassering var at prisene også hadde steget sterkt i byene nedover i Vestfold (særlig Tønsberg og Sandefjord) og mange andre steder i Norge⁴¹. Boligprisene i Drammen lå lenge på samme nivå som steder som Drammen slett ikke ønsket å sammenligne seg med. Det lave prisnivået i Drammen hadde ingen sammenheng med at tilbudet på boliger var spesielt stort. Det hadde knapt vært bygget en eneste bolig siden Konnerudutbyggingen på 80-tallet. Det hadde heller ikke sammenheng med at det var vanskelig å få arbeid, verken for en eller to voksne i familien, i og med at pendlingsavstanden fra Drammen er under en time til både Oslo, Kongsberg og Tønsberg, i tillegg til Drammensregionens egne muligheter.

Men det er selvsagt ikke bare boligprisene som signaliserer en bys verdi. Det gjøres like mye av de inntrykk og utsagn som fremmede måtte komme med om byen og borgerne, - det er hvordan de andre plasserer byen som teller. Noe som skiller drammensere fra de aller fleste andre byboere, er at mange deltar på bortebane og møter et stort og bedømmende publikum. Mens folk i Kristiansand og Tromsø stort sett arbeider der hvor de bor og utveksler de interne stedsoppfatninger på hjemmearenaen, er det flere tusen drammensere som arbeider "innafor" - og da stort sett i Oslo. De uformelle samtaler på bortearenaene dreier seg sikkert av og til om steder. Da møter drammenseren oppfatninger om hvordan folk ser på hans sted. Drammenseren trenger ikke gjette seg til hvordan andre ser på byen. Det får han som regel formidlet. Og de som ikke deltar på bortebane, får sikkert referater fra de som deltar på disse bortearenaene om hvordan byen oppfattes utad. *Drammenserne speiler seg trolig i langt større grad enn de fleste andre byboere i andres vurderinger av sitt sted.* Sett fra Osloområdet - hos de relevante andre - plasseres byen godt ned i divisjonssystemet. På samme måte som et individs identitet formes av hvordan andre oppfatter en, vil et steds identitet i en viss forstand bli formet av hvordan andre oppfatter stedet.

En vesentlig del av drammensernes stedsidentitet, slik informantene uttrykker det, er at de bor på et sted som plasseres i en langt lavere divisjon enn de synes stedet fortjener.

Drammens rykte - det er dårlig det. Folk får et skjevt smil om munnen når du sier du er fra Drammen. Det går mye på at det er stygt og møkkete her (politiker med mange venner i Oslo)

Drammens image er kjempedårlig. Det er så ille. Jeg har mine venner i Oslo. De bare gliste da jeg tok denne jobben. Men det er jo helt ufortjent. De har ikke opplevd Drammen fra annet enn motorveibrua, gjennom Engene eller fra media (Næringslivsleder)

Folk i Oslo har ingen peiling på de kvaliteter Drammen har. De har knapt nok vært i Drammen, men allikevel har de et veldig negativt bilde. Tanken

⁴¹ Det er flere av informantene fra Drammen som vektlegger akkurat dette punktet. Boligprisene utgjør en kraftig indikator på stedets verdi.

på å gjøre noe i Drammen på fritida eller evt. bosette seg der er langt fra deres virkelighet. Deres syn på Drammen er forferdelig negativt"."Den mest negative faktoren for Drammen i dag er hvordan byen oppfattes utenfra (politikere som arbeider i Oslo)

Men det er trolig ikke bare de som bor i Oslo-området som plasserer Drammen nede i hierarkiet. Det gjelder nok også mange andre rundt i Norge. De har også møtt Drammen.

7.2.1 Drammen sett fra et lite utvalg kommunale ledere i en Finmarkskommune

Det ligger ikke i dette oppdraget å gjøre noen undersøkelse av hvordan Drammen virkelig oppfattes utenfor Drammensregionen. Det vi hittil har presentert er hva slags inntrykk informanter fra Drammen har om Drammens omdømme, særlig sett fra Osloområdet. For å teste ut hva slags omdømme Drammen har lenger vekk fra det sentrale Østlandsområde spurte jeg seks ledere i en Finmarkskommune – som egentlig ble intervjuet om noe helt annet – hva slags bilde de hadde av fire omtrent like store byer i Sør-Norge. De ble forelagt følgende problemstilling. "Jeg arbeider for tiden med et prosjekt om stedsidentitet og stedsimage. Kan dere si meg hva dere forbinder med de følgende byene Arendal, Fredrikstad, Drammen og Skien."⁴². Assosiasjonene fra den enkelte er innrammet av //.

Arendal.

/Rasisme og båtliv/ båtliv/ ingenting/reker/ ei hyggelig dame som var på besøk her/ pent sted/

Fredrikstad

/Plankebyen/ Gamlebyen – koselig/ et positivt bilde bestående av Gamlebyen, kultur og Hvaler/ ingenting/ Gamlebyen, Plankebyen/ en by hvor folk pendler/

Drammen

/Gjengproblemer/ drabantby med masse høye blokker/ Bandidos og bankran, en by jeg kjører igjennom og hvor det ikke er verdt å stoppe/ stor industriby/ forurensning og eksos, og stygg farge på gatelysene/ masse gnisninger, vold og uro knyttet til innvandrere/

Skien

/Ibsen, Telemarkskanalen og lukta fra treforedlingsindustrien/ kulturby/ industriby – litt negativt ladet/ porselen/ industri i hele området/ en by med mye forurensning/

Som det går fram av denne oversikten er bildet av Fredrikstad og Arendal stort sett positivt ladet – eller mer nøytralt formulert. Unntaket er koblingen Arendal og rasisme. Bildet av Skien er mer negativt ladet, men med noen positive unntak. Drammen forbindes kun med noe negativt.

Denne oversikten må tas for det den er – hva 6 informanter mener om Drammen – hvor utsiktspunktet er langt unna og hvor aktørene i liten grad har inngående relasjoner til byen. Det viktigste ved denne presentasjonen er mer metoden, hvor en stiller et helt åpent spørsmål til et utvalg respondenter/informanter om hva slags assosiasjoner de får når en sier et eller flere bynavn. Det en da registrerer er trolig stedets "image". Hvis en stiller

⁴² Informantene visste ikke at undertegnede arbeidet med Drammen spesielt, eller at jeg faktisk bor der.

spørsmål med ferdige svarkategorier er faren stor for at en pådytter respondentene en oppfatning.

7.3 Nærheten til Oslo gir et spesielt lys

Noe av det som oppleves som problematisk er at Drammen for ofte presenteres som en nasjonal referanseby for det som er stygt, leit eller trist. Et språklig uttrykk for dette er ”Norges største veikryss” som leder tanken hen til trafikk-kø, forurensning, trafikkmaskiner og at det ikke er visuelt pent. Dette uttrykket er selvsagt ikke tatt ut av lufta. Drammen er et trafikalt knutepunkt hvor E-18 møter E-134, Sørlandsbane/ Bergensbane møter Vestfoldbanen, og hvor elva møter fjorden i en havn. Veier, jernbane og havna tar mye plass og er svært synlige. Dette preger byen. Ofte går trafikken sakte i kø. De gjennomreisende trafikkanter får et visuelt inntrykk av slitte industrilokaler, skur, lagerlokaler i blikk fra 70-tallet og åpne sår i den urbane bebyggelse i form av biloppstillingsplasser eller utendørslagre. Drammen viser baksiden til alle de som reiser igjennom byen. Drammen bedømmes for sine menneskeskapte *ytre egenskaper* – og de er ikke udelt attraktive. Disse egenskapene overskygger de naturgitte kvaliteter med fjorden, elva og de omkransende åsene. Byens indre kvaliteter – de som man trenger tid for å bli kjent med – de oppleves ikke av de hastig gjennomreisende eller mennesker på 1 ½ dags hotellseminar.

Et steds *ytre egenskaper* vil være synlige for så vel de ”innfødte” som turistene eller de nyinnflyttede. Et *steds indre egenskaper* er derimot av en slik karakter at en må være fra stedet eller ha bodd der ganske lenge for at de skal bli synlige. De er med andre ord usynlige og erfaringsbaserte (Vestby 2001).

Flere av innfartsveiene til Oslo er neppe særlig vakrere. Men Oslo er ikke noe typisk gjennomfartsmaal. Det er endestasjon eller et maal for de fleste – noe som i sin tur gir andre inntrykk. Det er hva de gjør og opplever, eller hvem de besøker som er med på å prege inntrykket av Oslo. De som kun reiser gjennom Drammen eller på utsiden av byen, får ikke justert det ensidige bildet. Oslo er for øvrig et langt større kommunikasjonsknutepunkt enn Drammen, og i tillegg i belemret med langt større køproblemene enn Drammen i rush-tiden. Men Oslo blir ikke et veikryss fordi folk flest har så mange andre inntrykk av hovedstaden at veikryss-preget ikke dominerer.

Utgangspunkt for hele EU-programmet om ”Quality by Identity” er bakgårdspreget, det å ligge i skyggen av en større by. Problemet er egentlig ikke at Drammen ligger i noen bakgårdsskygge, men mer at Drammen gjennom å vise bakgården til de gjennomreisende, plasserer seg i en slik skygge. Asker ligger i samme himmelretning fra Oslo som Drammen, men få vil si at Asker ligger i noen form for bakgårdsskygge. Det er derfor trolig Drammens *ytre egenskaper* i seg selv som gir dette bakgårdspreget.

At så mange opplever disse minussidene ved byen gjør den også velegnet som en nasjonal referanseby for det som er stygt, i både den offentlige debatt og i de mer folkelige diskurser om steder og disses kvaliteter. Det er ikke byens minuskvaliteter alene som gjør den så velegnet. Nærheten til Oslo har gjort at de aller fleste en eller gang har opplevd Drammen – hvertfall fra bil- eller togvinduet. Drammen egner seg som en nasjonal referanse for det som er stygt fordi folk flest har opplevd at den er stygg. I de faglige så vel som de folkelige diskurser er en avhengig av at de samme ”bjeller” klinger hos alle. Det samme gjelder for humorister, filmskapere eller reklamefolk som trenger et sted med negativt omdømme for å tydeliggjøre et poeng. Sjansen for å frambringe de samme assosiasjoner er mye større hvis en bruker Drammen som referanse enn Sandnes

eller Sarpsborg. De egner seg ikke som referansebyer fordi de fleste ikke har vært der, eller fordi veiene går utenfor.

7.3.1 Si meg hvor du bor og jeg skal si deg hvem du er....

I folks oppfatning av steder og deres kvaliteter er det en tendens til å gjøre koblinger mellom stedets fysiske kvaliteter og innbyggernes kvaliteter. Et meget illustrerende eksempel på en slik kobling ble gjort av Vetle Lid Larsen i hans artikkel om *Brumunddal – stedet Gud glemte* (*Aftenposten* 20/4-1991). I artikkelen fremstiller han det rasistiske og voldelige ungdomsmiljøet i Brumunddal og stedets tafatte politi, kommunale ledere og politikere. Ungdommene ble fremstilt som vulgære, de voksne som dumme og tafatte. Karaktertrekkene ble stilt sammen med industristedets triste og nedslitte fysiske kvaliteter og sammenfattet i uttrykket ”Norges Twin Peaks”. Dermed gjorde artikkelen et mye sterkere følelsesmessig inntrykk enn den ville ha gjort uten et fokus på stedets fysiske kvaliteter. Det ble så forståelig at ”dumme innbyggere” kommer fra et ”stygt sted”....

Drammenserne oppleve for tiden også å bli karikert i Hotell Cæsar. Den prostituerte Ninni og hennes sleske og noe dumme bror, bilselgeren Svein, kommer fra Drammen. Dette gjør trolig figurene mer troverdige enn om de hadde kommet fra Drøbak eller Lillehammer. Det passer bedre at vulgære mennesker kommer fra et mindre pent sted. Siden de fleste ”såpe-seere” også kjenner Drammen rent overflattisk, gir dette figurene en slags ekthet. De tar en forståelig farge av stedet. Persontrekkene matcher stedstrekkene.⁴³

Og enkelte drammensere bidrar selv til å fyre opp under dette bildet. Et helt ferskt eksempel er et nyhetsinnslag på TV-2 fra et julebord i desember 2000 hvor et lokalt elektrikerfirma slapp inn et TV-team. Innslaget viste et rølpete firmajulebord med fyll og stripping. Mediarådgiver Carl-Erik Grimstad kommenterer dette TV-innslaget på denne måten i en kommentarartikkel med overskriften ”harry-byen slår til igjen”:

.....Hvor deilig er det ikke å være fra Mysen, Frosta, Namsos, Sarpsborg eller Beiarn i en sådan stund. Så godt det er å kunne lene seg tilbake i sofaen og betrakte hendelsene i harry-byen med overbærende latter. Så bra å vite at *Drammen* er landets førstevalg når de riksdekkende medier er på jakt etter nordmenn som driter seg ut. Hvilken tilfredshet hviler ikke i erkjennelsen av at Norge har én stor kloakk der landets samlende latterliggjørende offentlighet kan kanaliseres – slik at *mitt hjemsted* går fri. Takk for at vi har Drammen! Så går vi andre fri. (*Drammens Tidende* 2/1-2001)⁴⁴.

Nærheten til Oslo betyr altså ikke bare at Drammen blir overskygget av Oslo, men også at Drammen på grunn av en del minuskvaliteter egner seg spesielt godt som *en nasjonal sammenligning*, både direkte og i mer indirekte former. Dessuten er det kort vei for de nasjonale TV-team i Oslo.

⁴³ Andre karikerende drammensere er Herodes Falsk med Drammen Harry-TV, og den ikke helt smarte fargehandler Ingvaldsen fra Drammen som stadig ringer inn helt intetsigende kommentarer til Ni-timen på sitt brekende drammensmål. I filmen *Detector* presenteres et ikke helt lykkelig menneske fra Drammen. Å være fra Drammen er en diagnose i seg selv, uttrykkes det. I reklamesnutter oppleves det tidvis at når en trenger en negativ lokalitet som et bakteppe for å sette noe på spissen, da egner Drammen seg.

⁴⁴ Cand. polit Carl Erik Grimstad flyttet til Drammen fra Oslo for noen få år siden. Han har den siste tiden vært gjesteskribent i *Drammens Tidende*. Grimstad flyttet til Sylling øverst i Lierdalen høsten 2000, noe som kan forklare hans lettelse over ikke å bo i Drammen.

Drammen har en ulempe til i forhold til de fleste andre steder når det gjelder å bli koblet til minuskvaliteter. Navnet har gitt næring til uttrykket ”Det er bedre med en dram i timen enn en time i Drammen”. I den folkelig diskurs er dette en litt humoristisk understreking av at dette ikke er et sted det er verdt å oppholde seg i.

7.4 Manglende bypatriotisme eller skap-patriotisme?

Det hevdes av og til i den lokale avisdebatt at drammensere ikke er patrioter. Flere av informantene har også vært inne på at mange ikke synes å være stolte av byen sin.

Det største problemet med Drammen er *mangel på stolthet*. Han som snakker penest om Drammen er fra Stryn og heter Flo. Sjølbildet til Drammenserne er så lavt. De framstår med en ulen identitet, og framstår utad nesten som sære og tilbakestående. Vi får ikke fram at her skjer det mye spennende, hvor mange prosesser brytes mot hverandre, og hvor mye energi utløses. Av markerte drammensere er det Terje Aass og Jonas Fjeld som tør fronte byen positivt utad. Profilerte folk i media, næringsliv, politikk og idrett har ikke solgt byen sin (Kommunal leder)

Andre informanter har inntrykk av at mange er stolte av byen sin, men de er det i det stille. En informant fra næringslivet som lenge har vært svært opptatt av drammensidentiteten sier det slik:

Drammenserne preges av en *stille patriotisme*.... Drammenserne har hørt så mye negativt fra andre at de ikke tar byen aktivt i forsvar. Byen har få fellesskapssymboler. Og så er det altfor mange som snakker negativt om byen, og dette gjelder også avisene selv om Drammensavisa nå forsøker med mer positive vinklinger⁴⁵. Den lokale pressen er ikke konstruktiv. Avisenes såkalte kritiske journalistikk har vekt på det negative, og det er ikke nødvendigvis det samme som det kritiske⁴⁶. De drar ned i stedet for å bygge opp. Folk får ikke påfyll for å være optimistiske. (næringslivsleder)

La oss nå anta at en stor del av drammenserne er ”skap-drammensere” – i betydningen at de ikke står fram og sloss for byens omdømme, de står ikke opp og protesterer når andre snakker stygt om byen. En bergenser eller moldenser ville ha protestert og neppe ha funnet seg i alt det drammensere finner seg i.

Hva kan i så fall grunnen være til dette?

Sannsynligvis har det å gjøre med at drammenserne, som påpekt i kapittel 7.2, får rikelig anledning til å speile seg i andres oppfatning av eget sted. Når relevante andre gjentatte ganger forteller deg at ”hjemmet” ditt er stygt eller har liten verdi, da blir du såret. Indirekte kleber dette også ved de som bor der. Stedsstoltheten reduseres. Hvis drammenseren stiger ut av ”drammensskapet” og ønsker å argumentere mot utenforståendes negative stedsoppfatning, vil han ha en tyngre jobb enn bergenseren eller moldenseren. Drammenseren har ikke så mange tydelige positive særtrekk å vise til som

⁴⁵ Drammensavisa begjærte seg selv konkurs noen få uker etter dette intervjuet.

⁴⁶ Nesten alle informantene fra Drammen understreker det samme, både fra næringslivet, ledere, den politiske høyresiden og venstresiden. De opplever spesielt Drammens Tidende som unødig negativ og lite konstruktiv i sine vinklinger, og som en bidragsyter til at folk får et negativt bilde av sin egen by. Dette er egentlig et interessant poeng som sikkert kunne vært diskutert. Det sprenger rammen for dette arbeidet.

kan skape forståelse hos budskapets mottaker. At drammenseren selv trives og synes at Drammen er en all right by, er neppe spesielt kraftfulle argumenter. Det er trolig enklere å stå fram og være patriot når en kan vise til positive sider – som gjenkjennes hos den andre.

Når veikryssbildet, forurensningen eller det visuelle ved byens innfartsårer trekkes fram, er det lett å bli svar skyldig. Dette er jo noe de fleste drammensere erkjenner er et alvorlig problem (jfr. Norsk Gallups spørreundersøkelse). Spørreundersøkelsen viser at drammenserne i stor grad trives - at de er bypatrioter. Men i følge flere av informantene orker de allikevel ikke ta argumentasjonsbyrden med å argumentere mot de entydige oppfatninger andre har av byen.

7.4.1 Et sideblikk på forholdet mellom Norge og Sverige.....

Drammen har på en måte samme forhold til Oslo, Bærum og Asker som Norge helt fram til 1990-tallet hadde til Sverige. Sverige var eksemplet på rikdom, på det moderne og fremadstrebbende – med Volvo og Saab og med verdenskjendiser innen vitenskap (eks. Alva og Gunnar Myrdal) og politikk (eks. Olof Palme). Sverige hadde dessuten en urban kultur – nesten som den franske. Norge var på sin side sidrompa og noe bondsk. Slik så det ut fra Sverige, og slik oppfattet vi at Sverige så på oss. I løpet av 90-tallet skjedde det trolig en kraftig endring i dette forholdet. Sverige gikk inn i en økonomisk krise samtidig med at Norge inntekter og velstand økte dramatisk. I tillegg lyktes Norge med OL på Lillehammer, både sportslig og arrangementsmessig, og Gro Harlem Brundtland og Terje Rød Larsen tok over Palmes rolle på den internasjonale arena. Sverige gikk fra å være en rik storebror til en vi syntes litt synd på. Prisene var lave og mange av de tettstedene en kjørte igjennom (særlig fra Svinesund til Gøteborg) lignet på tilsvarende tettsteder i Polen. Sverige framsto som slitt, grått og trist. Norge kastet i løpet av 90-tallet av seg underlegenhetsfølelsen til Sverige. Når vi ikke lenger lar oss betrakte som underlegne, kan neppe heller dette over/underordningsforholdet opprettholdes.

Drammenserne har nok fortsatt mye av den samme underlegenhetsfølelsen i forhold til Oslo, Asker og Bærum, som nordmenn hadde til Sverige. De som kanskje representerer denne underlegenhetsfølelsen sterkest er de drammensere som kjøper dyre tyske edelmerker i Drammen og insisterer å få bærumsskilter på. Noen gjør det sikkert for personlig å låne den status det gir å bo i Bærum, de ikler seg en falsk identitet. Noen gjør det fordi bærumsskilter vistnok øker verdien på bilen når den skal selges med 10.000. Det sies at denne formen for ”stedsprostitusjon” ikke er helt uvanlig i Drammen.

7.5 Drammenseren - en sosialt utilnærmelig særing?

Flere av informantene har pekt på at drammenseren er litt treg og vanskelig å komme inn på og bli kjent med. Det er ingen grunn til å trekke slike utsagn i tvil. Mange har sikkert opplevd dette som nyinnflyttet til Drammen. Men så er spørsmålet: Er dette er spesielt trekk ved drammenserne?

Svaret på dette spørsmålet er at vi trolig her er mer på sporet av det moderne og urbane mennesket enn en asosial drammensvariant. Et kjennetegn ved de moderne, urbane vestlige samfunn er at folk organiserer sine nettverk utfra likhet, ikke primært utfra fysisk nærhet (Fischer 1982). Nabolaget er langt mindre viktig som arena for sosial kontakt enn tidligere.

En kan derfor uten særlig tvil slå fast at byboere, i følge sine egne utsagn, ikke er sosialt isolerte og at de har forholdsvis hyppig omgang med både familie og venner. Det er også vanlig å ha en viss kontakt med naboer. Det er imidlertid få som gir uttrykk for at naboer utgjør de viktigste eller frekventerte relasjoner. (Schiefløe 1985:21).

Nabolag i byene er tuftet på sosioøkonomisk likhet – slik er også tilfelle med Drammen. Men selv om en flytter inn i et nabolag hvor naboer er lik en selv, er ikke dette grunnlag for å etablere sosiale bånd utover en ganske overflatisk kontakt. Det er ikke nok at du er lik naboer, de skal også like deg før du innlemmes i et nettverk. Byboere bruker generelt lang tid for å kvalitetsvurdere mulige venner før vi åpner døra for dem og inkluderer dem som omgangsvener. Den urbane byboer forvalter sin utilgjengelighet på en grundig måte (Haugen 1978), og er selektiv og nyttesøkende i sitt valg av venner.

Siden det knapt nok er bygget ut et eneste nytt boligfelt i Drammen de siste 12-15 årene, betyr det at nyinnflyttede har kommet inn i etablerte nabolag hvor folk allerede har sine etablerte og til dels lukkede nettverk. De har ikke "plass" til å pleie flere venner, og er derfor lunkne til nye bekjenskaper. Folk som i dag flytter til nye boligområder i Røyken vil helt sikkert oppleve dette annerledes, siden alle vil være i samme situasjon som nyinnflyttede. De fleste har flyttet til Røyken fra andre kommuner, noe som trolig har medført at de kan ha brent broer til deler av sitt tidligere nettverk. De har derfor "plass" for å etablere nye bekjenskaper og vennskap. De står overfor en rekke fellesoppgaver som må løses. Det er gjennom det uformelle etter generalforsamling i sameiet eller dugnaden med "dugnadspils" at nye bekjenskaper knyttes. Hvis innflytterne i tillegg har barn i samme klasse på den nye skolen, og deltar som bakkemannskap for det samme knøttelaget i fotball eller håndball, vil de møtes så mye at de gradvis kvalitetsvurderer hverandre slik at de kan innlemme hverandre inn i sine indre sirkler. De vil trolig oppleve at det er lett å bli kjent med folk.

I det etablerte Drammen oppleves helt sikkert de samme prosesser som tunge – på samme måte som en ville opplevd noe lignende i etablerte strøk i Bergen, Hamar, Odense eller Ørebro.

Veien fra de mer overflatiske hilserelasjoner til nærmere sosial omgang i Drammen vil derfor forutsette møter med andre mennesker på flere arenaer og over lang tid. Vennskap må utvikles gjennom multiplekse sosiale relasjoner. Det finnes sjelden noen lett vei inn i de etablerte, frigjorte og urbane nettverk. På den annen side – hvis Drammen nå skulle etablere flere nye boligområder, hvor det flytter inn folk som er i omtrent samme alder, samme livsfase med små barn, hvor de har en del fellesoppgaver som må løses, vil de trolig erfare at det er lett å komme i kontakt med folk.

Derfor er det en rimelig hypotese at det som er trukket fram som et noe negativt særtrekk ved drammenserne, mer er et særtrekk ved *etablerte byboere* generelt⁴⁷.

⁴⁷ En varm og god mottakelse i et nytt lokalsamfunn må i første omgang skje gjennom personlig kontakt – gjennom sivile relasjoner. Kommuneorganisasjonen kan vanskelig bidra med så mye medmenneskelig kontakt overfor de som flytter inn, men den kan gi informasjon som kan gjøre det enklere for nyinnflyttede å bli en del av det nye lokalsamfunnet. Drammen kommunen – som mange andre norske kommuner – har utarbeidet en velkomstpakke bestående av nødvendig informasjon om kommune- og servicetilbud, kart, drammenssangen og gratisbilletter på kino og Drammens kommunale bad. Det sies fra det kommunale informasjonskontoret at mange innflyttere setter stor pris på denne velkomstpakken.

8 Drammensregionen – oppsummeringer og problemstillinger

8.1 Ulike forutsetninger og ulike interesser i forhold til det økte befolkningspresset

Utgangspunktet for denne rapporten er et EU-prosjekt om situasjonen for regioner som ligger i skyggen av en storby og som ikke får de nødvendige vekstimpulser. Dette prosjektet har blitt gjennomført i en periode hvor skyggeeffekten fra Oslo har blitt mindre, hvor veksten i storbyregionen faktisk ”renner over” og gir nye muligheter for det området som ligger i bakgården. Osloområdet er hardt presset, noe som særlig skyldes tilflytting fra andre deler av Østlandsområdet, og fra andre landsdeler.

Det er neppe Drammen som er målet eller magneten for de mange som nå trekker mot sentrum av Østlandsområdet. For Drammen og omegnskommunene er veksten en rammebetingelse de må forholde seg til. Her har de ulike kommunene ulike forutsetninger og de ser ulike muligheter i veksten. De forholder seg derfor noe forskjellig til denne situasjonen.

Lier kommune stiller seg negativ til noe mer enn en beskjeden vekst på 0,5 til 0,7 prosent pr. år. En vekst utover dette vil kreve boligområder som vil ødelegge Liers særpreg som den grønne kommunen med både landbruksarealer og dyrbare friluftsområder. Hurum og Nedre Eiker ønsker i hovedsak en moderat vekst. Kommunene har frisk i minnet den vekst de fikk for et par ti-år tilbake som kanskje kostet mer enn den smakte i form av barnehager, skoler og sosiale utgifter. Politikere i begge kommunene gir spesielt uttrykk for at det er viktig å bygge rimelige boliger slik at kommunens egne får en mulighet til gode boliger. Verdien om en sosial boligpolitikk holdes høyt i hevd. Nedre Eiker er engstelig for at veksten i Drammen får en slik innretning at de mer ressursvake må flytte. Da vet Nedre Eiker av erfaring at de havner hos dem.

Drammen og Røyken ser store muligheter i å utnytte presset mot Oslo-området til sin fordel. Informantene i begge disse kommunene gir uttrykk for at de godt kan tenke seg en årlig vekst på 3 prosent. Økt vekst kan bedre Drammens særpreg som en stor by med gode urbane kvaliteter, det kan bidra til å gi kommunen en større og velutdannet middelklasse og bidra til å motvirke en forgubbing av kommunens innbyggere. Røykens desentraliserte skolestruktur og det desentraliserte tjenestetilbudet for øvrig, kan bli rimeligere å opprettholde hvis befolkningsmengden øker. Dessuten kan tettstedene og kommunen få private handels- og servicetilbud som dagens befolkningsmengde ikke gir rom for. Kommunen mener å ha funnet medisinen som demper vekstsmertene i form av betydelige anleggsbidrag fra utbygger.

8.2 Særpreget ved kommunene rundt Drammen

Vi har i kapitelene om de enkelte kommunene drøftet hva slags særpreget de har. Særpreget er en viktig dimensjon ved stedsidentitetsbegrepet og gjelder hva som gjør et sted likt andre og hva som skiller det fra andre.

Et viktig trekk ved hele Drammensregionen er at kommunene har en industrihistorie til felles. Selv om nabokommunene har et betydelig innslag av jordbruk og har vært et spisskammer for befolkningen i Drammen, har de også mye av industrihistorien og industriarbeiderkulturen til felles med Drammen. Drammenselva opp til Hokksund (og videre til Geithus) og Vestfossen var fra århundreskiftet og fram til 1970 et tyngdepunkt for treforedlingsindustrien. Slemmestad har hatt cementindustri, Sætre og Gullaug har huset store dynamittbedrifter, Tofte har lange tradisjoner med papirindustri – og dagens Tofte Cellulose har tatt over for de nedlagte treforedlingsbedriftene langs Drammenselva. De to nærmeste Vestfoldkommunene Svelvik og Sande, har også hatt store treforedlingsbedrifter. Spesielt Øvre og Nedre Eiker, Drammen, Svelvik og Hurum har gjennom 19-hundre-tallet vært preget av en stor industriarbeiderbefolkning – noe som igjen har satt sitt tydelige preg på både lokalkultur og det lokale politiske liv. Kommunene har hatt store og dominerende arbeiderpartier helt fram til i dag.

Mange av industribedriftene er borte, men den kulturen som denne virksomheten frambrakte er ikke borte, selv om den også har endret seg. Arbeidsplassene i industrien er erstattet av arbeidsplasser innen logistikk (grossist- og lagervirksomhet) eller handels- og servicevirksomhet. Denne overgangen har heller ikke forutsatt en høyt utdannet befolkning.

Regionen har selvsagt også en økning i arbeidsplasser som forutsetter høyere utdanning som for eksempel sentralsykehus, fylkesadministrasjon, store kommuneadministrasjoner og høyteknologiske produksjonsbedrifter som Eltek, Powec og Elopak. Men en stor del av de høyt utdannede har sine arbeidsplasser i Oslo-regionen og pendler dit. Drammen og omegnskommunene har en økende middelklasse, men andelen med lav utdanning og en proletær bakgrunn er fortsatt betydelig – særlig i begge Eikerkommunene, Svelvik og Hurum⁴⁸. En slik befolkningsammensetning setter sitt preg på lokalkultur, språk/dialekt, kultur- og aktivitetstilbud, og hvilke private servicetilbud som etterspørres.

Lier og Røyken skiller seg fra Hurum, Drammen og Nedre Eiker når det gjelder kommunenes sosiale struktur. På grunn av den store tilflyttingen fra Oslo-området er Røyken i ferd med å få en ung og godt utdannet befolkning. Lier har også en ung og godt utdannet befolkning, noe som også skyldes at mange som arbeider i Osloområdet har vurdert Lier som et godt alternativ til Asker. En stor del av Liers høytutdannede befolkning arbeider i Oslo, Bærum eller Asker. En stor del av de som arbeider i Lier er mennesker med lavere utdanning som pendler inn fra Drammen og andre omegnskommuner.

Et særpreget ved kommunene Lier, Røyken og Hurum er at de hver for seg har en desentralisert struktur uten noen større tettsteder. Til sammen har disse tre kommunene 45.000 innbyggere, men ingen av dem har tettsteder med mer enn ca. 3-4000 innbyggere med unntak av Tranby (6000 innb.) som mer er et stort boområde med få sentrumsfunksjoner. Tettstedene er hver for seg for små til å kunne bære oppe en variert handels- og servicenæring, og også enkelte offentlige tjenester. Innbyggerne blir også av denne

⁴⁸ Disse kommunene har en andel av befolkningen med kun grunnskole som ligger godt over landsgjennomsnittet på 24 prosent. Svelvik har 28 prosent, mens de tre andre kommunene har 30 prosent (Kilde SSB 1999).

grunn avhengig av å hente en rekke tjenester utenfor kommunen – enten i retning stor-Oslo eller Drammen.

Nedre Eiker har en mye mer konsentrert befolkningsstruktur hvor nesten hele befolkningen bor i et sammenhengende bebygd område. Dette har også gitt marked for en variert handelsnæring – særlig på kjøpesentersiden. Avhengigheten av Drammen er derfor ikke så stor, men nærheten til byen og folks tilhørighet til Drammen, bidrar likevel til at byen brukes relativt hyppig.

Et annet særpreg ved de fire omegnskommunene er det landlige preget. Selv tett bebygde Nedre Eiker har et grønt preg. Liers kulturlandskap omkranset av skogkledde dalssider er et vesentlig trekk ved kommunens og liungenes identitet. Hurum og Røyken har i tillegg til kulturlandskapet en betydelig strandlinje som gjør kommunene spesielt attraktive for innflyttere. Kommunene har nærhet til byen, men et landlig preg som gir attraktive og barnevennlige bomiljøer.

Kommunene skiller seg fra hverandre når det gjelder egendekning på arbeidsplasser. Lier har nesten 100 prosent egendekning, Hurum og Nedre Eiker har rundt 50 prosent egendekning, mens Røyken kun har 25 prosent egendekning. Røyken er derfor en utpreget sovekommune. Lier og Nedre Eiker har ikke plass til særlig arealkrevende virksomhet. Hurum og Røyken har bedre plass og et sterkere ønske om flere arbeidsplasser. Drammen på sin side har en egendekning på arbeidsplasser på 114 prosent. Siden 1996 har antallet arbeidsplasser økt med 1500.⁴⁹ Drammen tar i mot en lang rekke dagpendlere fra nabokommunene, samtidig som Drammen avgir noen tusen pendlere til Oslo-området. Drammen er pr. i dag ingen sovekommune eller forstad til Oslo, selv om et stort antall pendler inn mot Oslo.

8.3 Drammensregionen som identitetsmessig region

Vi begynte denne rapporten med å drøfte regionbegrepet, og slo fast at i Norge brukes regionbegrepet ofte om områder mellom kommune og fylke. Selv om Drammensregionen er vanskelig å avgrense helt eksakt, har det mening å bruke begrepet. Det spesielle ved Drammen er dens plassering nær hovedstaden. De kvalitative intervjuene med informanter fra nabokommunene, og til dels også surveydata om hvor innbyggerne henter sine vanlige tjenester, viser at Drammen fortsatt er *byen* for store deler av Lier, store deler av Hurum og hele Nedre Eiker. Det er riktignok en del som arbeidspendler til Oslo-området, men de fleste bruke Drammen når de skal til "byen". Også folk i Svelvik og Sande har Drammen som sin by, og de er langt mer knytte mot Drammen enn mot Tønsberg. En viktig indikator på det er prosenten som abonnerer på Drammens Tidende; den er omtrent like høy i disse to Vestfoldkommunene (59% i begge) som i Lier (62%) og Nedre Eiker (63%). Handelslekkasjen til Drammen er stor.

Når det gjelder Røyken er situasjonen annerledes. At Røyken nå søker om separasjon fra Buskerud og søker å slå seg sammen med Asker kommune og Osloregionen, er en naturlig konsekvens av den tilflytting Røyken har hatt fra Osloområdet. Et klart flertall av befolkningen i Røyken er oslovendt, og har en rekke tilknytningspunkter til Asker, Bærum og Oslo (jfr. kap.3.3). Tilknytningsmessig – gjennom familie og vennskap er de knyttet mot Osloområdet, og sosialt og kulturelt har de trolig mer til felles med innbyggerne i Asker enn i Drammen. De henter sine "urbane tjenester" i Osloområdet. På

⁴⁹ Tall fra nærings sjef Espen Andersen i Drammen kommune.

den annen side har Røyken også stedene Spikkestad og Hyggen hvor befolkningen er klart drammensvendte.

Huringene er i betydelig grad ”drammensvendt”; enda avstanden i kilometer er stor. Dette skyldes delvis at kommunen har en desentralisert struktur uten noe stort tettsted som kan bære oppe et variert vare- og servicetilbud. De bruker trolig også Drammen i langt større grad enn Osloområdet til daglige gjøremål (arbeid unntatt) fordi det er kommunikasjonsmessig enklere å komme til Drammen enn til Oslo. Sosio-kulturelle forhold spiller sannsynligvis også en viss rolle. Et flertall av huringene har sosialt mer til felles med drammenserne enn med folk i Oslo og Asker/Bærum. Innbyggerne på Sætre er nok mer Oslo-orientert enn ellers i kommunen.

Liungene er også klart drammensvendte, selv om mange arbeider i Oslo, Asker og Bærum. En del av Lier kommune er en del av Drammen tettsted, mens befolkningen oppover Lierdalen også er drammensvendte. Innbyggerne på Tranby og Lierskogen er mer splittet i sin tilknytning, i følge informantene.

Når vi har sett på hvordan lokalbefolkningen faktisk bruker Osloområdet (inkl. Asker og Bærum), kan en kanskje konkludere med at Røykens innbyggere i *overraskende* stor grad er oslovendte, mens liunger og huringer i *overraskende* stor grad er drammensvendte.

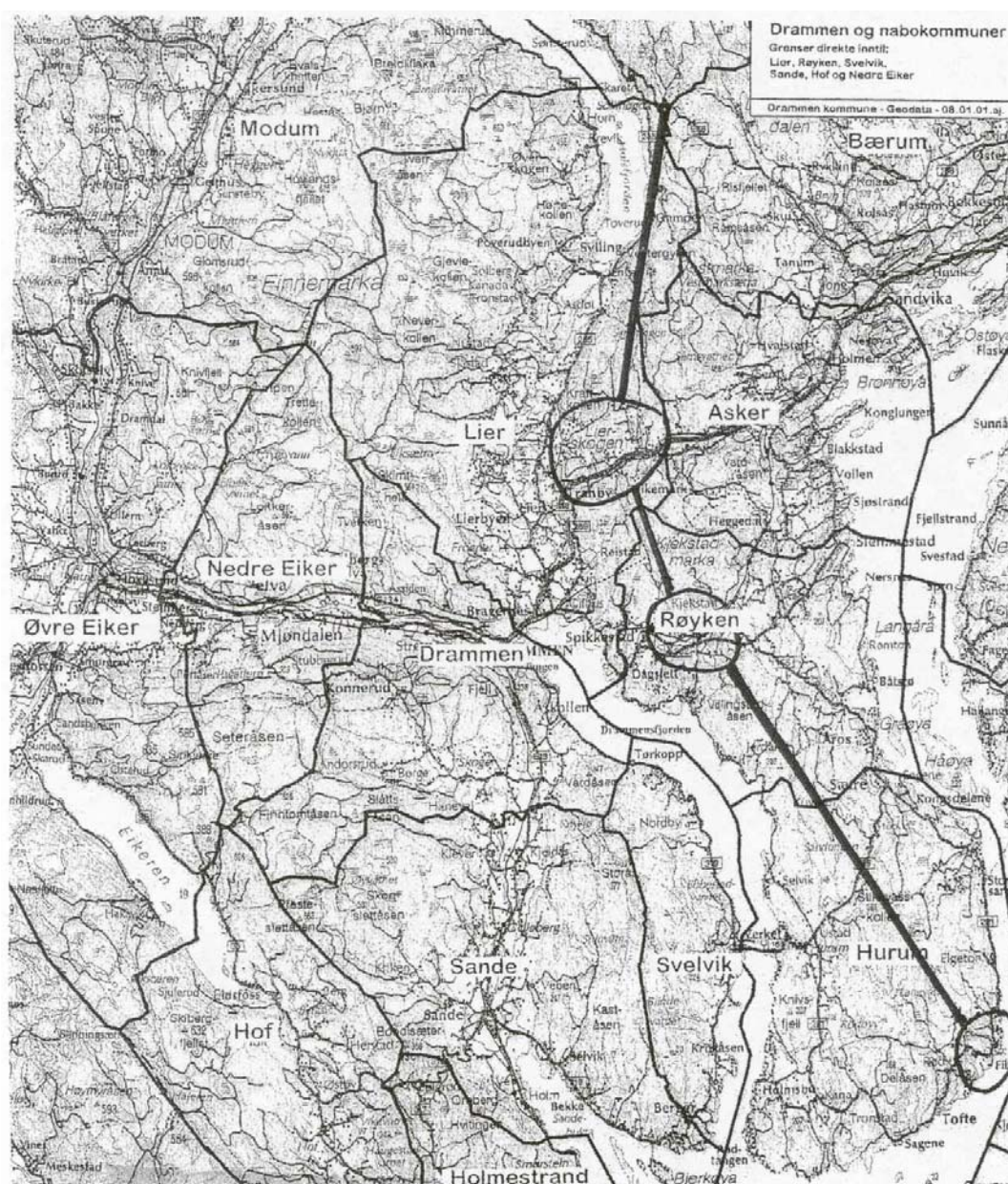
Det bildet som her gis av folks stedstilknytning er dels bygget på informantintervjuer, dels på enkelte spørsmål i en survey, og dels på andre kilder. Det er et bilde fra år 2000. Her skjer det endring kontinuerlig. Jo flere som flytter til Røyken, Lier og Hurum fra *Oslo-området*, desto flere vil trolig ha sin orientering i den retningen. Drammens vil neppe komme i posisjon som ”deres by”. Men en stor del av de som flytter til disse kommunene vil også komme fra andre steder av landet, uten å ha noen sterk tilknytning til Oslo, Bærum eller Asker. For disse kan det være mer naturlig å bruke Drammen som ”sin by”. Dette vil selvsagt avhenge av både Drammens kvaliteter, kommunikasjonsmuligheter mellom bostedskommune og Drammen, og Drammens omdømme. Hvis de først venner seg til å bruke Osloområdet, vil Drammen trolig tape også disse. Slik sett er beslutningen om at Buskerud Sentralsykehus fortsatt skal ligge i Drammen sentrum viktig. Det er en institusjon som gjør mange nyinnflyttede kjent med Drammen enten som pasient eller besøkende, gjør dem vant med å finne fram i Drammen og bruke Drammen.

Selv om det topografisk er vanskelig å avgrense Drammensregionen helt eksakt, synes det å være et visst topografisk og identitetsmessig sammenfall. Røyken/Hurumhalvøya deles omtrent langs vannskillet mellom Oslofjord og Drammensfjorden. De som bor øst for vannskillet sogner mot Osloområdet, de som bor vest sogner mot Drammen. Tofteområdet ytterst på Hurumhalvøya synes å være mer drammens- enn oslovendt (jfr. kart på side 81.).

8.3.1 Endringer i kommune- og fylkesgrensene på Hurumhalvøya?

En mulig fremtidig endring av fylkesstrukturen i Norge, for eksempel i retning av langt større ”fylker”, vil trolig også endre på kommunestrukturen. Mange kommuner vil da etter all sannsynlighet enten slå seg sammen eller bli slått sammen, slik Røyken og Asker nå utreder. Kanskje noen kommuner også burde splittes, før de slås sammen i nye konstellasjoner? Det er ikke sikkert at innbyggerne på Spikkestad og Hyggen har så mye til felles med folk i Asker. De har trolig mer til felles med folk i Hurum, Lier og Drammen. Dette er steder som det kan være aktuelt å skille ut fra Røyken, hvertfall hvis storkommunen Asker-Røyken blir en realitet.

Figur 8.1 Kart over identitetsgrensene mellom Drammen og Oslo

Kart. Bytilhørighet i Drammensregionen.

Tilhørighetsgrense mellom Drammen og Oslo. Innringede felt gjelder områder hvor folks tilhørighet er delt.

Hvis Røyken blir en del av Asker, og hvis en skulle beholde dagens fylkesstruktur med Buskerud og Akershus, vil dette fortone seg merkelig fra Hurum. Hurum har jo en klarere Buskerud-identitet, og vil bli en del av Buskerud uten "landforbindelse" til fylket. De må gjennom Asker-Røyken i Akershus for å komme inn i "heimfylket". Informanter i Hurum sier at dette vil fortone seg som helt umulig. Røyken og Hurum bør derfor ligge i samme fylke⁵⁰. Hvis derimot Spikkestad og Hyggen skilles fra Røyken og innlemmes enten i Lier eller Hurum, vil den geografiske forbindelsen opprettholdes.

Røykens framstøt for en separasjon fra både Buskerud og Drammensregionen, aktualiserer en diskusjon om å gjøre andre endringer i kommunestrukturen, og kanskje overlate til befolkningen selv gjennom folkeavstemning å avgjøre den nye kommunale tilhørighet.

Fra Drammen sin side, som ikke ønsker å komme i skyggen av Oslo, er det viktig å opprettholde båndene til de deler av befolkningen i Røyken og Hurum som er drammensvendte. En endring i kommunestrukturen som trekker Røyken, og kanskje i neste omgang Hurum, mot Akershus eller stor-Oslo, vil svekke Drammens posisjon som regionsenter. En endring i den administrative tilknytning til fordel for Akershus, vil trolig også få betydning i form av en lavere bruk av Drammens handels, service og kulturtilbud.

Sett fra både Drammen og Buskerud sin side vil det å opprettholde "Drammen som byen" for omlag 10000 drammensvendte innbyggere på Hurumhalvøya, være viktig både for handels- og servicenæringen i Drammen, og for Drammens sentrum som et levende bysentrum.

8.4 Spenninger mellom bykommunen og omegnskommunene

Vi har i de innledende kapitlene vist at det, med unntak av fra Hurum, eksisterer en god del irritasjon i de andre kommunene over den rolle som Drammen spiller som regionhovedstad. De problemer som nevnes synes å ha sammenheng med følgende forhold:

1. "Høyt spill i Drammen" hvor eksterne aktører har blitt henvist til sidelinjen.

Drammen har hatt noen store uavklarte saker hvor det har skjedd et høyt spill hvor andre litt mer perifere spillere har opplevd å bli henvist til sidelinjen. Dette gjelder i første rekke "veisaken" – hvor Drammen kommune har deltatt i et høyt og komplisert spill i forhold til Statens vegvesen, Samferdselsdepartementet, Miljøverndepartementet, regjering og Storting. De interne politiske stridigheter i Drammen har vært så store og kompliserte at det neppe ville ha vært mulig å få kabalen til å gå opp hvis en også skulle hatt med nabokommunene i spillet. De har med en viss nødvendighet blitt stående på sidelinjen å betrakte spillet uten å kunne påvirke det. Samtidig blir nabokommunene påvirket av det endelige kampresultatet. Det har skapt stor irritasjon for tilskuerne når Drammen har foreslått at for eksempel kjørende fra Røyken mot Drammen må passere en bom for å finansiere "Veipakke Drammen", og likeledes at konnerudnedføringen kanskje må finansieres ved en bomring – noe som vil ramme folk fra eikerkommunene. I prosessen

⁵⁰ Hvor umulig dette er kan sikkert diskuteres. Vi har ingen andre eksempler på at en kommune ligger som en øy uten geografisk forbindelse til morfylket. Unntaket er Asker og Bærum som jo ikke er landfast med de andre kommunene i Akershus. Oslo ligger i mellom. Men her er jo Asker og Bærum en så betydelig del av Akershus at dette kanskje ikke spiller så mye rolle. Dessuten ligger fylkesadministrasjonen i Oslo.

før Veipakken kom på plass sloss Drammen meget hardt for å få til en tunnel for E-18. Dette ville ha blitt betraktelig dyrere enn ei bro – noe som i sin tur trolig ville ha betydd at nabokommunene ville ha måttet vente enda lenger på bevilgninger til for eksempel lokale gang- og sykkelveier. Drammens kamp for en E-18 tunnel ble derfor ikke bare en kamp mot gjenstridige samferdselsmyndigheter, men til dels også mot nabokommunene som sto utenfor og som så sine interesser som truet.

Det er neppe tvil om at denne prosessen har skapt noen sår i forhold til nabokommunene.

Sykehussaken har også skapt irritasjon, selv om informantene er noe delte på om det er Drammen kommune eller Buskerud fylkeskommune som skapte problemene. Men det er flere av informantene som har hatt vanskelig med å forstå at Drammen har sett på dette mer som en lokal reguleringsplansak enn en viktig helsepolitisk sak for hele fylket. Drammen tok for store hensyn til interne interesser (nærmiljø, naboer) – og risikerte å gi fra seg sykehuset til en av eikerkommunene. Selv om sykehussaken nå ser ut til å ordne seg til de fleste tilfredshet, var diskusjonen sommer og tidlig høst 2000 en indikator på at Drammen ikke var seg sin regionale rolle bevisst.

2. Opplevelse av ikke å bli tatt seriøst som samarbeidspartner.

Nøkkelaktører i nabokommunene har ofte opplevd at Drammen kun er interessert i et samarbeid når det gavner Drammen – og ellers ikke. Det blir opplevd som en viss arroganse at Drammen som ”storebror” ofte definerer hva en skal samarbeide om. Spesielt kan det føles tungt å bli definert inn i det ene øyeblikket og definert ut i det neste. At Drammen i mange samarbeidsrelasjoner stiller med aktører langt nede i systemet, mens nabokommunene tar på seg ”finstasen” og stiller med en etatsleder eller rådmann, oppleves på lignende vis som en storebror-arroganse. Samarbeidet skal foregå på Drammens premisser. Da blir lillebror forbannet fordi det vidner om mangel på gjensidig respekt og likeverdighet. Drammen viser gjennom ulike tegn at den ikke i stor nok grad respekterer nabokommunene. Interkommunale relasjoner som ikke grunnes på et opplevd likeverd, oppfattes som problematisk.

3. Manglende myndighet sliter på nabokommunenes godvilje.

En konsekvens av at Drammen stiller med folk nede i systemet i interkommunale sammenhenger, er at disse representantene ofte ikke oppleves å ha noe klart mandat. De kan derfor risikere å bli overprøvd. Samarbeidspartnerne vet derfor ikke når de kan legge vekt på det som sies eller ikke, og opplever følgelig at Drammen ikke alltid er til å stole på.

4. Manglende evne til å samarbeide om de store og viktige tingene

Drammen og omegnskommunene er et arbeids- og boligmarked. Arealpolitikken i de enkelte kommunene får konsekvenser for de andre. Spesielt har dette vært vanskelig for Nedre Eiker – som i de perioder hvor Drammen har hatt liten boligbygging, har måtte ta i mot en stor del av unge familier med små inntekter og store behov for kommunale tjenester (barnehage og skole) eller mennesker med store behov for sosiale tjenester. Areal- og boligpolitikken i de enkelte kommunene påvirker hvem som blir sittende med den ”økonomiske svarte-per”. Ønsket om et dyptgående samarbeid med Drammen kommer her fra Nedre Eiker – som har opplevd Drammen som lunkne. Forholdet mellom Nedre Eiker og Drammen på dette området synes å være omvendt av forholdet mellom Asker og Røyken hvor samarbeidet på dette området sklir veldig godt. Røykens ledere oppgir å bli behandlet som en likeverdig partner.

Samarbeidet mellom Nedre Eiker og Drammen synes å være dårligst på de området hvor samarbeidet er viktigst, som på bolig- og arealpolitikken, og utviklings av felles tjenestetilbud – hvor legevakten har vært en viktig prøvestein.

Fra enkelte ledere i nabokommunene etterlyses et tettere samarbeid på plansiden hvor regionens utfordringer sees under ett.

Det er et paradoks at mens relasjonene mellom Drammen og nabokommunene ikke oppleves som særlig fruktbare, opplever flere av informantene samarbeidet gjennom den såkalte *Vest-regionen* som mer fruktbar. Der deltar både Drammen og de kommunene som har deltatt i denne undersøkelsen, sammen med Asker og Bærum. En kan her bare spekulere i hvorfor dette samarbeidet oppleves som mer fruktbar fra nabokommunenes side. Kanskje det skyldes at Drammen kommune faktisk deltar med aktører på et høyt politisk og administrativt nivå i kommunen? Det passer seg kanskje ikke å delta med en saksbehandler hvis Bærum stiller med sine toppledere. Kanskje det skyldes at Asker og Bærums tilstedeværelse faktisk demper ned den storebrorholdning som flere av informantene i nabokommunene opplever fra Drammens side? Kanskje Drammen blir underlagt en annen form for sosial kontroll enn i det direkte samspillet med nabokommunene? Kanskje det skyldes at en først og fremst har tatt tak i fellesinteresser og ikke saker hvor det er betydelige interessekonflikter? Interessekonfliktene blir kanskje tydeligere i de mer nære forhold mellom Drammen og nabokommunene?

Vest-regionen er et geografisk område hvor noe over halvparten av innbyggerne bor i Asker og Bærum og noe under halvparten bor i Drammensregionen. Dette er ikke noen administrativ region – kommunene fordeler seg på to fylker. Det er heller ikke noen identitetsmessig region. Befolkningen i den østre delen vil kanskje betakke seg for å bli regnet som samme kategori mennesker som de som bor i den vestlige delen? Befolkningen i de to delene har ikke noen felles avis eller lokal-TV. De bebos til dels av mennesker med ståsted i ulike klassekulturer. Det er langt fra Asker og Bærums høyt utdannede middelklasse til industriarbeiderne i Krokstadelva som arbeider på ”Kallosjen”.

Vi snakker her egentlig om to regioner – slik vi bruker begrepet i Norge. Området har ikke noe navn – kun angivelse av en himmelretning. Vestregionen er noe som ligger vest for noe – selv om det ligger øst for det meste i Norge. Noen region som graviterer rundt en felles by, er det heller ikke. Det er derimot en samling kommuner som har noen felles interesser i å få kanalisert vekst til sitt område (i konkurranse med Romerike og Gardemoen-området), og for å håndtere vekstsmertene. Som sådan har den kanskje sin berettigelse. På den annen side kan dette samarbeidet okkupere ressurser som kunne ha vært benyttet på samarbeid innen det som faktisk er en region – nemlig Drammensregionen.

8.5 Kommunesammenslåing?

Vi har i denne rapporten vist at det på enkelte områder eksisterer et svarte-per-spill mellom Drammen kommune og nabokommunene, og at samarbeidet de siste årene oppgis å ha vært tildels anstrengt. Et alternativ som kan forhindre et slikt sosialt svarte-per-spill og interessekonflikter begrunnet utfra snevre kommuneinteresser, kan være å slå sammen

flere av nabokommunene med Drammen. Svarte-per-spillet forutsetter for eksempel at en har noen å spille svarte-per til⁵¹.

Det er ikke vanskelig å finne argumenter for å slå sammen Drammen og enkelte av nabokommunene. Drammen, Lier og Nedre Eiker utgjør et stadig mer sammenvokst område med et felles bolig-, arbeids- og fritids/kulturmarked hvor det er viktig å se forhold i en sammenheng på tvers av gamle kommunegrenser. Særlig gjelder dette for Nedre Eiker som lett kan komme til å ligge i skyggen av Drammen. For Lier er nok situasjonen noe annen. Lier kan skumme fløten av boligmarkedet, samtidig som kommunen kan eksportere en del av sine sosiale problemer til Drammen og Nedre Eiker. På den annen side ligger Lier helt klemt opp til Drammen, og kommuneskillet gjør det vanskelig å få gjort beslutninger som er av stor regional betydning (jfr. diskusjonen om utbygging av havna).

Et viktig argument for en sammenslåing er at Drammen vil kunne få større kraft i det nasjonale landskap. Hvis Drammen øker med ca. 25000 innbyggere fram mot år 2011, og slås sammen med Lier og Nedre Eiker, vil byen med 125000 innbyggere få en helt annen tyngde både i kommune-Norge og i forhold til Storting og regjering. Det vil trolig kunne bli enklere å argumentere for en tung høgskolesatsing og kanskje også satsinger på kultur – og idrettsfronten. Det samme vil kanskje også gjelde på samferdselssiden. Byen vil kunne bli et mer selvstendig tyngdepunkt slik at den ikke risikerer å fremstå som en forstad til Oslo.

Det er selvsagt heller ikke vanskelig å finne argumenter mot kommunesammenslåinger i Drammensregionen. Nabokommunene har en idealstørrelse for en økonomisk drift – med sine 20000 innbyggere hver. En storkommune vil skape større konflikter mellom sentrum og periferi når det gjelder ressursbruk. Avstanden fra Sylling og Steinberg til Drammen sentrum vil bli stor. Og avstanden mellom innbyggerne og politikerne vil bli større enn i dag. Et alternativ for å minske denne avstanden vil være en form for politisk og administrativ bydelsmodell. En kommune på ca. 125.000 innbyggere vil trolig være stor nok for å gjøre denne type grep. Drammens vennskapsby Ørebro er nøyaktig så stor, og har vært en svensk foregangskommune når det gjelder kommunal desentralisering.

Spørsmål om kommunesammenslåinger vil nesten alltid generere motstand. Og en kan nok forvente enda større motstand mot en kommunesammenslåing fra Lier enn fra Nedre Eiker. En vesentlig del av Liers identitet er at det verken er Oslo eller Drammen, men en grønn kommune imellom. Hvis Lier eventuelt skulle innlemmes i Drammen, vil Drammen kunne få større ekspansjonsmuligheter østover og fristelsen vil da kunne være stor for å bygge ned landbruksområder med bolig eller næringsvirksomhet. På den annen side er dette grøntbeltet viktig for Drammens identitet. En nedbygging av grøntbeltet i Lierdalen vil forsterke Drammens preg av å være en forstad til Oslo. Spørsmålet er om sjansen for å bevare dette grønne beltet kanskje vil være størst hvis Lier forblir en selvstendig kommune, eller om en i et eventuelt stor-Drammen vil være like interessert i å ta vare på dette preget?

Det er likevel den pågående diskusjon om endringer i fylkeskommunens oppgaver eller overgang til større regionfylker, og ikke de interne forholdene i Drammensregionen, som gjør diskusjonen om kommunesammenslåing mest aktuell. Men selv med dagens

⁵¹ Hvis Drammen slås sammen med Lier og Nedre Eiker vil det nok kunne bli en skyggevirkning til Øvre Eiker, og et intensivert svarte-per-spill over grensa. Men jo lenge oppover i dalen en kommer, desto mer avtar trolig flyttingen av mennesker fra Drammen med lav inntekt eller sosiale problemer. Dette gjelder spesielt hvis storkommunen Drammen selv gir disse gruppene gode muligheter for en rimelig bolig. Her vil utviklingen på boligmarkedet spille en stor rolle.

fylkeskommuneordning finnes det gode argumenter for å slå Drammen, Nedre Eiker og Lier sammen. Hvor ønskelig en slik løsning er fra nabokommunene, er en annen sak.

8.6 Drammen – vekst gjennom å tilby boliger til en ønsket middelklasse?

Det er flere investorer som for tiden har planer i Drammen. Mange av planene går på større byfornyelsesprosjekter i form av enten ”riverside-leiligheter” eller leilighetskomplekser nær sentrum. Det synes å være stor etterspørsel etter slike for tiden og markedet er villig til å betale en kvadratmeterpris som er langt høyere enn ellers i byen. Dette er leiligheter som vil passe for den type menneske som helst vil flytte til Grünerløkka eller til de nye leilighetskompleksene langs Akerselva hvor de kan nyte de sentrumsnære tilbud innenfor en gåavstand, men som ikke har råd til det. Drammen kan da være et alternativ. I stedet for 30.000 kroner kvadratmeteren i Oslo kan en i Drammen kanskje slippe unna med 20.000 kroner kvadratmeteren – noe som i praksis vil tilsi en halvering av boutgiftene⁵². Samtidig vil det være et alternativ for mange drammensere fra om lag 50 år og oppover og folk fra nabokommunene som ønsker et mer urbant liv.

Hvis utbyggingsinteressene nå går i flokk og tenker likt, vil markedet trolig raskt bli mettet. Hvis Drammen skal trekke til seg et betydelig antall innbyggere med høy utdanning og brukbare inntekter, er ikke dette nok. Da må Drammen også trekke til seg de som ønsker å flytte til Kampen eller lignende områder i Oslo, det vil si sentrumsnære områder med mulighet for å ha inngang fra gateplan, med trygge bakgårder for lek, hvor en kan arrangere gatefester og etablere et tett lokalt nærmiljø. Det vil si tett og lavt – fortrinnsvis rekkehus.

Men ikke alle i de gruppene som Drammen ønsker skal flytte til byen vil ønske å bo sentralt, verken i riversideleiligheter eller rekkehus. Eneboligen er fortsatt husdrømmen for en stor del nordmenn. 72 prosent av nordmenn over 16 år ønsker å bo i enebolig, og av de som har barn fra 0-19 år ønsker 89 prosent å bo i enebolig. Kun 5 prosent ønsker å bo i blokk (SSB 2000⁵³). Rolf Barlinthaug ved Norsk Byggforskningsinstitutt viser i et pågående forskningsarbeid i Stavanger at de store årskullene fra 60- og 70-tallet som har foretrukket å bo i indre byområder, søker seg til eneboliger i forstedene når de får barn⁵⁴. Deres prioriteringer endrer seg fra ønsket om nærhet til det pulserende sentrumsliv til trygge og gode oppvekstmiljøer. Når de flytter ut vil de bli erstattet av nye årskull unge urbanister som er tallmessig mindre pga. lavere fødselsrater på 80-tallet. Dette vil igjen bety at presset mot sentrum over tid vil bli mindre. Hvis Drammen skal trekke til seg et større antall mennesker med høy utdanning må kommunen også få tak i de mange som egentlig ønsker seg til Asker, Bærum eller Oppegård, men som synes at eneboligene der blir for dyre. Drammen har muligheter for store utbygginger både på Kniveåsen, Konnerud, men også sentrumsnært på Gulskogen. Denne muligheten har også Nedre Eiker i Solbergelva og i fremtiden kanskje også mellom Åsen og Konnerud.

⁵² Dette regnestykket er ikke mystisk. De som kjøper denne type leiligheter har som regel en god del egenkapital. De som for eksempel har 1 million kroner i egenkapital og kjøper en 100 kvm leilighet i Oslo til 3 millioner kroner må låne 2 millioner kroner. Den tilsvarende leilighet i Drammen til 2 millioner kroner krever kun et lån på 1 million kroner.

⁵³ SSB Levekårsundersøkelsen 1997:boforhold, fritid og vold, tabell 8D.

⁵⁴ Jfr. innslag på NRK-Dagsnytt 21/11-00. Dette innslaget ble fulgt opp av en telefonsamtale med Barlinthaug samme dag hvor han utdypet det som kom fram på nyhetssendingene.

Hvis Drammen skal realisere sitt mål om en betydelig vekst – og da særlig i form av mennesker med høy utdanning og god økonomi, må en også tenke seg en betydelig utbygging av eneboliger. De dyre og sentralt plasserte riverside-leilighetenes viktigste funksjon i forhold til det å trekke høyt utdannede til Drammen, vil trolig bli at de frigjør eneboliger i villastrøkene som vil bli attraktive for den unge middelklassen.

For noen høy-utdanningsgrupper med god økonomi vil store, attraktive og dyre eneboligtomter kunne være viktig for å få dem til Drammen. Flere sentrale aktører i det lokale næringsliv har gitt uttrykk for at Drammen bør prioritere denne type utbygging⁵⁵. Men en meget stor del av den høyt utdannede og unge middelklassen som skal etablere seg i eneboliger, har ikke råd til en enebolig til 2,5 eller 3 millioner kroner. De vil i første omgang etterspørre boliger til omtrent halve denne prisen. Det vil si små og rimelige eneboliger. Dette er boliger som også vil bli etterspurt av deler av Drammens befolkningsmessige grunnfjell – arbeidere i industri, transportvirksomhet, håndverk eller servicenæring, som verken har høy utdanning eller store inntekter. Drammens svar på de boligmessige utfordringer må trolig være en differensiert boligpolitikk – med botilbud innen ulike prissegmenter og ulike boligtyper, herunder også en del større eneboligtomter beregnet på dyre eneboliger. Drammen formannskap gjorde i juni 2000 et boligpolitisk vedtak som nettopp foreskriver en slik differensiert boligpolitikk. Spørsmålet er i hvilken grad dette vedtaket faktisk vil bli fulgt opp i årene som kommer.

Hvis Drammen ikke legger til rette for en betydelig andel nye boliger i det rimelige prissegmentet, vil en på ny stå i fare for å eksportere en del av kommunens sosiale problemer oppover dalen til Nedre Eiker. Sett fra Drammen kan kanskje dette fortone seg som gunstig, men ikke fra Nedre Eiker. Kanskje nettopp Nedre Eiker burde legge ut de store eneboligtomtene? Hvis kommunene slås sammen, blir disse problemstillingene mer irrelevante.

8.7 Utdanningsinstitusjoner og studentmiljø – studentbyen Drammen?

Studenter er en viktig del av et levende urbant liv. De bruker utesteder og skaper et marked for kvalitetsunderholdning – som igjen kommer de resterende innbyggere til gode gjennom et større tilbud. De beriker det lokale forenings- og kulturliv, samt det politiske liv. Og de er en viktig rekrutteringsbase for lokalt næringsliv eller offentlige tjenesteprodusenter.

Det er neppe noen byer i Norge med en størrelse i nærheten av Drammens som har et så lite utbygget høgskole og universitetstilbud. *Dette er et særtrekk ved Drammen.* Høgskolen i Buskerud har en sykepleierutdanning i Drammen, samt et par mindre spesialutdanninger – herunder et nytt og interessant studie i menneskerettigheter. BI har en filial her. De er for små til å utvikle noe særegent studentmiljø, og de fleste studentene bor hjemme.

⁵⁵ Blant annet tidligere varaordfører – og sentral aktør i det lokale næringsliv – muremester Haakon Fossen på en lokal konferanse om urbanisme den 13/11–00, sitert i Drammens Tidende den 14/11. Også en av informantene i denne undersøkelsen, en sentral aktør i det lokale næringsliv, understreker dette behovet for store og dyre tomter.

En oversikt over antall studenter innen høyere utdanning for en del sammenlignbare byer viser følgende antall pr. 1000 innbyggere⁵⁶:

Trondheim:	166
Tromsø:	141
Bergen:	112
Oslo:	94
Bodø:	73
Kristiansand:	62
Stavanger:	57
Borre/Tønsberg:	46
Kongsberg:	40
Ringerike:	29
Fredrikstad:	16
Sarpsborg:	12
Porsgrunn/Skien:	12
Drammen:	10

Drammens plassering nær Oslo er også en styrke. Ungdom fra Drammen og nabokommunene kan velge og vrake i hovedstadens studietilbud og likevel bo hjemme. Drammen har derfor sikkert mange studenter i byen, men de inngår ikke i noe samlet studentmiljø. Enten deltar de i studentmiljøet i Oslo, eller de deltar i Drammens sosiale og kulturelle liv sammen med de nettverk de tidligere inngikk i. Det er grunn til å tro at det er langt mindre "kraft" i et stort antall atomiserte studenter enn i et studentmiljø som opererer tett sammen.

Å utvikle et bredere og mer omfattende studietilbud i Drammen har lenge vært en prioritert oppgave for Drammen kommune og for Høgskolen i Buskerud. NSB-eiendoms idéskisse "Campus Sundland" baserer seg på at det skal være mulig å utvikle et langt større utdanningstilbud innen Drammen – både i regi av Høgskolen i Buskerud, BI, andre private høyskoler samt kanskje også NSB-skolen. I de første planskissene inngår også 1000 studentboliger. Det er alt for tidlig å si om dette er realiserbart, men det viser hvertfall at det er viktige initiativ på gang.

Spørsmålet er om ikke Drammen også kan satse på andre studentgrupper – for å få deres bidrag til et mer spennende urbant miljø. Om noen få år når det nye dobbeltsporet fra Asker til Oslo er ferdig, vil reisetiden fra Drammen til Oslo være nede på under en halv time. Det vil si omtrent som fra de ytre bydeler i Oslo.

Drammen bør ha muligheter til å tilby studentboliger for oslostuderende til en helt annen pris enn i Oslo. I Oslo viser det seg at studentene helst vil bo sentralt, i sykkelavstand fra sentrum eller Majorstua. Skal Drammen være attraktivt må studentboliger lokaliseres "midt i byen" både av hensyn til nærhet til utesteder og byliv, og av hensyn til transport til og fra hovedstadsområdet. Ved å koble innenbys og utenbys studenter i et og samme studentboligmiljø, kan en kanskje skape et substitutt for studentmiljøet i Oslo. Kanskje kan denne type boliger være langt mer attraktive enn en hybel på Røa eller Høybråten. Ikke minst bør de kunne være attraktive for Drammensstudenter i tju-årene som ikke synes det er så stor stas lenger å bo hjemme på barnerommet lenger. På den annen side

⁵⁶ Oversikten ble fremstilt i en artikkel av rektor ved Høgskolen i Buskerud Hans Anton Stubberud i en artikkel Drammens Tidende den 4/11-00

kan en stor utflytting av dagens urbanister fra sentrale strøk i Oslo mot forstedene når de får barn, sammen med at de etterfølges av mindre årskull, igjen kunne bidra til at prisene på hybel- og leilighetsmarkedet i sentrale Oslo faller.

Gjennom bredbåndsteknologi er det allerede i dag teknologisk mulig å overføre forelesninger fra for eksempel Universitet og Høgskoler i Oslo, og i prinsippet fra hvor som helst. Drammen egner seg for *filial- eller fjernundervisning* hvor en kan etablere lokale kollokviegrupper, finne lokale temaer for studentoppgaver og hovedoppgaver. En skal derfor ikke se bort ifra muligheten for at Drammen kan bli en langt større studentby enn hva de lokale undervisningsinstitusjoner kan tilby av interessante studietilbud.

Mange norske utkantkommuner bedriver i dag et hardt og kreativt arbeid for at en størst mulig andel av den lokale ungdom skal vende tilbake etter endt utdanning. De har etablert en rekke tiltak som skal sørge for at navlestrengen til hjemkommunen ikke kuttes⁵⁷. Med sin nære beliggenhet til Oslo har det ikke vært nødvendig for Drammen å tenke i slike baner. Men hvis Drammen virkelig ønsker å skape et mer robust urbant miljø, med en høyt utdannet befolkning, har Drammen trolig mye å hente gjennom å utvikle et større lokalt høgskoletilbud, legge til rette for filial- og fjernundervisning, samt knytte både innen- og utenbys studerende i et og samme studentmiljø/campus. En stor andel av disse kan kanskje komme til å trives i byen slik at de slår rot her – i stedet for at de flytter til et annen universitets- og høgskoleby og slår rot der.

For at Drammen skal kunne dra nytte av de muligheter som er skissert ovenfor, krever det en mer tydelig aktørrolle fra kommunens side. Det er ikke nok å finne lokaler for undervisning, og slå seg til ro med det. En må drive et betydelig utviklingsarbeid for å dra nytte av de muligheter som vil by seg.

8.8 Å spille på sitt særpreg – den kompakte, mangfoldige og spennende byen

Drammen er en by som i mange år har slitt med betydelige miljøproblemer. Fortsatt sliter byen med det. Elva er rensert, men byen særmerkes av en betydelig luftforurensning, som forverres av byens spesielle topografi. Byen har en rekke områder som mer kjennetegnes av fravær av positive estetiske kvaliteter, og særlig for gjennomreisende har byen et slitt og ganske møkkete preg. Drammen ligger i Oslos bakgård og viser sin egen bakgård til de gjennomreisende. Det er et sammenfall mellom de miljøproblemer byen sliter med, og det inntrykk gjennomreisende får. Det er derfor ikke merkelig at byen omtales med metonymet "Norges største veikryss". Med metonym menes at en tar et trekk ved et objekt som karakteriseres og forstørres det opp slik at andre relevante trekk blir undertrykt (Heradstveit og Bjørge 1987). Drammen sliter også med ordspillet "Det er bedre med en dram i timen enn en time i Drammen", og betegnelsen "ikke-sted" (Frønes og Hompland 1985) – som begge uttrykker at byen ikke er verdt et besøk. Uttrykket "harry-byen Drammen" gir kanskje enda dårligere assosiasjoner om treige og tilbakestående innbyggere. Det er noe helt annet å bli omtalt med positive metonymer som for eksempel når Molde kalles for rosenes by, eller Bergen kaller seg for kulturbyen

⁵⁷ Et eksempel: Tana kommune i Finmark bedriver et aktivt arbeid for å finne temaer for hovedoppgaver som kan være interessante for studenter fra kommunen. Kommunen stiller også kontorplasser til rådighet mens hovedoppgave-arbeidet pågår. Siden hovedoppgaven for mange angir retningen inn i yrkeslivet, har en allerede gjort en kobling som kan føre studenten tilbake til heimbygda etter avsluttet universitets- eller høgskoleutdanning.

Bergen. Metonymer eller metaforer om byer er som regel ikke tatt ut av luften, de tar sitt utgangspunkt i folks oppfatninger om et sted, i stedets omdømme.

På den annen side er Drammens negative omdømme urettferdig. Drammen bedømmes for sine ytre og synlige kvaliteter. Innbyggerne i byen, de intervjuede lederne i både Drammen og nabokommunene, har et mye mer nyansert syn på byen. De opplever også byens indre kvaliteter, og de er det mange av. Tittelen på denne rapporten var i utgangspunktet tenkt å være "Bedre enn sitt rykte?" Svaret på et slikt spørsmål må bli et klart ja. Noe annet ville trolig vært helt oppsiktsvekkende.

Men Drammens omdømme er likevel åpenbart et problem for både kommunale myndigheter og næringslivet. Det har trolig hemmet vekst og bidratt til en sementering av en befolkningssammensetning preget av et utdanningsnivå som informantene opplever som for lavt, samt en overrepresentasjon av eldre mennesker. Det har også hindret en tilflytting av bestemte kategorier mennesker som kunne bidra til å berike det sivile samfunn, det kulturelle og politiske liv i byen, samt det lokale næringsliv. Det har blitt diskutert om og om igjen hva en skal gjøre. Et råd byen har fått – blant annet fra næringslivsgründeren Arthur Buchard⁵⁸ – er å gjøre et valg, finne en *spissfaktor* som kan profilere byen, som for eksempel enten idrettsbyen, miljøbyen eller den flerkulturelle byen. Man må lage en strategi og tørre å satse på den, er rådet. Men nå er jo ikke en by det samme som et produkt på markedet. En by – og en kommune – er en komplisert organisme, med et næringsliv, et sivil samfunn, folkevalgte politikere, en nærgående presse og statlige instanser som gir både rammebetingelser og som kontrollerer driften. Politiske systemer kjennetegnes av at de må forholde seg til en rekke mål og hensyn, som ofte også står i et motsetningsforhold til hverandre. Politikk er å avveie disse mot hverandre. Rådene fra næringslivet om å sette seg et klart mål og rette de nødvendige ressurser for å nå dette målet, er mulig i næringslivet hvor målstrukturen er enkel (jfr. Kleven 1990, Offerdal 1992). Å dyrke fram ett særpreg blir problematisk hvis dette går på bekostning av interessene til viktige grupper i kommunen for øvrig. Et slikt forsøk vil neppe dempe de politiske konfliktene som enkelte mener har ødelagt mye for byens utvikling, tvert imot. Dessuten vil en satsing på et enkelt særtrekk gå på bekostning av det mangfold som nettopp er grunnlaget for den urbane søken. *En identitet bygget på et klar og avgrenset særtrekk vil gi enfold og ikke mangfold*. En slik spiss satsing er trolig ikke noe godt råd hvis en ønsker å trekke til seg et betydelig antall nye innbyggere.

På den annen side trenger kanskje ikke Drammen å gjøre særlige kunstige grep for å fremstå med et tydelig særpreg. Buchards råd har derfor sin berettigelse.

Det beste rådet til Drammen vil derfor være å dyrke videre på det som er eller er i ferd med å bli Drammens viktigste særpreg – *den kompakte, mangfoldige og spennende byen*. Særpreget må være forankret i realitetene, ellers blir det lett patetisk. Selv om Drammen har mange broer blir det for eksempel helt malplassert å kalle Drammen for *Norges Venezia*, slik byen fremstilles på de kommunale nettsider⁵⁹.

Noen vil nok innvende at Drammen pr. i dag ikke har et kompakt preg – noe som særlig skyldes Strømsøsidens rotete struktur. Men Strømsøsidens er i ferd med å endres, og vil i

⁵⁸ Buchard er en storinvestor på hotellfronten. Han har bygget en rekke store hoteller i Norge som senere er overtatt av store driftsselskaper (særlig Choice-kjeden). Hans siste prosjekt er det 300 meter høye hotellet på ved Malmø. Buchard levde sine første barneår i Drammen, men flyttet senere til Brumunddal. Han kjenner trolig godt til hva et dårlig omdømme har å si for en et sted.

⁵⁹ En av kategoriene på kommunens nettsider heter *knutepunktet Drammen* som har følgende overskrift: *Knutepunktet – Drammen – Norges Venezia*. I selve teksten gjentas poenget: "Drammen er Norges Venezia. Broenes by."

nær fremtid trolig bli knyttet langt sterkere mot Bragernessiden som virkelig har et sentrumspreg. Drammen kjennetegnes av *nærheten mellom de urbane opplevelser* som teateret, en ny flerkino på Bragernes, en storutbygging av Marienlyst, et ekspanderende restauranttilbud, et variert forretningsliv, og hvor en har elva og marka i umiddelbar nærhet. Drammen har plass til en betydelig økning i befolkningsmengden i sentrum eller sentrumsnære områder, slik at mange kan få gang- eller sykkelavstand mellom bolig og opplevelsene. *Denne type mangfold og opplevelsesmuligheter, innen rimelig avstand fra boligen, er nettopp en verdi i seg selv som er etterstrebellesverdige, og er noe av grunnen til den urbane søken.* Drammen bør derfor i fremtiden bli mer attraktiv enn den er i dag. Men som vi tidligere påpekte er ikke den unge velutdannede middelklassen, som Drammen ønsker seg, like urbant orientert når den stifter familie. Drammen må derfor fortsatt tenke seg en utbygging av eneboligfeltene på Knive eller Konnerud, hvis en har som mål en slik betydelig vekst som byens politikere ønsker. Selv der vil avstanden til byen og dens opplevelser være under 10-12 km, og fra Solbergelva i Nedre Eiker er avstanden enda kortere. En storstilt boligutbygging, og mer mennesker, kan bety et større marked for ulike typer forretninger, restauranter og underholdningstilbud, og derigjennom et enda større mangfold. Men samtidig vil en slik boligutbygging kunne komme i konflikt med en del av Drammens naturkvaliteter – hvis utbyggingen spiser seg inn på dyrbare natur- og friområder. Her er det ikke vanskelig å se mulige konflikter.

Drammen kjennetegnes av et *sosialt, kulturelt og etnisk mangfold*. Folk møtes på tvers av sosiale klasser og etniske grenser. Samtidig er Drammens stor nok til å ha relativt homogene bomiljøer, hvor en slipper å bli konfrontert med ulikheter hele tiden. En har muligheter til å trekke seg tilbake. De fleste kan veksle mellom opplevelser av likhet og ulikhet. For mange yngre mennesker bidrar dette til en ønskverdig variasjon, selv om enkelte sikkert betrakter dette som negativt. Siden dette særtrekket faktisk er der, har byen mulighetene til å spille på dette, noe det for øvrig finnes flere gode eksempler på. Spissformulert kan dette uttrykkes som at Drammen er *spennende* – i motsetning til de fleste sovebyer, forsteder og småbyer.

Drammens særpreg var i en lang periode forbundet med negative egenskaper. Gjennom en del ”tunge grep” som enten er i ferd med å gjøres, eller som trolig lar seg realisere, kan Drammen snu det negative til noe positivt. Men hvis Drammen skal bli en mer attraktiv by for innflyttere, forutsettes det samtidig at en klarer å løse opp i noen av de problemer som byens kompakthet og mangfoldighet fører med seg. Dette gjelder luftforurensningen, det gjelder integreringen av flyktninger og innvandrere, det gjelder sosialt marginaliserte ungdommer som anvender vold og skaper utrygghet. Klarer Drammen av disse utfordringer, har byen store muligheter for å rykke opp til den divisjonen mange føler byen bør ligge i.

De ovennevnte utfordringer er selvsagt ikke ukjente for verken næringslivsledere i Drammen, fagfolk eller politikere. Et fellestrekk ved informantene i Drammen, fra både næringsliv, kommuneadministrasjon og kommunepolitikk, er at de uttrykker en betydelig optimisme og framtidstro. De er enige om at Drammen har et betydelige muligheter til både å gjøre noe med sine negative sider og styrke de positive. Uenigheten vil oppstå når en skal diskutere midlene. Politikken ligger som regel i midlene og ikke i målene. Dette betyr at Drammen går en politisk sett svært spennende tid i møte.

9 Epilog. "Harry-byen Drammen" og steds-masochismen

Denne undersøkelsen fikk mye mediaomtale før datainnsamlingen startet. Dette skyldes aktivt informasjonsarbeid fra fylkeskommunens side. For å få oppmerksomhet om Norsk Gallups spørreundersøkelse informerte fylkeskommunens informasjonsavdeling media om at dette var en undersøkelse som blant annet skulle undersøke om Drammen var hARRY – dvs. en undersøkelse om "harry-byen – Drammen". De som driver med offentlig informasjon i dag vet nok at budskapet ofte må spisses til for å få media interessert. Hensikten med å få medias interesse var god. Å få offentlig oppmerksomhet i forkant av en post-enquete til et utvalg på et par tusen respondenter, er viktig for å få en høy svarprosent. Problemet i dette tilfellet er at dette ikke er en undersøkelse om hARRY-byen Drammen. Det er en undersøkelse om stedsidentitet, bykvaliteter og image. Men en omtale av undersøkelsen under en slik heading ville neppe skape oppmerksomhet. Begrepet "harry-byen Drammen" – derimot slo ekstra godt an. Og media fant det spesielt interessant at fylkeskommunen skulle bruke 340.000 kroner for å gjøre en undersøkelse av Drammens hARRY-image.

Undersøkelsen fikk mye omtale. Men ikke nok med det – i kjølvannet av de første avisoppslagene om undersøkelsen ble det satt en egen lokal dagsorden hvor det ble drøftet om Drammen var hARRY. Og var det riktig å bruke 340.000 skattekroner på arbeidet? Ordet Drammen og hARRY kobles i en rekke avisinnlegg og redaksjonelle kommentarer i drammensavisene. I debatten ble ordet *hARRY* koblet med det en ikke liker ved Drammen – som for eksempel veiutbygginger eller nattklubbetableringer. Også de nasjonale media fant fenomenet "harry-byen" interessant. En nasjonal radiostasjon laget et innringningsprogram om Drammen var hARRY, eller om det fantes steder i Norge som var mer hARRY – hvor Drammen i følge innringerne vistnok ble utfordret av både Brumunddal og Sandnes. Det hele kulminerer med et tre siders oppslag i Dagbladet (fredag 23/6-2000) med "*hva er galt med Drammen*" som hovedoverskrift. Over et helsides fargebilde fra et piercingstudio står det med uthevet skrift: "*Buskerud fylkeskommune har bevilget 360.000 kroner for å finne ut om Drammen er en hARRY by. FREDAG reiste til Drammen i samme ærend.*" En journalist på jakt etter noe så ubestemmelig som å finne ut om noe eller noen er hARRY, vil selvsagt finne mye å ta tak i Drammen – på samme måte som han ville ha funnet det i hvilket som helst annet lokalsamfunn i Norge – kanskje med unntak av Oslo 2 og 3.

Ordet hARRY er selvsagt ikke skapt av Buskerud fylkeskommune. HARRY-begrepet er et ubestemmelig ord som gradvis på folkemunne og hos enkelte humorister er brukt om det en ikke liker – ofte det som er umoderne, treigt, "dumt" og vulgært. Det er et begrep for de overflatiske diskurser – ofte etter midnatt, eller i samtalen mellom 15-16 åringer som i sin leiting etter egen identitet ofte er raske med å avgrense seg til dem eller det som er hARRY. Drammenseren Herodes Falsk hadde for noen år siden koblet Drammen og hARRY-navnet gjennom sitt "Drammen hARRY-TV". Og humoristen Are Kalvø kom ut med sin

store hARRY-bok før julen 1999. Begrepet har derfor sneket seg inn i Ola Nordmanns vokabular. Men hARRY har ikke vært noe begrep i den offentlige diskurs – framtil denne undersøkelsen. I sin iver etter å få oppmerksomhet har Buskerud fylkeskommune nærmest ”hvitvasket” hARRY-begrepet for den offentlige diskurs, og bidratt til å gjøre Drammen til et referansested for hARRYfenomenet i Norge.

Utgangspunktet for denne undersøkelsen er en oppfatning i Buskerud fylkeskommune om at Drammen utad oppfattes negativt – at byen har et negativt image. Gjennom diskursen i media – og særlig Dagbladets tre siders oppslag – bidro fylkeskommunen til å gi navn til dette image't. Det er dette markedsførere kaller for ”branding”.

Fylkeskommunens kobling av hARRY-begrepet og Drammen må sees på som et skikkelig skudd i foten – ikke som intensjon, men som utilsiktet konsekvens. Drammen skal nå ikke bare vaske av seg et negativt image, men også et image som har fått et navn som forsterker det bildet folk måtte ha.

9.1.1 Stedsmasochismen (SM)

Innenfor sosialantropologien er en opptatt av hvordan folks identitet har sammenheng med de historier folk konstruerer om seg selv. Folk konstruerer sin egen identitet. Man finner nøkler til å forklare hvordan en er og hvorfor en har blitt slik. Disse fortellingene om oss selv blir en viktig del av vår selvforståelse (Eidheim 1993).

Også steder konstruerer fortellinger, både om seg selv og om ”de andre” - som nabobygda eller en nærliggende by. Noen fortellinger er de folkelige – hvordan folk flest i sine samtaler forteller om stedet de bor på. Det helt vesentlige i fortellinger er de ordene som brukes. Ord er ikke nøytrale. Ord skaper følelser. Det finnes en rekke positive uttrykk som kan brukes – som for eksempel når Molde smykker seg med ordet ”rosenes by”. Ordet skaper en positiv assosiasjon som folk sikkert kan knytte an til andre assosiasjoner de måtte ha om stedet. Når metonymet rosenes by settes ved siden av et bilde av blå Romsdalsfjord og hvite fjell – forsterker ordet et positivt bilde.

Drammen – derimot – har vært omtalt med uttrykk som ”bedre med en dram i timen enn en time i Drammen.” Budskapet er at byen neppe er verdt et besøk. Uttrykket ”ikke-sted” (Frønes og Hompland 1985), gir omtrent samme assosiasjoner. Metonymet ”Norges største veikryss” er også et eksempel på noe som gir assosiasjoner og skaper følelser. Et veikryss er sjelden pent, og omgivelsene rundt er heller ikke miljømessig sunne.

HARRY-begrepet gir neppe positive assosiasjoner. Begrepet synes nå å være på vei inn i Drammensernes fortellinger om sin by og seg selv. Det har vært flere avisinnlegg i løpet av det siste halvåret hvor en har brukt begrepet om ting en ikke liker i Drammen. Resonnementet har vært at hvis ikke politikerne prioriterer annerledes, fortjener byen hARRY-stemplet. Men det er ikke bare den menige innbygger som bruker begrepet på denne måten. Begrepet er også på vei inn i politikernes vokabular:

I en artikkel om fattigdom og forfall i Drammensskolen den 14/10-00 sier leder for hovedutvalget for undervisning følgende.

Nei, vi har ikke midler til skolene, og det må vi gjøre noe med. Hvis vi skal unngå hARRY-stemplet og utvikle byen videre, må vi starte med barn og unge.Jeg er ikke i et øyeblikks tvil om at hvis Drammen skal drive byutvikling og bli kvitt det såkalte hARRY-stemplet, så nytter det ikke at ungene vokser opp under hARRY-tilstander i skolen sier [leder hovedutvalget for undervisning]. (Drammens Tidende 14/10-00)

Nå er ikke ressursituasjonen i drammensskolene verre enn ellers i kommune-Norge⁶⁰, men situasjonen i andre kommuner beskrives helt sikkert uten å bruke hARRY-betegnelsen. I Drammen er ordet introdusert og det er i ferd med å bli innført i fortellingene om byen eller i fortellingene om enkeltstående forhold i byen. HARRY-ordet er i ferd med å *masseres* inn i drammensernes bevissthet og er i ferd med å bli en del av drammensernes fortelling om byen. Ordet brukes fordi det etterhvert har blitt en referanse som er litt morsom og som gir mening, skaper følelser og assosiasjoner.

I disse fortellingene om byene eller forhold i byen – framholdes hARRY på samme måte som fortidens fortellinger om nøkken eller djevelen. Gjentas det ofte nok, er det en mulighet for at man begynner å tro på det. Det er selvsagt ikke noen som har som intensjon å klebe hARRY-navnet til byen, men gjennom mange påfølgende ureflekterte handlinger og utsagn, er det det som er i ferd med å skje. *Det er en slags ubevisst by-masochisme hvor en stadig pisker seg med hARRY-betegnelsen.* Hvert piskeslag er i seg selv ikke så betydningsfullt, men samlet kan effekten bli ødeleggende.

Et meget godt råd er å kutte ut hARRY-begrepet både i generelle beskrivelser av Drammen og drammenseren, og i mer spesifikke beskrivelser over tingenes tilstand i byen. Er det noe Drammen ikke trenger er det et lettfattelig navn på fem bokstaver som forsterker det negative omdømmet som byen har.

9.1.2 Et sted mellom Venezia og hARRY-by – som for innbyggerne er langt bedre enn sitt rykte

Hvis gjentatte negative selvfortellinger kan ha utilsiktede og uønskede konsekvenser, kan det likeledes tenkes at positive selvfortellinger kan summeres opp og få positive konsekvenser. De offisielle fortellinger om stedene, ofte formidlet via lokale informasjons- og turistkontorer, utgjør ofte forsøk på å konstruere en positiv identitet. Drammen kommune presenterer seg på sine nettsider blant annet som *broenes by* og *Norges Venezia*. Dette er åpenbart en sammenligning som ikke holder, og som knapt noen som passerer gjennom eller forbi Drammen noensinne kan ha tenkt på. Drammen har ingen kanaler og motorveibrua eller de andre bruene har ikke noe annet til felles med Rialtobroen eller andre av Venezias bruer enn at de går over vann. Hvis drammensere skulle prøve å møte andres negative oppfatninger om byen med argumentet om at "Drammen er jo Norges Venezia", risikerer de ikke annet enn å virke latterlige. For turisten som har klikket seg rundt på kommunens nettsider og funnet denne karakteristikken, og som reiser til Drammen for å oppleve Norges Venezia, må virkeligheten bli en formidabel nedtur.

I samtaler med utenbysboende om steds kvaliteter og image kan det være viktig at den enkelte drammenser ikke blir svar skyldig når de utenbysboende enten sier noe negativt om Drammen eller ikke evner å si noe positivt. Byens viktigste ambassadører er innbyggerne. Drammenserne bør være bevisst på og i stand til å formulere noen tydelige positive særtrekk ved Drammen, og disse trekkene må selvsagt ha rot i virkeligheten for ikke å virke patetiske. Følgende konklusjon på dette utredningsarbeidet har rot i denne virkeligheten: *Drammen er en by som fortsatt sliter med en del problemer av både miljømessig og estetisk art. Men samtidig er den i ferd med å bli en kompakt og mangfoldig by med stor nærhet mellom en rekke urbane opplevelser og til nærliggende naturkvaliteter. Drammen er en spennende by og for innbyggerne er den vesentlig bedre*

⁶⁰ Drammen ressursbruk pr. elev i grunnskolen er helt identisk med landsgjennomsnittet for norske kommuner. Drammen brukte i 1999 46251 kroner pr. elev, mens landsgjennomsnittet var 46335 kr. Kilde SSB Kommunefakta, Drammen.

enn sitt rykte. Som by er Drammen verken noe Venezia eller Harry-by – men et sted mellom slike ytterpunkter.

Litteratur

- Carlsson, Y. *Nærmiljøarbeid i en drabantby*. Oslo: NIBR-notat 1991:127
- Eidheim, F. (1993): *Sett nordfra – Kulturelle aspekter ved forholdet mellom sentrum og periferi*. Oslo: Universitetsforlaget
- Fischer, C. (1982): *To dwell among friends. Personal networks in town and city*. Chicago: University of Chicago Press
- Frønes, I. og Hompland A. (1985): *Kanskje kommer Kongen. Hjemme hos oss – Norge rundt*. Oslo: Cappelen
- Fossåskaret, E. (1996): *Region som sum og del*. I Idwall, M og Salamonsson, A.: *Att skapa en region – om identitet och territorium*. Stockholm: Nord-Refo
- Gullestad, M. (1989): *Kultur og hverdagsliv. På sporet av det moderne Norge*. Oslo: Universitetsforlaget
- Haugen, I. (1978) *Om forvaltning av utilgjengelighet*. Oslo: Tidsskrift for Samfunnsforskning, bind 9
- Heradstveit, D. og Bjørge, T. (1987): *Politisk kommunikasjon*. Oslo: Tano
- Klein, M. (1995): *The American Street Gang: Its nature, Prevalence and Control*. New York/Oxford: Oxford University Press
- Kleven, R. (1990): *Det rullerer og det går....* . Oslo: NIBR-rapport 1990:23
- Merton, R. (1968): *Social Theory and Social Structure*. Enlarged edition. New York: The Free Press
- Nordahl, B. og Carlsson, Y. (1999): *Lokale utvalg og deltakerdemokrati*. Oslo: Samarbeidsrapport NIBR og Byggforsk.
- Norsk Gallup Institutt (ansvarlig Roar Hind) (2000): *Holdninger til Drammen og Drammens image*. Prosjekt 14159. Buskerud Fylkeskommune og NOORDXXI
- Offerdal, A. (1992): *Den politiske kommunen*. Oslo: Samlaget
- Relph, E. (1976): *Place and Placelessness*. London: Pion
- Salamonsson, A. (1996): *Regionaliteten som problem*. I Idwall, M og Salamonsson, A.: *Att skapa en region – om identitet och territorium*. Stockholm: Nord-Refo

-
- Schiefloe, P.M. (1985): *Nærmiljø i bysamfunn*. Oslo: Universitetsforlaget
- Selstad, T. (1999): *Regionenes Norge: Oslo og den nye urbanismen*. I Plan nr. 3/99. Oslo: Universitetsforlaget
- Selstad, T. (2000): *Liers framtid – forstad til Oslo, grøntbelte eller omland til Drammen*. Notat. Høgskolen i Lillehammer
- Vestby, G. M. (2001): *Stedsidentitet og flytting - en undersøkelse av stedstilhørighet blant ungdom i Hedmark (foreløpig tittel)*. Kommer som NIBR-rapport i 1. kvartal 2001.
- SSB 1999: *Aktuell utdanningsstatistikk 1/99*
- SSB 2000: *Kommunefakta*. www.ssb.no/kommuner/faktaark
- SSB 2000: *Levekårsundersøkelsen 1997: boforhold, fritid og vold*. www.ssb.no/emner/00/bfv97
- SSB/Sørli K. (2001). *Uttak fra SSBs flyttemateriale*. Upubliserte tabeller. Bearbeidet av Kjetil Sørli NIBR januar 2001.